

•

Xwekuştina çivakî

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

*Xwekuştina civakî
@Abdusamet yigit
Weşanên felsefeyê
2021-Almanya-Berlin
Grafik: zendî şîyar*

.
ISBN 960-4-940996-35-0

Pêşgotin:

Mijare civaknasî wê dema ku em ji aliyê jîyane mirov ve wê hildina li dest wê gelek aliyên wê yên ku wê karibê wê bi pêvajoyên pêşketina wê re bê û ankû bi demên wê yên civakî ên jîyanî û hwd re bê wê karibê wê di wê temenê de wê di regekê de wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, dikarê wê di regekê de wê werênê ser ziman ku wê mijare civaknasîyê wê, di serî de wê ji aliyê rewşên weke salixkirinê, pênasekirinê, fahmkirinê, bandûrlêkirinê û hwd re wê karibê bi wan û weke wan bi gelek aliyan re wê werênê ser ziman bibê.

Di nava civakê de wê pêvajoyên wê yên pêşketinê wê dema ku wê bi wê re wê bibin wê ji du aliyan ve wê bi civaknasî wê di temenê wê yê xwe hanîna wê ya li ser ziman de bin. Yek wê ji aliyê dîrokî û hwd ve bê. Ya din jî wê, bi pêvajoyên jîyanê, ziman, û hwd ve girêdayî wê weke wan bi gelek aliyan re wê, weke ku mirov wê karibê wê di regekê de wê, bi wê re wê fahmbikê bê. Wê li ser wê re wê bi hêstî û hêstiyarî, hişmendî û hwd re wê, têkiliyên xwe yên hişmendî û zêhnî û hwd wê dênê. Wê di wê temenê de wê dilxweşî û fahmkirinên xwe û hwd wê pêşbixê.

Di wê temenê de wê di nava civakê de wê, dema ku ev pêvajo wê, ji dest kes hatina girtin wê di wê temenê de wê, weke ku wê temenê wê yê pêşketinê ew ji dest were girtin û ev wê yekser wê weke temenê xwekuştinên civakî wê biafirênê. Wateya xwe xwekuştina civakî weke bi gotinî wê weke ku wê dikarê wê werênê ser ziman wê di serî de wê,

dema ku wê, bi awayekê û sedemên cihê ku kes wê ji têgîn û xate pêşketina civakî wê dîrkeve, wê, rêya xwe bi wê hanîna ser ziman wê di destê de wê nebê û ankû wê were girtin û ankû wê, di wê temenê de wê, weke ku wê rejimên herêmê ên weke ya tirk, îranî, sûrî û îraqî û hwd ku wê zimanê civakê wê li wê bikarhanîna wê û xwe biwê afirandin û hanîna ser ziman û pêşxistina wê bigirin û ankû wê zimanê wê bixwe wê li wê qadaxabikin wê yekser wê ji aliyê civaknasî ve wê herî hindik wê temenê rewşên bi wê rengê wê ji temen ve wê di regekê de wê weke ku wê biafirênê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di regekê de wê bi wê re wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Di mijare fahmkirinên civaknasî de wê, dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman de wê, mijare xwe hanîna ser ziman û bi wê re gihiştina wê serbestîya wê, weke aliyekê ku wê, di wê çerçoveyê de wê, karibê bi pêvajoyên wê yên pêşketina ve wê girêdayî fahmbikê bê. Ji wê aliyê ve wê weke aliyekê xwe afirandina civakî bi civaknasî jî wê fahmbikê. Di nava wê zimanê wê yê civakî de wê hêst û raman û dilxweşî û hwd wê, di wê de wê bi wê re wê bijî. Wê karibê hêstên xwe werênê ser ziman û henekên xwe bikê. Diwê temenê de wê ev weke aliyên mejiyê civaknasî û afrînerîya wê jî wê di regekê de wê di wê çerçoveyê de wê biafirênin bin.

Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare civaknasîyê wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê ku wê di wê temenê de wê, bi zêdeyî wê bi mijarên fahmkirinê ve girêdayî wê di demên hemdem de wê zêdeyî wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê têkiliya civaknasîyê bi rewşên weke pêşketina keseyetiyê, xwe hanêna ser ziman, hêza hizirkirinê û entellektueliteya mirovî re wê, girêdayî wê li wê were lê hizirkirin. Ji wê aliyê ve wê aliyekê wê yê giringê wê ji wê aliyê ve wê hebê ku mirov wê bi teybetî wê bi wê re wê bi kirpênê û wê karibê wê fahmbikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Dema ku ew temenê mirovî ê civaknasî ji dest hat standin û ankû girtin wê weke ev alî û hemû aliyên din ên weke wê hwd wê ji dest wê weke ku wê werina girtin û ankû standin.

Di wê çerçoveyê de wê ev jî wê di regekê de wê bi pêşketina mirove girêdayî wê weke pirsgirêkek zêde giring bi pêşketina mirov ve wê girêdayî wê dikarê wê di regekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê

karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê li ser ziman.

Di dewama wê de wê, dikarê wê li wê bihizirê ku wê têkiliya dilxweşîya mirov û rewşenbîrî û ankû entellektueliya mirov bi keseyetiya mirov re wê bi rewşa civaknasîyê û pêşketina wê ve wê ji navikê ve wê hinek bendên wê yên ku ew bi wan girêdayî wê hebê. Ji wê aliyê ve wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Civaknasî wê aliyên wê yên bi zimanî, û têngînên weke yên bi hêstên mirovî û hwd re ku wê di çerçoveya negativ û pozitiv û hwd re wê bi wê ve girêdayî wê ji gelek aliyên ve wê bi wê re wê were dîtin ku wê çerçoveyek wê ya ku ew bi wê were fahmkirin wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê mijare zimanî wê serwerîya wê bi wê û xwe karîna hanîna ser ziman jî wê weke aliyekê wê yê ku wê di wê temenê de wê, karibê ji temen ve wê hilde li dest û wê fahmbikê bê. Kesekê ku ew li zimanê civake xwe ne serwer bê û di wê de ne xwediyê zanînê û hêxwe xwe hanîna ser ziman bê wê weke ji civaknasîya wê û rewşêna wê ya hêstiyarî û xwe bi wê hanîna ser ziman jî wê weke ku wê bêpar bê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê, dema ku wê bi zimanekê were zanîn û ew ziman ne yê wê civakê bê wê, di wê nûqtayê de wê, weke di wê nûqtayê de wê ji temen ve wê ne tenê wê ji aliyê civaknasî ve wê ji wan aliyên ve wê rastî pirsgirêkan wê were wê her wusa wê ji aliyê derûnî ve jî wê pirsgirêkên giran wê xwe bi wê re wê karibin bidina dîyarkirin.

Ev alî wê weke nûqtayên ku mirov wê, xwekuştina civakî bi xwe re dijî û ankû najî wê bide dîyarkirin. An jî wê dema ku em di çerçoveya dilxweşîyê, rehetîyek civaknasîyê û hwd bi hêstî û hwd bikê wê yekser wê weke pêwîstîya wê temenê wê yê civakî bi zimanî û fahmkirina wê re wê pêwîst bê. Wê dema ku ew nebin wê weke temenê wê jî wê nebê. Wê nikaribê ew xwe werênê ser ziman. Ew bi wê henekan bikê, laqirdiyan bikê û ankû ew têkiliyek epistemîkî û hwd bi mejiyê xwe re bi civakê û hwd re dênê û wê fahmbikê. Di wê temenê de wê hingê wê xwe kuştina civakî wê bi wê re wê êdî wê weke ku wê rû bide.

Di wê çerçoveyê de wê mijare me wê weke mijarek zêde berfireh û wê gelek aliyên ku ew dikarin di wê çerçoveyê de ew werina ser ziman wê hebin. Me tenê bi hinek aliyên re wê bi sînor girt û wê xwest ku wê di wê

çerçoveyê de wê, di wê warê de wê bi têngiştirinekê re wê werênina ser ziman. Ber ku ev mijar û ali wê weke mijar û aliyekê zêde giring ê bi pêşketina civakê ve wê girêdayî bê.

Abdusamet Yigit

Destpêk: Bi tégîna xwekuştina civakî xwendinek destpêkî a civaknasî

Mijare xwekûştina civakî wê weke mijarek ku wê, ji aliyê civaknasî ve wê bi dahûrkinên bi pêşketinên civakî û kesek û têtîliya civak û kes û hwd ve girêdayî ku wê were hildan li dest bê. Di wê çerçoveyê de wê, mijare civakê wê di şerê de wê weke mijar û temenê wê yê fahmkirinê bê. Weke mijarekê hildana li dest a xweşkuştina(intixara) civakî wê di serî de wê, weke aliyekê giring wê, zêde wê, weke gotinek bûhûrîner a li ser rewşa civake kurd a roja me wê kkaribê were dahûrkin.

Ya ku wê ji min re wê di destpêkê de wê bê sedema nivîsandina wê mijarê wê di serî de wê rewşa civake kurd a ku ew di wê de wê, dijî bê. Ber ku wê zimanê civakê kurd wî ji kurdan re wê were qadaxakirin di bikarhanî de wê, di encama wê de wê, gelek tengeriyên bi derûnî û keseyeti jî wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bidina dîyarkirin. Bi hezaran kurdistanî wê, ber wê sedemê weke ciwan û kesên mazin navserî xwe wê ji ber wê sedema ku ew wê derfeta mafê xwe bi zimanê xwe neyênina ser ziman ji wan re nebê wê dawiyê li jîyane xwe wê werênin.

Bi wê xabatê ne tenê min xwest ku ez birhanîna wan bikim. Wekî din ji wê aliyê ve ku wê weke mijarek civakî a zêde bi tengezerî, kûr û hwd ku wê derkeve hemberî mirov wê min xwest ku ew di dewama wê de wê bi wê re wê hildana li dest. Di wê temenê de wê, keseyetek di encama wan pîrgirêkên civakî ên di wê temenê de ku ew dijîn wê ji rastiya xwe û civakee wê bi ravin wê hin bi hin wê derkeve li holê û li pêş. Di wê rewşê de wê, di dewama wê de wê gelek mijarên ku wê, di wê çerçoveyê de wê karibin werina hildan li dest wê bibin. Di wê temenê de wê, mijare

gotina “xweşkuştinê” bi teybetî bi civaknasî wê ji aliyê civaknas Emile dûrkheim ve wê, li dora salên 1897an de ku wê bi xabate xwe ya bi navê ‘xweşkuştinê’ ku wê binivîsênê re wê ji aliyên pirsgirêkên civakî û keseyet û têkiliya kes û civakê û hwd ve wê ji hinek aliyên ve wê hilde li dest.

Min berî ku ez wê xabatê binivîsênim min, çavek li nava wê xabate dûrkheim gerand. Di wê de ya ku min kifşkir wê, gelek aliyên wê yên ku wê rewşa kurdan a roja me û pirsgirêkên weke ji axiftina zimanê xwe yê zimanî bi ravînê bê, weke ji nava civakê civakê ravînê û hwd bê, wê, weke wan pirsan ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman wê, weke têtînek bi pirspektîfî wê karibê hizrekê jî bide mirov

Di roja me de wê, di wê temenê de wê, pirsgirêkên civakî ên ku ew rû didin wê ji gelek aliyên ve wê ji wê aliyê ve wê bi teybetî ji aliyê civaknasî û derûnî ve wê weke pêwîstîya dahûrkirina wan û li ser wan sekinê wê di wê warê de wê hebê. Di wê temenê de wê, çawa wê, mirov wê di jîyane xwe de wê di her qadên jîyankirinê de wê di nava ravînê de bê û wê bi wê re wê bi tememî ji rastiya xwe û ya civakî wê dûrkeve wê, karibê wê bi wê re bi van herdû gotinan bi awayekê kûr bi wan were hildan li dest.

Minaq ku wê weke mijare hesan wê were dîtin lê ku wê di aslê xwe de wê di xwe de wê gelek pirsgirêkên kûr wê bihawênê mijare ‘evînê’, ‘evîndariyê’ û di bin navê evîndariyê de ravînên ji nava civakê û hwd ku wê bibin wê, di wê temenê de wê, bi teybetî wê di salên dawî de wê, pîr zêde wê, bibin. Minaq wê kes û lawên kurd wê, bi yên tirk re zawaca wan jî ji aliyekê ve dikarê wê di çerçoveya wê têtîna xwekuştina civakî de wê bi gotin bikê û wê tabîî şîrove û dahûrkirinek kûr bi derûnî û civaknasî wê bikê.

Ji wê aliyê ve wê mijare civaknasîyê û derûnî wê bi hev re wê baştirin wê karibin mijarê wê werênê ser ziman. Wê dema ku mirov bi wan binerê û fahmbikê wê çawa ku wê evîn û evîndariyên ku wê weke ku me di paragrafa li ser wê de hanî ser ziman wê ew jî wê çawa ne jidil û qalb bin wê karibê bi rehetî wê fahmbikê. Ber ku wê di xwe re wê hem ji rastiya, civakatiya xwe, rewş û pirsgirêkên civakî ku ew di nava wan de bêbêhn hatiya ew diravê wê di temenê wê de wê ew di xwe de wê bihawênê.

Ji wê aliyê ve wê mijare zawacê bixwe jî wê, di awayekê de wê ber ku wê bi teybetî di demên dawî de wê, di wê rengê de wê pêkwerin wê li şûna ku wê dilxweşiyekê wê bi xwe re wê werênin wê ji wê zêdetirî wê,

weke kuştinek civakî a bi keseyeti wê bi xwe re wê werênin. Di wê temenê de wê ev jî wê, di rengê de wê, bi xwe re wê, werênê ser ziman. Weke ku wê çawa wê, di têgînên evîndarî de wê, xweşkuştina civakî wê bi wê rengê wê bibê wê di yên zawacê de jî wê, dema ku em bi perspektîfa durkheim a civaknasî li wê binerê wê, di xwe de wê, xweşkuştîna malbatê wê di rengê de wê, di wê de wê hebê.

Di wê temenê de wê mijara xwekuştina civakî wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê karibê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, ravînên ji rastiya xwe wê, di serî de wê, di rengê de wê, bi wê re wê karibê weke têgînên xwediyê kirdeyên bingihên di wê temenê de wan fahmbikê û werênê ser ziman.

Weki din wê, di wê temenê de ez, di dewama wê de di destpêkê de balê bikişênim bi zêdeyî nûçe û gotinên weke 'xwekuştina keçên zaroyên piçûk' ku ew wê weke bi hêncetên cihê ên weke ku wê, sedem orfûadet wê bên dayin nişandin û ankû wê rewşên din ên di wê rengê ên civakî û hwd wê bên dayin nişandin. Ji wê aliyê ve wê dikarê li ser pêşketinên civakî, û pêşketinên ku ew divîyaba bûban û nebûna û hwd re şîroveyna û dahûrkirina kûr bikê. Lê di wê temenê de wê ber ku wê mijar wê zêde berfireh û kûr bê em di destpêkê de wê pêwîstî dibînin ku em herina tangkirinekê di nava wê de. Di wê temenê de wê jî wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê were fahmkirin.

Di mijare civakê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê werênê ser ziman ku wê civakbûn wê di wê temenê de wê, dema ku ew bi serê xwe serbest ne hat hiştin wê ji her aliyê ve wê di wê temenê de wê, karibin werina dîtin. Gelek aliyên ku wê, di nava rejîmek otorîter de wê bi hebûna civak û keseyetiyê ku wê bi têgînên weke yên olê û hwd ku wê werina sernûxûmandin û ankû tafisandin wê, ew jî wê di warên din de wê, weke taqînên bi keseyetê û hwd re wê, yan wê weke mijarên tundûtûjiyê û kindariyê li hemberî kesên din wê rûbidin û yan jî wê li hemberî xwe bixwe wê, di wê temenê de wê encaman wê bi xwe re wê werênê. Ev encam heta awayekê bi dil ku ew rêya mirinê girtinê û hwd jî wê karibê wê di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Minaq wê bi dil çûyinên mirinê ên weke bi dil ku wê di bin navê baweriyê de wê werina pênasekirin jî dikarê di wê temenê de wê weke taqînên bi keseyetiyê û ravînên ji rastiya xwe wê di wê temenê de wê di rengê de wê hilde li dest û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê civakên îslamî ên rojhilat wê zêdetirî wê rûdawên bi wê rengê wê bi wan re wê, rûbidin û wê girseyên ku wê, bi dil wê weke dixwezî herina mirinê wê karibin bi

rehetî ji nava wan derkevin. Ber ku ew wê, di nava jîyanê de wê bi mejiyê xwe wê ne girêdayî bin û wê, ti hêvî, bendewarî, û şewayên jîyanê ku ew wê, bi awayekê pênasikirî ku ew wê dijîn û bi wê re xwediyê derûnî û civaknasiyê bê wê bi wan re wê nebê.

Mirina bi dil wê, di wê temenê de wê, di encama wê de wê weke encama wê xwe bide dîyarkirin bi girseyên ku ew di wê temenê de wê bi rehetî wê herina mirinê. Di wê temenê de wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê hilde li dest û wê werênê ser ziman.

Emile durkheim wê mijare xwekustînê wê ji gelek aliyên din ve ên weke yên keseyetê, têkiliya kes û civakê û hwd wê, werênê ser ziman. Yan jî kes wê li leyha civakê wê dawî li xwe hanînê û hwd re jî wê di rengekê de wê bi wê re wê hilde li dest û wê werênê ser ziman.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê di dewama wê de wê hilde li dest û wê werênê ser ziman ku wê mijare civaknasîyê wê, di wê nûqtayê de wê bi derûnîyek zêde giran wê weke ku mirov wê bi rehetî wê kifşdikê wê xwe bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê, gelek rewşên weke yên olî ên ku wê li kurdistanê di bava malbatên kurd de ku ew xwe weke 'oldar' didina nîşandin wê, ji lêgerîn û fahmkirinek rast a olî zêdetirî wê çawa wê, ji aliyên bi tengezerî ên weke ji rastiya xwe û civakatiya xwe ravînê û hwd re wê weke aliyekê ku wê weke temen wê derxina li pêş bin. Ev wê, bi zêdeyî wê, bi keseyetiyan di xwe de zêde civaknasî nebûyî, ne xwediyê mejiyekê civaknasî û her wusa di wê çerçoveyê de pêvajoyên pêşketinê ku ew bi xwe û weke xwe û bi rastiya xwe ya civakî ne jina re wê, di awayekê de wê were dîtin ku ew derdikevina li holê.

Di wê nûqtayê de wê, di awayekê de wê di temenekê bi tamamî fahm nekirinê re wê bi qasî oldarîyekê wê ya dijberîya wê jî wê, di wê temenê de wê weke têgînên ku em weke kelehên ji xwe û rastiya xwe û civakatiya xwe ravînê benin ser ziman bin. Wê di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê, rewşên weke yên bi oldarî ên di wê temenê de bin, rewşên weke yên ku wê, di xwe de wê ji wê aliyê ve wê sedemên giravan wê bihawênin ên xwekustînen fiziki bin û ankû rewşên weke bi awa û temenekê ji xwe ravînê keç û lawên kurd wê, bi zawaca wan ya bi keç û lawên tirk re bê. Ev wê weke rewşên di xwe de wê, ji gelek aliyên ve wê bi tengezerî wê rewşên bi pirsgirêk bin û wê di xwe de wê, wê gelek gilokên pirsgirêkan ên mazin wê bihawênin. Ew gilokên pirsgirêkan wê ji ya 'girêk û 'giloka gordionê' wê mazitir û kûrtir bin.

Di mijare tégîna civakî de wê, weke aliyekê wê din jî wê mijare rewşa têkiliyên nava wê bin. Ji aliyên weke yên ku wê durkheim wê werênê ser ziman ên weke yên egoismê, qaderê, zêde fedakariyê û hwd re wê, bi hinek aliyên din ên weke bi xosletên keseyetiyê ve girêdayî wê hilde li dest.

Têgînên ku wê durkheim wê werênê ser ziman wê ji aliyên weke yên bi tégînî ên weke yên bi civaknasî ku wê li wê were lê hizirkirin re bin. Wê di wê rewşê de wê fektorên ku wê bi bandûra wan ên li jîyane civaknasî re ku wê bibin re wê bixwezê wê şîrovebikê. Lê wê dema ku em ji aliyê fektorên bi bandûra jîyane civakî ve wê hildê li dest wê ali, xoslet û fenomenên din ên ku mirov wê karibê di dewama wê de wê hilde li dest wê bibin. Mînaq wê di rewşa civakî de wê, zêde derxistina li pêş a mijare olê weke rewşek ku wê li pêşîya ya civakê bê wê di wê temenê de wê bi rehetî wê karibê wê bibêjê ku wê di wê temenê de wê, temenê xwekuştinên civakî wê di wê temenê de wê biafirênê. Di awayekê din de jî wê di wê rengê de wê mijare tégîna civakî wê di wê rengê de wê bi wê re wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare têgînên civakî de wê, dema ku em bi aliyên wê yên ku wê weke ku em di rewşa civake kurd de wê dibînin wê, rewşên ku wê weke di çerçoveyek bi bernemeyî a weke li wê dihê ferzkirin de wê ew rewşên weke yên xwekuştinên civakî ku ew pêkwerin wê bèn pêşxistin. Di wê temenê de wê rewşên weke yên bi qadaxaya zimanî re wê, rewşên weke di wê temenê de wê pêşxistinên rewsên xwekuştinî ên bi civakî bê, rewşên weke yên bi rewşên bindesti û metingeriyê û hwd re wê, derûnîya ku wê li ser wê dihê ferzkirin re wê çawa wê, di awayekê de wê bi wê re wê, bi rêyên weke yên zawacê, malbatê û hwd ku me li jor hanî ser ziman wê di wê temenê de wê di renekê de wê ew mijarên xwekuştinê wê bi wê re wê werina pêşxistin.

Li kurdistanê mijare xwekuştinê civakî wê weke rewş û rengê di temenê bi tememî ji holê rakirina wê de wê weke bi awayekê pirralî bi civakê dana pêşxistina intixarên civakî û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, xwe di renekê de wê bide dîyarkirin.

Piştî salên 1970 û pê de wê, di wê temenê de wê piştî ku wê tevgera maf û azadiyê a kurd PKK wê derkeve li holê wê, rewşên weke 'bidahûrkirinê' ên ku wê bi deh hezaran rûpelan wê li ser keseyetiyê re wê pêşbixê wê di wê temenê de wê, weke rewşek ku wê bi wê çawa wê

pêşîya wan xwekuştinên civakî wê bikê û wê li hemberî wê têbikoşê wê li ser wê temen û esasê wê bibê. Di wê warê tekoşîna birêz ocalan a li hemberî xwekuştinên civakî ên ku ew li wê dihên ferzkirin wê, di wê temenê de wê, di dîmenekê de wê weke ji keseyetê wê destpêbikê.

Ji wê aliyê ve wê dema ku em bahsa mijare xwekuştine civakî bikê wê di serî de wê, weke aliyekê giring wê derkeve li holê ku mirov navê birêz ocalan li vir di dewama mijarê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Birêz ocalan wê di awayekê de wê piştî salên 1985'an û pê de wê dest bi 'dahûrkirinên li ser keseyetê, dîrokê û mijarên civakî wê bikê. Di wê temenê de wê, şîroveyan ku ew dikê wê, di bin referansa gotina "ya ku ew dihê dahûrkirin wê, ne kêlîk lê dîrok û ne kes lê civak bê' re wê, bêne ser ziman.

Ji wê gotinê wê ya ku wê were fahmkiirn wê di serî de wê ew bê ku wê mijare civakê wê, di wê temenê de wê, di keseyetiyê de wê, çawa wê, were kifşkirin û wê, di wê temenê de wê kes û civak wê bi hev re wê, di temenekê bi pênasîna hev re wê, fahmbikê wê bi wê re wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman.

Di mijare civakê û kes de wê, di wê temenê de wê, pirr zêde wê bi mijarên civakî re wê li ser wê bisekinê. Wekî din wê li ser temenê wê yê dîrokî û ardnigari re wê mijare civakê wê, bi vekolînên bi fahmkirinê re wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Mijare keseyetê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi kirpênê û wê werênê ser ziman. Di kirpendina xwe ya bi navê "li kurdistanê pîrsgirêka keseyetê' de wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê li ser wê bisekinê û wê şîroveyan bi keseyetiyê, xwe jinûve afirandinê û bi dîrokê û civakê û hwd re wê bi hev re wê hilde li dest. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, dema ku ew wê bahsa wê bikê wê bi gotina "li xwe vegerinê' re wê, di awayekê de wê were dîtin ku ew wê pênasebikê û ew wê werênê ser ziman. Di mijare kirdeya li xwe vegerinê de wê, dema ku mirov wê hinekê din wê, bi li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê, ji aliyên bi kifşkirinên civakê bi rengê jîyane wê û çerçoveya wê ya pêşketinê re wê bixwezê wê werênê ser ziman.

Lê wê ne tenê wê ji wê aliyê ve wê, hilde li dest. Wê dema ku ew wê, şîrovebikê û ankû dahûrkirinan wê pêşbixê wê ne tenê wê pîrsa çawa dihê jîyankirinê wê bikê ku ew bi bersivênê. Her wusa wê pîrsa çawa divê ku ew bijî jî wê di dewama wê de wê bi pêşketinên demê û asta pêşketina wê û aqilîya wê re wê bixwezê ku ew di rengekê de wê bi bersivênê û wê

werênê ser ziman. Ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku ew wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di mijare têngîna civakî de wê gelek aliyên wê yên ku wê di zikhev de wê bi wê re wê werina hildan li dest wê hebin. Minaq wê mijare malbatê û jinê û hwd wê weke du aliyên ku ew wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê hilde li dest bê.

Di mijare aliyên weke yên malbatî, zimanî, çandî û hwd de xwekuştine civakî

Di aslê xwe de wê, ji wê aliyê ve wê dema ku em mijarê wê hildina li dest wê weke ku wê bi wê re wê gelek aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wan hilde li dest û werênê ser ziman wê hebin. Minaq wê di mijare têngîna salixkirinên weke yên bi aliyên civakê re wê bi wê re wê di ahengekê de wê çawa wê weke ku wê bijî û wê were jîyankirin wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqteyê de wê mijare malbatê û zawacê wê weke ku me, bi çend gotinan li jor wê kirpendin jî wê di wê nûqteyê de wê di dewama wê de wê dikarê ji hinek aliyên ve wê di çeroveya mijarê de wê hilde li dest. Di wê nûqteyê de wê, pêvajoyên kes ên bi pêvajoyên pêşketina kes re ku mirov hilde li dest wê, weke bi gotina dem bi dem wê li ser wê ya ku ew dijî weke rewşa wê ya demê wê li ya berî wê bûya û heya wê weke ku wê li wê beyênî bibê û wê di reng û awayekê de wê weke ku ew wê bi wê re wê bibê.

Di wê de wê gav bi gav wê di xwe de wê ew wê wan xwekuştinên civakî wê bi ji wê rastiya xwe ya bi wê ku ew bi wê bijê dûrkeve re wê bi wê re wê bijê.

Wekî din wê aliyên wê yên weke yên zimanî ku ew wê di wê temenê de wê bi wê ji wê dûrketinê re wê, di bi temenê de wê, bi tememî wê rewşên xwekuştinî ên civakî wê bi wê re wê bijê. Di renekê de wê, rewşa weke ya bi xosletên bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bijî. Durkheim wê di pirtûka xwe ya 'xwekuştinê' de wê, bi tênginên weke ezparêziyê, azweriyê, qaderê, egoyê û hwd re ku wê çawa wê bi wê re wê ji rastiya xwe ya heyî a di wê çerçoveyê de wê, dûrkeve wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê, di wê çerçoveyê de ew bi wê re li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Durkheim wê dema ku wê mijara xweşkuştinê wê di wê temenê de wê, werênê ser ziman wê li ser temenekê civaknasî wê ji aliyê bi têkiliyên wê yên bibeşên zanîne û têngihên weke yên olê û hwd re wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Minaq wê mijare

protestan û cihûyan wê di wê temenê de wê di nava xabate de wê hilde li dest û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê bi mijare malbatê re wê, têngîna xwekuştinê wê dema ku wê bi gotina malbatê re wê li wê bihizirê wê, çawa wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, bi pêvajoyên kes ên dem bi dem ku ew dibê û heta ku ew dizewicê û hwd wê çawa wê, bi wan pêvajoyan re wê rû bi rû wê bimênê re wê werênê ser ziman.

Wekî din wê mirov dikarê wê werênê ser ziman. Dema ku ew wê dihênê ser ziman wê li ser temen û têngînek civaknasiyê re wê bi rewşa komcivakiya kesan ku ew di nava xwe de diafirênin û wê bi wê re wê an weke xwe ji her tiştê wê izolê bikin û ankû wê weke aliyekê wê yê din ku ew wê, bi wê re wê, di rengê de wê weke dūrkeve û wê êdfî wê bi dūrketina ji pêvajoya pêşketina wê re wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman, Di wê temenê de wê ji nava malbatê wê kes wê çawa wê jiyanekek bii tememî ji wê cihê wê bijî wê bi wê re wê weke têngînek ku ew wê bi wê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Lê di çerçoveya mijarê de wê dema ku em hildina li dest wê çawa wê, weke ku wê di çerçoveya têngîna malbatê de wê, bi qatagorikî wê, weke bi têngîna zawacê û rewşên weke bi mijarên beyenîbûnên li ser zimanî û hwd re wê bi temenî wê rewşa zawacê wê kes wê weke rewşek xwekuştinê wê di wê rengê de wê, bikarbênê wê rastî wê were. Wê weke rewşek ku ew ji rastiya xwe û ankû ya civakî bi ravê wê, di dîmenekê de wê bikarbênê. Ber vê yekê wê, ew zawac wê, weke xwekuştinek hem zêhnî û piştî ku mirov dikarê di temenekê fizikî de jî wê fahmbikê wê xwediyê hinek xosletan bê. Ev wê di nava kurdan de wê, zêdetirî wê rastî wê were. Ber ku wê, di wê temenê de wê ji hemû aliyên wê ve wê, ne azad û wê bindest bê û wê kes wê bo ku ew wê xwe ji wê rewşê dûrbikê wê, serî de wê di xwe de wê bi zawacên dervî miletê xwe ku wê bikê wê, di wê temenê de wê di temenê xwe ji wê çerçoveyê dûrkinê û bi armancek xwekuştinê civakî û hwd re wê, di rengê de wê weke ku ew bi xwe re wê, di şewayekê de wê bikê.

Di wê temenê de wê di zawacek keç û ankû lawekê ji civakek bindest û bi ya keç û ankû lawek ji ya serdest ku wê bi hev re wê were kirin wê di wê de wê nikaribê zêde bahsa evînekê bikê. Çendî ku wê di wê rengê de wê, weke bixwezîna ku ew wê were ser ziman. Li wir wê hinek leyistokên bi derûnî ku wê kes wê weke di nava wan de wê bijî wê di rewşek weke wê de wê di dîmenekê de wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, dema ku wê yek li leyha ya din ku ew xwe weke wê bikê re ew wê zawacê bikê li ser

rewşên weke ziman, çand, keseyet û hwd re wê, demê ew wê, weke rewşa xwekustine civakî bê. Wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, di wê de wê, ti dîrûstîyên bi têngîna tîkiliyek baş re wê di wê de wê karibê were hanîn li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê di nava ya bindest û ya serdest de wê, ya ji ya civake serdest wê, xwe weke li ser ya din wê farzbikê wê di wê temenê de wê bikê. Wê, di wê nûqtayê de wê di tîkiliya wan ya zawacê de jî wê nikaribê bi rastîna bahsa tîkiliyek zawacî a dîrûst bikê.

Di wê çerçoveyê de wê, ji nava civake kurd wê, di wê rengê de wê, rewşên ku wê di wê çerçoveyê de wê werina hanîn wê bi zêdeyî wê hebin û wê karibin werina kifşkirin. Di wan rewşan de wê ya ku wê bi rehetî wê were dîtin wê, tîkiliyên bi wê rengê wê ne li ser temenekê rast wê werina pêşxistin bin. Wê di nava tîkiliya serdest û bindestiyê de bê û ankû ji aliyê ya yê bindest ve ku ew keç bê û ankû lawik bê wê çawa wê ji wê rewşa civakî û ankû ya malbatî wê bi ravê ku wê bi wê armancê wê ew wê bikê û wê pêşbixê. Di wê temenê de wê, ew tîkiliya weke ya jin û mêrî a zawacê jî wê ji tîkiliyek bi rengê ya tîkiliya kole û efendiyê û hwd wê zêde derbas nebê. Di zawacê de ev rewşê hêstên ku ew diafirênê wê weke ez xwediyê te me û ber vê yekê tê li gorî min û weke min bikê û hwd re wê, hizirkirina wê bi xwe re wê biafirênê. Di wê temenê de wê, hêsta ne wekhevîyê wê, hem di tîkiliya nava rewşên zayendî ên weke jin û mêrî de wê bijî û hem jî wê di nava civakê û rewşên weke bi bindestî û serdestiyê ku wê, biafirê re wê bijê. Di wê rewşê de wê ev wê, rewşa wê jina ciwan ku ew bo ji wê derûnîya xwe ya berê xilasbibê ku wê, zawac kiriya wê piştî wê zêdetirî wê rewşek xirabtir wê bi hêst û hîskirinên wê yên ku ew wê, ji wê re wê bina weke zindanekê û wê rewşa wê ya malbatî a afirî jî wê ji wê re wê weke rewşek ku ew nikaribê wê bikişênê û di wê de bi rehetî bijî jî wê bi wê re wê biafirênê. Hêsta bindestiyê ku wê bi têngîna netewa serdest û şovenisma wê re wê, xwe di kesên ji wê de wê li hemberî kesên din ku ew dikê jîyane xwe de wê bi wê rengê wê bide dîyarkirin wê, zêdetirî wê karibê di gelek awayan de wê bixwe bide dîyarkirin. Herî hindik wê di hêstên narsistî ên weke zêde xwe acibandinê û hemû tiştê ji navendîtiya xwe dîtina û hwd re wê bi wê rengê wê, bide dîyarkirin. Ji wê aliyê ve wê ev rewşên hêstiyarî wê, bi zêdeyî wê ji ya endamên netewên serdest ku wê bijî wê, bo ku ew bi rewşek narsistî baş wê di xwe de wê bijî wê yek ku ew di mejiyê xwe de û di hîskirina xwe de ew 'ji xwe kêmtir' û 'weke bin xwe re' dibîna û hwd re wê bi wê re wê, di rengê de wê, bide dîyarkirin. Ev wê, piştî

wê, bina sedemên bi karhanîna tundûtûjîyê, piçûk dîtinê, bi xirabî û nebaş lê nerîn û gotin ji wê re bilêvkirinê û hwd re wê, ew wê bide nîşandin. Wê carna jî wê bi awirên xwe wê çawa wê **bikê** ku ew di xwe de ew wê bide çilmisandin û hwd wê bikê.

Di wê nûqteyê de wê, narsisim, egoism, û hwd wê, weke hêstên ku wê di wê nûqteyê de wê xwe bi wê re wê di reng û awayekê de wê bidina dîyarkirin bin. Di wê nûqteyê de wê ti carî wê ev hêst wê nehêlin ku ew di têkiliyekê de hem di rewşên zayendî de û hem jî di rewşên din ên weke li ser koka xwe û hwd re ew weke heviyekiyekê di wê temenê de wê bijîn. Wê temenê bi hev re empatidanînê wê nebê. Endamên wê çawa ku wê jinek dixwezê ji bindestî û sehêta mêr di malê de xwe xilas bi şêwayên weke hevberdanê û hwd wê ji wê nedûrtir bê. Wekî din jî wê, ti têgîna serdestîyê de temenê empatidanînê wê ji xwe wê nebê bi ya bin xwe re dibînê.

Di aslê xwe de wê, ji du aliyan ve wê dema ku em empatiyê li ser wê temenê têkiliyê bikin wê karibin wê bibêjin ku wê xwekuştinên civakî wê xwe bidina dîyarkirin. Yek wê di rewşa ya ji netew û civake bindest ku wê bi ya serdest re wê bi zewicê re wê xwe bide dîyarkirin bê. Ya din jî wê bi yê ji netewa serdest ku wê bi wan hêstên ku me li jor di temenê egoism û narsismê û hwd de hanî ser ziman ku wê bijî wê bikê ku ew jî ji rastîya xwe ya civakî bi wê dîrkeve û wê di rengekê û awayekê de di xwe de ew bijê. Wê mirov dikarê wê weke mirina dualî wê pênasebikê. Weki din wê rewşa malbatî wê ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê fahmbikê wê ordûadetên civakî, ol, rewîst û hwd ku wê di wê de wê weyn bileyizin wê di wê rewşê de ku ew wê ne acibênê jî wê weke li gorî wê di rengekê de wê, bixwezê xwe bide nîşandin. Di wê temenê de wê ev wê, weke rewşek cihê a ku mirov wê dikarê wê, di dewama wê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman bê. Ew rewşên ku wê, weke li gorî wan wê mijare malbatê wê bê dayin meşandin wê weke rêgezên ji wan aliyan ve ên ji aliyên wan hêstên narsistî û egoistî û hwd re wê, weke yên sernûxûmandinê û hwd jî wê di dîmenekê de wê weke ku wê weyneke ji wê aliyê ve jî wê bileyizê. Di aslê xwe de ev rewşa sernûxûmandinê wê di hemû rewşên din ên civakî û têkiliyên ku wê di nava wê de bibin de jî wê karibê were dîtin ku wê xwe ser wan re jî wê **bide** dîyarkirin.

Di mijare têkiliyên civakî de wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, di heviyekiyek vajî wê de wê ku ew bijî bê, ev ku wê di warê civaknasî, olî, derûnî û hwd de wê bibê wê bi wê re wê, di dîmenekê de wê bibê. Ji aliyê têgîna ezîtîya civaknasî û ya hevbeşîya civakî ve ku wê hilde li dest wê,

weke çawa wê li leyha ya giştî wê ji xwe wê feregatê wê bikê wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê şîrovebikê û wê di reng û awayekê de wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê li têtikiliyek xwe li wê têtikiliyê dayinê û hwd re ku wê di dîmenekê de wê bibê re wê di dîmenekê de wê weke ku wê bijî. Di nava civakê de wê, di wê temenê de wê, bi têtikiliyên nava wê û ankû di çerçoveya tûra wan têtikiliyan de wê çawa wê, weke ew tabîî wê çerçoveyê wê were kirin û wê ji rêgezên wê yên jîyanê û hwd wê were dûrkirin wê, di wê rengê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin.

Weki din wê dema ku wê ji aliyê kes ve wê, were şîrovekirin wê weke çawa wê kes wê ji aliyê xwe bixwe û ankû rewşa xwe ya fîzîkî û hwd ve wê newê bi rêvebirin. Ji aliyê rewşên weke bi restên rewîstî û hwd ve ku wê were bi rêvebirin wê, di wê temenê de wê, aliyekê ku wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê wê hebê. Weki din jî wê di nava pergale kapitalê de ku wê bi zêdeyî wê li şûna xwe û pêvajoya xwe ya heyinî wê bihizirê wê bi zêdeyî wê li qizincirinê û hwd wê bihizirê wê bi wê re wê ji aliyekê din ve wê, ew wê, beyenibûna ku ew ji xwe û ankû bi xwe bixwe re wê bijî re wê, di rengê de wê, rewşê wê di xwe de wê bide pêşxistin. Tûra têtikiliyên ku em di nava wê de dijîn wê çendî wê derfeta weke xwe bûnê wê bi xwe re wê bidê me wê weke aliyên wê yên ku em wê karibin wê ji wê aliyê ve wê, di wê çerçoveyê wê yê civaknasî û hwd re wê fahmbikin bin.

Minaq wê, dema ku wê, bahsa têtikiliyên zawacê û nava malbatê wê were kiriin wê, bi dana berhev a demên kevn û ya demên hemdem de wê ew wê were gotin ku wê yên demên berê wê çendî wê, jidahîtir û zaxmtir bê. Wê çawa wê di demên hemdem de wê, lawaz bibê û wê, di wê temenê de wê gelek restên wê hin bi hin wê winda bikin re wê bahsa wê were kirin. Di wê çerçoveyê de wê, ji wê rastiyê wê dûrketinê û ankû wê rewşa ku ew bi wê heya ku ew wê bi ya din ji wê dûrkeve re wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê warê de wê, ji aliyekê din ve wê wê durkheim wê balê bikişênê ser mijarê. Wê dema ku wê, di nava civakên hemdem de wê, keç û lawikên hev berdayî wê bi rewşa wan ya derûnî ve wê girêdayî wê ji aliyekê ve wê bixwezê mijarê lêbikolê û wê fahmbikê. Wê werênê ser ziman û wê bibêjê ku wê çawa wê, rêjeya dawî li jîyane xwe haninê wê, di nava wan de wê hebê wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê li ser wê

bisekinê. Li gorî wî, minaq wê, di nava lawikên jinberdayî de wê zêdeyî wê, temenê xwekuştinê wê bi wan re wê zêdeyî wê weke hebê wê bînen ser ziman. Li ser wê temenê de wê dema ku wê durkheim wê civakê wê werênê ser ziman wê bi hebûna xwe û rest û rengên xwe yên zanînê û hwd re wê weke hebûnekê û hêzekê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Li gorî wê, civak wê, tenê wê ji kesan wê pêknewê. Wê ji wê zêdetirî wê, ku wê di wê de wê weyn bileyizin wê weke hebûnên civaknasî ji heyinên bûjenî wê biafirê. Di wê temenê de wê aliyê wê yê din wê weke aliyê ku wê hebûna civakî wê bi restên wê yên ku ew wê bi wê re wê hebê re wê bixwezê ku ew wê pênasebikê. Rewşên weke yên bi wan dijîn ên weke rewşên aboriyê, têkiliyê û hwd wê, weke rewşên ku em di wê temenê de fahmbikin bin.

Wê dema ku em mijarê ji wê aliyê ve wê hildina li dest wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê çawa wê, weke aliyekê wê yê giring wê, bi têkiliyên civakî re wê bibê. Minaq wê dema ku em bahsa têkiliyên nava civake kurd wê binerê wê xwe di nava xwe weke ku ew dixwezê hanîna wê ya ser ziman bê û rêyên wê yên xwe hanîna ser ziman, mijarên weke bi qadaxayên li ser ziman wê di wê rengê de wê çawa wê bandûrê bixirabî û di temenekê tûnekirinê de wê li derûnê û civaknasîya mirov wê bikin wê weke aliyna ku mirov wê karibê wê bi teybetî wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, ne tenê wê, di wê rengê de wê, mirov wê weke ku wê bê bêhn wê were hiştin. Wê wekî din wê, di dewama wê de wê, dema ku wê rêyên xwe hanîna ser ziman pêşîya wan wê were girtin û pê de wê piştî wê, ew bixwe weke zindiyek civaknasî û derûnê wê pêwîstîya xwe hanîna ser ziman wê rêyên wê bigirê û wê bixwezê ku ew xwe werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, pêşî wê di nava têkiliyên xwe yên civakî de wê bixwezê ku ew zorê bidiyê ku ew rêyan xwe ji xwe pêşbixê û vekê. Lê wê dema ku ew têr nedî wê, weke ku wê were dîtin di demên hemdem de wê, zêdeyên weke xwe avêtina dervî civakê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengê de wê xwe bidina dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, zawacên dervî civakî ku wê werina kirin wê di wê temenê de wê, ji têgînek zawacî û hwd zêdetirî wê bi kirdeyek ji xwe û rastîya ku ew dijî a ravînê ku wê di xwe de wê bihawênê wê bi wê re wê, bibê û wê, were ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, di awayekê din de jî wê mijare xwe hanîna ser ziman wê, di wê nûqteyê de wê, weke rêya wê bibînê xwe avêtina dervî civakê. Di wê temenê de wê, ji aliyekê ve wê weke şewayekê xwe

kuştinê a bi civakî jî bê. Wê di wê rengê de wê, dikarê wê werênê ser ziman. Rewşa hin ciwanên ku ew wê ji herêmên kurdistanê wê bahsa wan were kirin wê ji ber rewşên derûnî û pirsgirêkên din wê dawîyê li jîyane xwe wê werênin wê, di wê çerçoveyê de dikarê rewşa zawacên dervî civakê ku wê, werina kirin jî di renekê de wê di wê rengê de wê, weke xwe kuştinek civakî û ankû xwekuştinekê di wê çerçoveyê de ku mirov wê karibê wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. **Di rewşa keçikek geverî ku wê lawikekê tirk re wê bi zewicê wê ji rewşa keçikek êlihê ku wê bahsa xwekuştina wê werê kirin wê zêde wê ji hev necihê bê.** Yan ji em dikarin bibêjin ku wê rewşa wê keçika kurd a geverî û ya êlihî ku wê bi rengê wê were ser ziman wê ji ya kurdekê ku ew bi zimanê civake xwe nizanê û tenê bi zimanê tirkî jîyane xwe û têkiliyên xwe yên civakî didênê wê, bi heman rengê wê weke xwekuştinek civakî wê pênasebikê. Di wê têkiliya zawacê de wê evindarî û azadî wê nebê. Ya ku wê bi wê rengê dihê bi gotinkirin jî wê, hinek hêstên ku ew bi wê xwekuştina xwe ya civakî ku ew bi temen dikê bê. Hebûna wê têkiliyê ji ya yê serdest û bindest, kole û efendî û hwd wê ne cihêtir bê. Di wê temenê de wê, bi dawî li jîyane xwe ya fizikê bi hanîne re wê, ew wê xwekuştinê û ankû intixarê wê bi xwe re wê bikê. Ya din jî wê, bi ji wê rewşa ravîne û xwe bi tememî avêtina dervî wê re wê, bibê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê, ji wê aliyê ve jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê ku wê di çerçoveya xwekuştine civakî de wê werênê ser ziman bê.

Di wê rewşê de wê, ev aliyên weke yên bi mijare xwekuştine civakî re wê werina kirin wê temenê wan wê bi zorê ji aliyê rejimê ve ku wê bê dayin pêşxistin bê. Di wê temenê de wê bi wan re wê weke çawa wê, bi zanîni û di farqê de bûnê wê xwekuştine civakî wê bi kes wê bide çêkirin wê, di wê temenê de wê ew wê were kirin.

Aliyên din ên weke bi keseyetê re ên ku mirov wê karibê werênê ser ziman ên weke bi ego, û ankû egoismê, têgînên keseyetî ên weke di wê rengê de ku wê bibin û ankû xwe ji rastîya civakê dûr bikê û bide dayin li têgîn weke ya baweriyê û hwd wê, di wê temenê de wê weke aliyên wê yên din ku mirov wê karibê di dewama wê de wan werênê ser ziman bin.

Wekî din wê jî wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare xwekuştine civakî wê, di wê temenê de wê, di serî de wê, bi têkiliya bendên civakê û rengê jîyankirina wan, û xwe derxistina dervî

wan û hwd re wê, ji aliyekê din ve jî wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Emile durkheim wê dema ki wê di xabate xwe ya 'xwekuştinê' de wê werênê ser ziman wê di serî de wê mijarê wê ji aliyê civaknasî û encamên wê yên weke egoyê bê, xwehêzê bê û ankû xosletên din ên weke yên tenê bi li xwe hizirkirinê di xwe de bi civaknasî û hwd re wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de ew wê, ji aliyê rewşên bi wê rengê ên ku ew pêşîya civaknasîya wê bigirin wê li ser wan bisekinê û wê bi ponijê. Ev wê çawa wê weke rewşna ku wê mirov wê ji rewşa wê ya civaknasî wê dûrbikê û wê di wê temenê de wê ji ya ku ew weke zindiyekê bi aqil û bi hiş bijî ku ew wê êdî wê ji wê dûrbikê û ankû wê ji wê bikê û hwd re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di çerçvoeya têtîna sazûmana civakî, orfûadet, têtînen rewîstî û olî û hwd wê, weke aliyên ku ew wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyên wê, weke mijare fahmkirinê a di wê temenê de wê hilde li dest. Di wê çerçoveyê de wê, were dîtîna ku wê têtîliya kes û civakî û ankû ferd û civakî wê di sedsale 19'în û pê de wê pirr zêde wê weke mijarek zêde giring ku wê bibê mijare hizirvanên demê. Di wê temenê de wê têtîliya kes û civakê, û ankû civak kesê ku wê çawa wê, di awayekê de wê were fahmkirin wê bi wê re wê were dîtîna ku wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê hizirên xwe wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di salixkirinên bi gotina 'xwekuştinê' de wê weke bi temenekê fizîkî û hesanî ku wê were ser ziman wê weke kesek wê dema ku ew rastî rewşekê were û ew wê nikaribê ragirê û ew di bin de weke ku ew bimênê û ew jî wan re giran were û nikaribê ew çareseriyekê di serê xwe de ji wê re bibênê ku ew bi wê re wê fahmbikê û bi wê re rabê wê êdî wê, weke rêya bijartinê wê, were dîtîna û wê were pênasekirin. Di wê temenê de wê weke ji rewşê ravînê jî wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê were dîtîna ku wê were salixkirin. Di wê temenê de wê, aliyekê wê yê bi wê rengê ê bi hîskirina a di xwe de re jî wê girêdayî wê di wê temenê de wê were dîtîna ku wê were şîrovekirin û wê were pênasekirin.

Di wê nûqtayê de wê, weke aliyekê wê yê din ê derûnî ku wê bi zêdeyî wê ser wê were sekin in wê di çerçoveya têtîna 'hevbeşîya derhiş' ku wê bi wê re wê li wê bê hizirkirin wê, were û bibê. Freud û hinekê jî wê, Carl **Gustav** Jung wê, hinekê jî wê li ser wê re wê bisekin in û wê li gorî wan wê mijare hevbeşîya derhiş wê, carna wê çawa wê, egoyê jî wê di

bin seha xwe de wê bihêlê wê di wê temenê de wê li wê bihizirin û wê di dewama wê de wê bi wê re wê hizrên xwe wê werênina ser ziman.

Carl gustav jung ew dema ku wê mijare derûnîyê wê hilde li dest wê bi têtîgînê wê weke ji ya psikanalizê wê cihê wê di awayekê de wê hilde li dest û wê, bi bandûrên ji têtîgîhên weke ji psikiyatriyê, antropolojiyê, erkolojiyê, wêja, felsefe, olê û hwd re wê bixwezê ku ew wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di teroîya xwe de wê bi hêza ya hundirîn û bi funksiyonên derûnî re wê ji aliyê zêhn û hêstan ve wê ji du aliyan ve wê hilde li dest. Bi ya pêşî bi fêrbûnên ku em tiştan dikin û bi ya duyem bi mêylên hêstî û hîskirinan ku em dixwezînin bikin re wê, ji aliyekê ve wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Dûvre jî wê bahsa pîvane awayê jîyanê û ankû rengê jîyankirinê bi qalîteya wê re wê, bêtê ser ziman.

Ev mijare têtîgîna hevbeşîya derhişî wê weke rewşek ku wê dema ku wê were pênasekirin wê, minaq wê, Carl gustav jung wê bi têtîgîna ku wê weke di pêvajoya mirovatiyê de wê, ji aliyê hebûna mirov re wê bi temenekê rakendî ku wê were pêşxistin bê' re wê, şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku ew wê di wê temenê de wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Durkheim jî wê dema ku wê pêvajoya hevbeşîya civakî wê şîrovebikê wê di pêvajoyek dîrokî de wê li ser temenekê bi xûyên mirov û bingihêkê rakendî ê civaknasî û hwd re wê bi wê re wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Pêvajoyên jîyane bi hev re wê, ji destpêkê û heta wê demê wê, dem bi dem wê çawa wê di dewama hev de wê bibin û wê werin wê bi wan re wê bixwezê ku ew şîrovebikê û werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, freud wê gotina 'binhiş' wê di wê temenê de wê bi cih bikê û wê di têtîgînek rakendî de wê di temenê wê, bertekên jîyanî û civaknasî ku mirov wê bi xwe re û wê di xwe de wê bide dîyarkirin re wê bixwezê wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di wê rengê de wê, di dewama wê de wê gotina binhişîyê wê bi 'mejiyê binî' re wê, di awayekê de jî wê bi temenbikê û wê li ser temenekê fîzyolojikî û hwd re wê bixwezê wê di rengekê de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê ya ku wê were 'serhiş' wê weke ya ku ew wê were bîra mirov. Ya ku ew wê weke binhiş wê weke ku ew ji bîra mirov wê biçê wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de ew ji bîrê çûyîne jî wê newê wê wateyê ku ew bi tememî ji serê mirov wê biçê. Ew tenê nayê bîra mirov. Di mejiyê me yê bin de wê di rengekê de wê li gorî wê, weke ku wê di şêwayekê de wê weke ku wê,

di awayekê de wê bibê. Ev jî wê weke aliyê wê yê ku wê, bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di dewama wê de wê jî mirov wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare bîrkirinê wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, li gorî wê têngîna derûnî wê newê wê wateyê ku ew di hiş de ne hebê bê. Wê di wateya kirdeya wê de wê weke di hiş de wê hebê bê. Lê wê, ne di bîrê de bê. ne dibîr de bûyin jî wê, di wê rewşê de wê weke newê bîra mirov bê. Di wê rewşê de wê, ne di hişê de bûyin wê weke tiştekekê ku mirov wê fahm nekiribê di kurdî de. Lê wê dema ku em bahsa gotina ne di bîrê de bê ku em wê werênina ser ziman ku ew di hiş de wê weke hebûnekê wê hebê lê ew ne wê bîra mirov. Wê hişarî û şîyarîya meji wê ji ser wê biçê. Wê, di wê rewşê de wê, di renekê de wê, bibê. Di wê rewşê de wê, mijare wateya bîrê wê di wê rengê de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê bi wê re wê hebê.

Wekî din jî wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijara bîrê wê weke aliyê wê yê giring ew bê ku wê di kirdeya wê de wê, bahsa hebûnek vala nekê. Wê bahsa hebûnek bi heyin û hebûn a tişî ku mirov wê ne di farqê de bê wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di renekê de wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di mijare têngîna bîrê de wê weke ku mirov wê dahûr dikê û ji wê fahmdikê wê bahsa hebûnekê ku ew heyî ku mirov di farqe wê de bê wê bikê. Yanî wê ne hizirê û wê bi têngîna kirdeya gotina bîrê wê ew newê tefkirkirin ku ew ne di bîrê de wê demê wê ew nebê bê. Wê hebê lê wê ne di bîrê de bê. Di wê temenê de wê, di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin.

Di dewama wê de wê weke ku me hinekê bi gotina hişê re wê hanî ser ziman wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê gotina hişê wê di wî nûqtayê de wê ji ya gotina bîrê wê cihê bibê. Ew wê, tiştekekê ku ew lê bi hiş nebûya wê demê ew hebûna wê di wê çerçoveya hişê de wê bi wê re wê weke ku wê nebê wê, di wê rengê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê mijare ya hişê wê demê wê, dema ku em bahsa wê bikin wê ji du aliyan ve wê giring bê ku mirov wê li vir wê bahsa wê bikê. Aliyê pêşî wê bahsa heyinek û hebûnek dervî me wê di şêwayekê de wê weke ku wê bikê ku ew heya bê. Di wê nûqtayê de em wê dema ku wê bi hişnekin jî wê newê wê wateyê ku ew nîn a. Vajî wê di wê têngîna wê wateyê de wê bi wê were lê hizirkirin ku em wê bi

hişnekin jî wê ew hebûn wê dervî me wê hebê. di gotina hişê de wê, di wê temenê de wê, bo ku em bahsa hiş û wê rewşa wê hebûnê wê bikin wê pêwîst ku ew tiştê bi hebûnê heyî bi hiş were dîtîn û derkkirin. Di wê temenê de wê bê gihiştin fahme wê. Di wê rengê de wê ev wê weke aliyê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê pêşî wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Aliyê wê yê din ê giring wê di wê rengê de wê ev bê ku wê mijare hişê wê di wê temenê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê.

Di mijare têngîna hişê de wê ev wê bi wê re wê, di wê temenê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin ku wê, hiş wê weke di nava hebûnê û birîqîna wê ya jî wê a bi fahmkirinê ku em bi wê li wê bigihjin bi hiş û ankû bi gihiştina fahme wê bê. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, fahmbikê wê xwe di dewama wê de wê, li ser wê re wê, bide dîyarkirin. Yanî wê hiş wê, di rengê de wê, weke rewşek li ser wê re ku wê bi wê mirov wê li wê bigihjê dîtbarîya wê ya bi fahmkirinê. Di wê nûqtayê de wê, hinek aliyên din wê bi gotina hişê wê di wê nûqtayê de wê karibin xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bidina dîyarkirin. Aliyê wê yê pêşî wê di wê temenê de ku em hinekê empatiyekê bi rewşa wê ya fahmkirinê re wê dênin wê rewşa bûjenekê û tiştê wê, bi birîqîna wê ya fahmkirina wê re wê, di wê çerçoveya hişê de wê weke du aliyên wê cihê wê bi wê re wê hebê. Di wê rengê de wê gotina hişê wê weke di rengê ya zêhnê de ku wê çendî wê weke intibayekê wê bide me jî lê mirov wê nikaribê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser zimanê. Wê di wê temenê de wê hem wê hebûna heyî bi hebûna wê di nava xwe de wê hilde û hem jî wê di wê çerçoveya wê de wê, ya birîqîna wê weke bi dîtbarîya wê re wê, weke rewşa zanîna wê, fahma wê û hwd re wê, di wê de wê weke bi rewşek bi hişmendî ku mirov wê karibê wê derkbikê bê. Di wê nûqtayê de wê, li ser wê re wê, rewşa zanîna birîqîna wê hebûna heyî wê weke bi dîtbarîya wê re wê, weke rewşek ku ew heyî û mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê, bi hişmendîya wê re wê, di wê rewşê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Weke aliyê din jî wê bi rewşê û mijare fahmkirina wê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê rewşa ya hişîya rewşa heyî ku ew wê weke rewşek

dîtbarî a bi zanînê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, weke wê tiştê wê di wê de wê bi wê re wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di wê nûqtayê de wê mijare hişê wê hinek aliyên wê yên din jî ên ku mirov wê karibê di dewama wê de wê bi wê re ku mirov wê li wê bihizirê wê hebin.

Di rewşa malbatê, û kes de xwekuştine civakî

Di aslê xwe de wê dema ku em bahsa têtînek civakî û malbatê wê bi hev re wê bikin wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê protipî wê di rengekê de wê weke xwe wê bide dîyarkirin. Lê di wê nûqtayê de wê mijare civakê wê, bi malbatê û gûharînên wê re wê çawa wê bibê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, karibê wê, hilde li dest bê.

Bo ku em rewşa malbatê û kes ji wê aliyê ve wê fahmbikin wê hinek aliyên wê yên din ên giring wê pêşî wê weke aliyna ku mirov wê, karibê di wê temenê de wê, di serî de wan hilde li dest wê hebin. Hinek ji wan aliyên wê pêşî wê weke aliyên bi têtînen weke yên rewîstê, olê, xosletên keseyetiyê ên weke yên egoyê û hwd bin ku mirov wê karibê werênê ser ziman bê. Emile durkheim wê di xabate xwe ya li ser têtîna xwekuştinê de wê, ji wê aliyê ve wê pêşî wê bi mijare civakî wê, di wê rengê de wê hilde li dest. Di têtîna durkheim de wê, gotina *xwekuştinê* wê dema ku em wê li wê bihizirin wê di derbarê têtîna wî ya civakî a hevbeş de jî wê dîmenekê fahmkirinê wê bi xwe re wê, di rengekê de wê bide me.

Wê dema ku em hebûna civakê wê, di wê çerçoveyê de wê bi hev ve û bi hev re wê, di rengekê de wê di hevbeşiya wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin wê, di wê çerçoveyê de wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirin bin. Di mijare hebûna civakê de wê, weke wê mayin û di wê temenê de wê, di wê ahenge wê de wê, xwe dîyarkirina wê di wê çerçoveyê de wê bi xosletên wê yên weke ku wê durkheim wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Lê wê dema ku wê, dervî wê, weke xosletên ku wê bi keseyetiyê ên weke li ser azwerî û egoismê û hwd re wê, xwe bidina dîyarkirin bin wê di wê temenê de ku ew derkevina li pêş wê weke ku ew wê, li wê bihizirê wê, ji aliyê civaknasî ve wê karibin bi xwe re bi têtînek weke ya xwekuştine civaknasî re wê encamê wê bi xwe re wê werênin.

Lê di wê nûqtayê de wê, di mijare civakî de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di wê nûqtayê de wê, çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê, hebûna kes û rengê derkkirin û fêrsên wê yên fahmkirinê wê di wê nûqtayê de wê bi wê re wê, weke aliyna giring wê were dîtîn ku wê karibin xwe bidina dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê têtîna durkheim

ku ew li wê dihizirê wê, di renekê de wê weke mirov karibê di çerçoveya hewldana fahmkirina sedemên têtîna xwekuştinê ên civaknasî ku ew wê, weke li wê bihizirê wê bi wê re wê fahmbikê. Di destpêkê de wê weke ku me li jor han ser ziman wê di mijare têtîna xwekuştinê de wê, di destpêkê de wê, bi têtîna 'xwekuştine egoistiskî' ve wê hilde li dest. Ji wê aliyê ve wê weke mirov bi têtînen xwe yên weke yên bi olî, çerçoveya komî a civakî, ramiyê û hwd ku ew, di wê çerçoveya wê de ne bi rewşek xwe bi temen û demezrendîni bê re wê, di awayekê de wê were fahmkirin. Di wê temenê de wê, di nava wê rewş û bireha civakî de wê, xwe bi wê re wê di nava têtîliyê de weke ku ew hîs nekê û ew xwe bi tenê hîsbikê. Wê bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman. Lê di wê temenê de wê, bi xoslet û rêgezên ku ew weke 'mecbûr' a ku ew li gorî wan bijî jî wê di wê temenê de wê weke aliyên wê yên bi civakî, olî, ramiyê û hwd ku wê ji aliyên ku ew wê bi wan were lê hizirkirin bê. Di wê rewşê de wê, xwe di renekê de wê, weke ji civakê qût bû re wê, di dîmenekê de wê weke ku wê were ser ziman. Ji aliyê din ve jî wê dikarê wê bi wê re wê, di renekê de wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê giring wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Aliyê din jî wê weke 'xwekuştine altrulstiskî' bê. Di wê temenê de wê ne tenê wê di dema ku ew ji civakê qût bû wê bikeve rewşa xwekuştina civakî de. Lê wê dema ku wê weke ku wê ew bi wê ve girêdayî jî bê wê di wê temenê de wê, karibê ew wê xwekuştinê wê, li ser wê temenê girêdanê wê bi wê re wê, bê kirin. Minaq wê weke di demên berê de wê di nava hinduyan de ku wê jin û mîrên ku ew zewicina ku ew yek mir wê yê din jî wê yan wê bi saxî wê bi wan re wê binardkirin û ankû xwe şawitandîna wan û hwd re wê karibê wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê bahsa wê têtîna xwekuştinê wê were kirin wê, ji du aliyên ve wê di wê nûqteyê de û di bin wê sereka duyem de wê karibê wê li wê were lê hizirkirin. Yek wê weke dema ku wê pêdivîyên civakî hanîn li cih wê di wê temenê de bê. Ya din jî wê, dema ku wê, ji wê kêma ma û ew pêdivîyên civakî ne hanîn li cih û hwd re wê bibê. Minaq di demên berê de wê, dema ku wê, kesekê pêwîstîyek xwe ya civakî ne hanî li cih, û ankû li hemberî wê têtîna baweriyê ku ew pêwîstîya wê ne hanî li cih û weke ji wê derkeve bê dîtin û hwd. Ev wê, ji wê aliyê ve wê weke di wê temenê de di çerçoveya li ser wê têtînê re wê weke rewşa xwekuştinê ku wê bi wê re wê karibê wê şîrovebikê bê.

Di wê nûqteyê de wê di nava pêwîstiyên civakî ên ku ew werina hanîn li cih û kes û keseyetiya kes wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê di demên hemdem de wê, di şêwayekê de wê were dîtin ku wê, were ber hevdu. Di wê nûqteyê de wê kes wê, bikeve rewşekê de. Di nava civakên kevnera de wê, têgîna xwekuştinê wê, weke dema ku wê li hemberî sicekê û ankû rûreşiyekê ku wê bê avêtin ji nava koma civakê û ankû wê ji aliyê endamên malbatê ve wê were redkirin û wê were avêtin û ankû wê weke tuna were hasibandin wê di wê çerçoveyê de wê weke rewşek xwekuştinî ku wê li ser wê temenê wê wer û pêşkeve bê wê, karibê wê fahmbikê.

Ji aliyekê din ê sêyem ve wê, mirov wê karibê wê bahsa 'xwekuştinên bûhranî' û ankû wê weke ku wê durkheim wê bahsa wê bikê 'xwekuştinên anomikî' ku wê bahsa wê bikê wê weke çawa wê di encama bûhranekê ku ew wê kes û ankû civak wê bi xwe re wê bijî re wê rûbidin bin. Di wê rewşa xwekuştinê de wê, di encama gûharînên ku wê pêkwerin de ku wê, rengê jîyane ku ew bi wê dijî ku wê serûbin bibê û hwd re ku wê di encama wê de wê pêkwere bibê. Di wê nûqteyê de wê, weke mirov dikarê rewşa civake kurd a bi pêvajoyên şer ên ji aliyê hebûnê, çandî, zêhnê û gelek aliyên din ku wê li hemberî wê werê meşandin de ku ew wê, çawa wê, endamên wê ji xwe û rastîya xwe wê biravin wê, ji rastiya xwe wê di encama gotinên weke 'kurdê bi dûv', 'kurdê cahil', û ankû kurdê nezan û hwd re wê, ji xwe fihêt bikê û wê li rastiyeke din wê bidest xwe girêdanê wê bikê re wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Rewşên weke yên fihêtbûnê bixwe jî wê weke rewşna ku wê, di wê çerçoveyê de wê, li gorî hinek rêgezên civakî ku mirov wan dijî bê. An jî di rengê jîyane weke metingerê xwe de ku ew bijî li şûna ya weke civake xwe û bi ziman û nirxên wê ku ew hilbijêrê wê, di wê çerçoveyê de karibê bi wê rengê jî pênasibikê. Ankû rewşên weke ayib dîtinê, ne **rast** dîtinê û ankû rast, ne ayib û ne bi fihêt dîtinê û hwd jî wê, di wê temenê de wê karibê pênasibikê.

Di wê temenê de wê rewşên weke yên ku mirov wê di wê çerçoveyê de wê, werenê ser ziman ku wê temenê rewşên xwekuştinên civakî di wê çerçoveyê de wê çêbikin wê weke tengezerî û ankû bûhranên aborî bin, pêvajoyên şer bin û hwd wê, di wê temenê de wê weke rewşên ku wê di wê temenê de wê, encamê wê bi xwe re wê êdî wê bijî. Di wê temenê de wê dema ku wê ew sazûmana wê ya jîyanê serûbin bû wê, di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê weke jîyane wan wê xirabibê. Wê di wê temenê de

wê ev jî wê bi xwe re wê hem zêhnî û hem jî wê di dewama wê de wê jîyanî wê dest bi bi xwe re hanîna gûharînan wê bikê. Minaq wê di nava malbatekê de wê, jin û mêrek temenê wê biafirênê. Wê dema ku wê yek ji wan mir wê, ew rewşa malbatê wê, êdî wê weke serûbin bibê wê bi awayekê û rewşekê re wê rûbirû wê were. Di wê temenê de wê, dema ku em li çerçoveya têtîna durkheim binerî di wê warê de wê, rewşên weke yên malbatî wê, di rengê de wê, dema ku wê, rewşên hevberdanê jî wê di wê temenê de wê bibin wê di wê temenê de wê weke rewşên ku wê di wê rengê de wê karibin ji aliyekê ve wê, bi têtîna xwekuştine civakî re wê, di wê çerçoveyê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare hevberdanê de wê weke ku wê durkheim wê werênê ser ziman wê, di rengê de wê weke çawa ku wê li leyha mêt ku wê gûharînen re wê bibin re wê di rengê de wê bibê. Di wê temenê de wê, di nava civakên ku wê, ji wê aliyê ve wê li wê were nerîn wê, bi rewşên weke 'qadaxaya hevberdanê' ku wê hebê wê di wan de wê, zêdebûyîna rêjeya xwekuştinê wê, di rengê de wê weke ku wê bixwezê wê li ser wê temenê û çerçoveyê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa civakên hemdem wê di dewama wê de wê bikê wê bahsa 'xwekuştinên anomikî' wê bi zêdeyî wê bikê. Wê bi wê re wê çawa wê bend û girêdanên civakî ku wê di awayekê de wê lawaz û zayif bibin wê bi wê ve girêdayî wê di rengê de wê, bi wê re wê bibin.

Wê dema ku ew bend û girêdan zayif û lawaz bûn wê bi xwe re wê hinek encaman wê werênin. Encama pêşî wê di wê temenê de wê, weke xwe avêtina dervî civakî bê. Aliyê din jî wê çendî ku wê di nava wê de wê bijî lê wê weke ku ew di nava wê de neji wê xwe bi tenê wê hîsbikê û ankû wê bikeve rewşek derûnîyî a di wê temenê û rengê de.

Wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin ku wê kes wê, ji wê dîrkeve. Wê dîrketinên ji civakê û ankû dîrketinên bi civakî wê, bi derûnî û civaknasî wê encamên wê yên ku wê xwe bi mirov re wê di wê temenê de wê bidina dîyarkirin wê di destpêkê de wê pêşî bi rewşên kirina xwekuştine bi bend û girêdanên bi wê û bi wê re bi hiş û zêhnî û hwd ku wê bikê wê piştî wê di dewama wê de wê karibê li ser wê re xwekuştinên fizîkî jî wê, di encama wê de wê bibin.

Minaq kesekê ku ew bi tememî di nava civakê de xwe bi tememî ji wê qût kir û bi temenê di xwe de ma wê di wê rengê de wê, nikaribê êdî têtîkilyek ku ew xwe di wê de bibîne ew pêkbênê. Wê di wê temenê de

wê ev wê di kes de wê bina sedemên bûhranên keseyetî. Wê di wê nûqteyê de jî wê dema ku kes rê û derketin di xwe re ne dît wê êdî wê di wê temenê de wê, ev wê heta bi ber xwekuştinên fizikî û hwd ve wê kes wê di derûniyek ku ew xwe bi wê ve dide girêdan wê bi wê re wê bibê û wê pêde wê herê.

Di wê temenê de wê ev sedemên wê yên ku mirov wê karibê wan li wê bihizirê wê weke aliyên ku wê di çerçoveyek civakî de wê weke aliyna diyardeyî ku wê nikaribê ji berçav werina dûrkerin bin. Di awayekê de wê di wê herikina wê pêvajoya jîyanê de wê, sedemên ku ew wê temenê wê biafirênin wê di wê rengê de wê, hem ji aliyê kes ve wê bibin û hem jî wê ji aliyê girseyên civakî ve wê bibê. Di wê temenê de wê, têkiliya kes û civakê wê beremberê hev wê, di wê temenê de wê li ser çî temenê wê karibê wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê dema ku em ji aliyê hebûna civakê ve wê, hilde li dest wê jî wê ji du aliyên ve wê dikarê ji aliyekê ve wê hilde li dest. Aliyê pêşî wê ji aliyê sazûmana zêhnî û reng û rêgezên wê yên ku ew wê bi wê re wê dijî û ew xwe di nava wan de çendî di rewşek bêhstandinê de dibîne û hwd re wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Aliyê din ê duyem jî wê di wê nûqteyê de wê bi rewşên li hemberî civakî ên weke şer û hwd ku wê weke rewşên mudahaleyî ên li jîyane wê bin û ew rewşa wê ya jîyanî serûbin dikin wê bi wê ve wê girêdayî bin. Di wê çerçoveyê de wê, rewşa jîyane civakî wê, wê dema ku wê di wê temenê de wê, bi xwestekê û ankû dervî xwestekê ew gûharîn bi wê temenê, çerçoveyê û hwd re bûn wê di wê rewşê de wê encamên ku ew wê bi xwe re wê werênê jî wê di wê şêwayê de wê bibin.

Di wê temenê de wê, mijarên weke xwe hanîna ser ziman, astengiyên zêhnî û hwd jî wê di wê de wê weke aliyên ku wê ji aliyê civakê bixwe ve wê di wê de wê weke weyn bileyizin bin. Di wê temenê de wê, di jîyanê de wê hertimî wê di awayekê pîrraliyî de wê di dîmenekê de wê weke ku wê bi wê re wê bibê bê. Di wê çerçoveyê de wê, ev jî wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê, xwe di dîmenekê de wê, weke ku wê bide dîyarkirin bê. Di wê temenê de wê dema ku em wê, çerçoveyê ji aliyê civakê û têgînek teorikî a bi wê re wê werênina ser ziman wê dikarê wê ji du aliyên ve wê bi gotin bikê. Yek wê li ser rewşa bandûrê ve bê. Ya din jî wê ji aliyê yekbûna civakî û hwd ve bê. Di wê temenê de wê, ev herdû

ali wê, weke aliyên ku wê encamên wan bi dîyardeyî wê li ser hebûn, keseyet, pêvajoyên pêşketinê û pêşveçûnê, rengê jîyanê û hwd ên mirov wê hebin. Ji aliyê pêşî ve ku mirov wê li ser wê bisekinê wê aliyê têkilî û ankû pêwendiyên nava civakê ên bi xwe re jî wê weke aliyekê wê yê giring ku wê di temenê wê rewşa wê ya bandûrî de wê werina fahmkirin bin.

Pêwendiyên civakî wê, di nava wê de wê, hertimî wê hebin û wê, kes wê, di wê çerçoveyê de wê, hem wê çawa bê wê, di rengekê de wê, fêr bibê û ji aliyekê din ve wê, di nava rêgezên wê yên civakî de ew çawa bê wê ew wê jî wê di wê rewşê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê, weke ku wê, kifşbikê. Xwe weke endamekê wê civakê dîtin wê di serî de wê bi rêgezên wê û weke wê xwe kirinê û hwd re wê, di rengekê de wê, bibê. Di wê temenê de wê, weke civakê bûyin û ankû xwe li leyha wê xilaskirin wê, di wê temenê de wê weke aliyên ku wê, dikarê weke aliyên xwekuştinî ku wê kes wê bi wê rengê wê weke bi xwe re wê bikê bê. Lê keseyet wê, di wê nûqteyê de wê di nava jîyane civakî û civaknasî de wê hertimî wê bi wê aliyê re wê weke di nava tekoşinê û pêşbaziyekê de bê. Wê weke wê bê û ankû wê weke xwe bê. Wê di nava wê de wê, herê û wê were. Encamên ku ew wê di serê xwe de wê tefkirbikê wê ji herdû aliyên ve jî wê hebin û wê, yên ku ew wê bixwezê bi wan re rûbirû bimênê wê hebin û yên ku ew wê nexwezê ku ew bi wan re rû bi rû bimênê wê hebin. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, di hinek rewşan de ku ew ne di hemhizrê de jî bê wê weke wê bikê. Di wê temenê de wê xwe weke wê bide dîyarkirin. Ev wê bi sedema ku ew weke endamê wê civakê bê dîtin bê.

Wê dema ku em wê rewşê ji aliyê têgînên teorikî ên bi têkiliyê û ankû bandûrê re wê fahmbikin wê di wê rewşê de wê, ew wê were dîtin ku wê kes wê, çi bihizirê di derbarê kesekê din de û ankû w çi wê were lê hizirkirin di derbarê wê kesê bixwe de jî wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Ber ku ev wê weke aliyekê ku wê ne tenê wê pozisyona me ya di nava civakê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Her wusa wê, di wê temenê de wê, rewşa me ya jîyanî a nava civakê û jîyane mirov jî wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Wê aramiya ku ew mirov di xwe de li wê digerihê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku ew li gorî wê bikê û bibê. Xwe bi awayekê li leyha wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê ev wê bi wê re wê bibê

Di wê nûqteyê de wê, di wê rewşê de wê, dema ku wê mirov wê hizrên xwe wê, di derbarê yê li hemberê xwe de wê werênê ser ziman û ankû wê

li ser heman temenê wê, yê li hemberî me wê hizrên xwe wê li ser me wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê, li gorî wan rêgezên ku ew wê bi wê dihizirê bê. Di wê de jî wê sînorekê ku ew wê bi wê dihizirê wê hebê.

Di wê temenê de wê bi nerîna civaknasî û ankû çavdêrîya civaknasî wê hertimî wê mirov wê ji wê aliyê ve wê, di nava sehêtkirinek pirrali de bê. Wê hem wê ya li hemberî xwe wê, çavdêrî bikê ku ew weke wê dikê bê. Yê li hemberî jî wê çavdêr bikê ku ew weke wê dibê bê. Di wê temenê de ew derdikeve dervî wê û ankû di nava sînorê wê de dimênê bê.

Ji xwe wê dema ku wê xuy û tevgerek mirov wê weke baş û ankû nebaş wê were dîyarkirin û pênasekirin jî wê li ser wê temenê û awayê re wê, were dîtin ku wê bê kirin. Di wê temenê de wê, çendî ku ew di nava sînorê wê çerçoveyê de ma wê weke di çerçoveya gotina başîyê de wê bi wê re wê bimênê. Çendî ku ew derket dervî wê weke bi gotina nebaş re wê were pênasekirin. Lê ew başî û nebaşî wê, çendî wê li gorî wê ya xwesteka dil bin û ankû wê weke ya ku mirov wê dixwezê jî wê ew jî wê weke rewşek hişmendî û zêhnî ên dervi me bin.

Di wê rewşê de wê mijare rewşa kes û ferd de wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, aliyên wê yên bandûrbûnê wê bi zêdeyê wê weke ku mirov di çerçoveya mijarê de wê dibînin wê hebin. Wê, di wê rewşê de wê, bi mijare jîyanê û ji wê dîrketinê û ankû bi wê gihiştina awayekê din re wê, di renekê de jî wê alaquadar bibê.

Durkheim wê di xabate xwe ya bi navê 'xwekuştinê' de wê mijare wê li ser temenê civaknasî û xosletên wê re wê bixwezê ku ew wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveya teoriyên yekitiya civakî de wê, di renekê de wê, ji wê dîrketinê wê, weke aliyekê ku ew wê di dewama wê de wê weke ku wê bi wê re wê salixbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê rewşê de wê, mijare civakê û xosletên wê re wê, dema ku wê li wê bihizirê wê, çawa wê bê jinkirin wê weke pirsekê wê di wê nûqtayê de wê xwe bide dîyarkirin. Bersivkirina wê hinekê zor dibê. Ber ku wê, di wê nûqtayê de wê, çawa wê bibê wê, pêwîstîya wê ya pêşî wê ji du aliyên ve wê weke ku wê bibê. Aliyê pêşî wê ji aliyê yekitiya civakî, sazûmana wê, û çerçoveya wê ya bi rêgezî, rengê wê yên zêhnî ku ew bi wê dijî û hwd ve wê bi wê ve wê girêdayî bê. Aliyê din jî wê ji aliyê ve wê, bi wê ve wê girêdayî bê ku wê mirov wê bi bersivênê. Di wê nûqtayê de wê ev herdû alî jî wê weke du aliyên ku wê di renekê de wê weke bi hev re wê di rewşek nakokiyî de bin. Jialiyê civakê ve bê wê weke wê di dîmenê ji aliyê din wê feregatê bikê wê di dîmenekê de wê renekê

fahmkirinê wê xwe derxê li pêş. Ji ali aliyê din ve jî wê bikê wê, di wê temenê de wê, weke ku wê, dîrketina ji wê çerçoveyê a civakî ku ew weke dihê tefkirkirin wê weke ku wê bibê bê. Di wê temenê de wê, ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û ku wê mijare wê, dema ku em li teoriya durkheim dihizirin wê ji hinek aliyan ve wê weke du aliyên ku wê weke werina hemberi hev wê dîmenek wê ji aliyekê ve wê xwe bide dîyarkirin. Ber vê yekê wê, di wê temenê de wê dema ku wê ji aliyê kes ve wê were hildan wê weke ku wê aliyê din wê weke di ber rexnegirtinekê de wê derbas bibê wê xwe di dîmenekê de wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqtayê de wê, ji aliyê civaknasî û teoriya wê ve wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, ji aliyê kes, xwestek, ajo, ego û hwd ve wê hilde li dest wê weke aliyekê wê xwe bide dîyarkirin. Wê dema ku em ji aliyê xwesteka kes û ajo û egoyên kes ve hilde li dest wê, bijartinên kes û ferd wê ne bi aliyên xwekuştinê ve bin. Wê bi aliyê jîyankirinê ve bin. Di wê nûqtayê de wê rewşa xwekuştina civakî wê demê wê weke rewşek bijartinî wê derkeve hemberî mirov? Di wê nûqtayê de wê ev pris wê xwe bi xwezeyî wê di wê nûqtayê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkiriin. Di aslê xwe de wê, rewşa têgîna xwekuştinê wê, demê wê, ji du aliyan ve wê weke ku wê durkheim wê werênê ser ziman wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re hizrên xwe wê werênê ser ziman. Yek wê ji aliyê wê çerçoveya sazûmana civakî ku ew weke bi civakî bê û ankû têgîhên din ên weke olî û hwd bê. Ji aliyê dinn ê duyem ve jî wê weke têgînek ku wê, kes wê, di wê nûqtayê de wê, dema ku ew wê, dijî wê karibê ew di rewşekê de wê weke ku ew di farqê de bê û ankû ew ne di farqê de bê. Wê xwestekên weke yên bi jîyankirinê û hwd wê weke xwestekên bi hebûna zindiyî û hwd re wê dervî wê weke fektorên ku em dervî wê di rengekê de wan şîrovebikin wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê di şewayekê de wê bidina dîyarkirin.

Ev wê, di serî de wê, karibê wê bi me re wê bide dîyarkirin. Aliyê pêşê wê bi rewşa wîna me ya bi hiş re ku em wê dikin em wê li gorî çî wê didina dîyarkirin wê ji aliyekê din ve wê weke pirsekê wê xwe di rengekê din de wê bide dîyarkirin. Wê dema ku wê, kes wê, diyarkirinê wê di wê nûqtayê de wê weke ku wê bikê wê di rengekê de wê weke weke ya navendî ku ew esas digirê û ji wê gavdiavêjê jî wê ew navendîtîya xwe bixwe bê. Wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê aliyên din ên weke

ku wê durkheim wê bahsa wê bikê wê weke yên fektorên civakî wê ji aliyekê ve û di rengekê de wê weke ku wê di çerçoveyek dervî ya hebûna zindiyî de wê, di dîmenekê sazûmanî û hwd a pergali de wê weke ku wê bimênê li holê.

Di awayekê de wê, dema ku wê li wê bihizirê wê aliyên mijarê ên weke bi zanînê, hîskirinê, hêstê, gîyanî û hwd re jî wê hebin. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê weke ku ew wê çawa wê di xwe de wê weke ku wê ew hîsbikê wê di wê temenê û çerçoveyê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dîmenê pêşî ê fahmkirinê de wê di wê nûqteyê de wê dîmenê weke yê xwekuştine wê bi kes re wê weke rewşek objektiv a bi fahmkirinê wê bimênê û kes wê karibê bi hişê xwe di hişmendiya wê de bê û ankû dervî wê bê. Di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê rewşê de wê di dîmenekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê, di rengekê de wê werênê ser ziman bê.

Li vir wê ji aliyê kes ve wê dema ku em hildina li dest wê wateya teoriyên civakî ên yekitiyê bi çerçoveya civakî wê ji aliyê kes ve wê xwediyê çi wateyê bin? Wê di serî de wê dikarê wê di rengekê de wê, dikarê wê ji aliyekê ve wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aliyê pêşî de wê kes wê di nava wê de wê weke ku wê bijî û wê di wê de wê, weke sazûmanek ku ew li gorî wê dikê ku ew têbigihê, bigihijê fahmkirinekê û bigihijê şewayekê di jîyane xwe û serê xwe de bê. Di wê nûqteyê de wê aliyên objektiv û subjektiv ên ku em bi fahmkirinê dikarin bi wê re fahmbikin wê hebin. Di wê rewşê de wê minaq rewşên weke yên zimanî, rewşa jîyane civakî weke di nava malbatê û hwd de wê, hem bi kes ve girêdayî bin û hem jî wê kes wê bi rewşa bi serê xwe bûnê re wê, di wê de wê çawa wê ji aliyê ve wê weke ku wê bi xwe re wê bijî re wê, di dîmenekê fahmkirinê de wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, meji wê di rengekê de wê bi derûnî û civaknasî ew adetbûnên ku ew bi wê re wê bijî wê bi wan re wê bigihijê xwe û xwe naskirinekê di reng û awayekê de jî. Wê xwe bi wê re wê, bibînê. Wê di wê rengê de wê bibê. Wê dema ku ew ji kes hatina girtin wê demê wê weke ku wê kes wê weke ji hemû aliyên wê ve ew ji wê hatî dîrkirin re wê, di rengekê de wê bimênê. Wê demê wê, di dîmenekê de wê, karibê bahsa têgînek xwekuştinî a objektiv di dewama wê de wê bi wê re ku ew weke bi wê re rû bi rû mayî re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê aliyên mijarê ên ku mirov wê karibê di dewama wê de wê bi wê re em li wan bihizirin wê hebin. Aliyên weke yên ku ew kes wê, di wê temenê de wê, di rewşa ku ew wê, bi xwe re wê, di nava wê sînorê de wê, dijî ku ew ji wê dûrdikeve wê bi encamên fizikî, derûnî û civaknasî û hwd re ku wê bi xwe re wê bijî bê. Aliyên din ên weke yên ku mirov wê çawa wê, xwediyê rewşa wê ya jîyanî bê. Di nava jîyane xwe ya heyî de wê xwediyê wê adeptebûyina wê re ku ew bi wê re wê dijî wê bi pêvajoyên wê yên jîyankirinê re wê xweidyê kodên fahmkirinê ku ew bi wê re wê, bibê xwediyê rewşa xwe ya jîyankirinê bi civaknasî û derûnî û hwd. Wê di wê rewşê de wê ev wê, weke aliyên wê yên din bin ku mirov wê karibê bi wê re di destpêkê de fahmbikê bê.

Di mijare rewşa civakê de wê, bi têngîna wê re wê dema ku em li wê dihizirin wê weke çerçoveyek giştî a bi sazûmanî ku wê kes wê bi ferdiyeti û keseyetiya xwe ew di nava wê de wê dijî bê. Ew çendî li gorî wê, di nava têkiliyek fahmkirinê de bê wê bi wê re wê were dîtîn. Wekî din wê dikarê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê ku wê rewşa kes wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê ku ew di wê de wê hem bi serê xwe were şîrovekirin bê û hem jî ji aliyekê ve wê di nava wê tûra civakî de ew bi wê re ku ew were fahmkirin bê. Kes bi ferdiyeta xwe hem wê bikeve nava yekitiyekê bi zêhnî û fîzîkî û hem jî wê dervî wê di xwe de wê bi wê re wê weke bi protipek wê di xwe de wê bijî. Wê di wê nûqteyê de wê, ev wê weke du pêvajoyên ku wê dervî hev wê, bijîn û wê encamên wan ên bi hêstî, hîssîyetî, ramanî, zanînî û hwd ên ku mirov wê karibê wan kifşbikê wê bi wê re wê hebin. Wê kes wê, herdû aliyan jî ew wê, di xwe de wê, di rengê de wê hîsbikê û wê di awayekê de wê bixwezê ku ew di xwe de bi wan bijê.

Di mijare civakê û kes de wê, were dîtîn ku wê kes wê hem di nava xwe û keseyetiya xwe û civakê û sazûmana wê de wê çawa wê di ahengekê de wê, bigirê wê di nava wê hewldana wê de bê. Wê di wê rengê de wê hem xwe û keseyetiya xwe û dervî li pêş û hem jî wê di wê çerçoveyê de wê, çawa wê hebê û ankû wê bibê wê xwe bide dîyarkirin. Di mijare kes de wê, di wê rengê de wê, hertimî wê, di nava wê rewşa kes û civakê de wê, çawa wê bixwe hebê di nava wê de. Yanî wê ne weke objeyekê lê wê weke kirdeyekê wê di wê tûra sazûmana civakî de wê, xwe bikê ku ew bide dîyarkirin. Wê li ser wê re wê, di dîmenekê de wê bi hebûna xwe re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bibê û wê hebê.

Di mijare kes det wê, dema ku wê, rewşê de wê, nirxên ku wê weke nirxên hevbeş ên weke çand û ziman û hwd wê, di wê temenê de wê,

temenekê wê têkiliya civakî û hwd wê biafirênin. Wê bi wê re wê, çandî wê di fahmkirina xwe de wê di wê de wê li pêş bê wê bi wê re wê bixwezê ew xwe bènê ser ziman. bi ziman, çand û hêstîyariya ji wan û hwd ku ew nikaribê xwe bi têkiliyek ku ew bi wan re didênê re werênê ser ziman wê demê wê bi awayekê xwezayî wê bixwezê xwe dervî wan bigirê û ankû biavêjê dervî wan. Wê di wê temenê de wê di wê temenê de wê êdî wê temenê ravîna ji nava civakê wê hin bi hin wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, xwe di dîmenekê de wê bide dîyarkirin.

Wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê, bibêjê ku wê di wê rewşê de wê, xwestek û bendewariyên kes ên ku ew bi hêstî, zanînî, ramanî, fîzîkî û hwd ku ew karibê xwe bi wan werênê ser ziman û ji wan re bersivê bibînê wê ew jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku ew wê, di wê rewşê de wê, bê temenê wê yê xwe di wê rewşa civakî de girtinê û di wê de pêşketinê de bê.

Di wê rewşê de wê bendewarî û xwestek wê, di wê temenê de wê bi zêdeyî wê dema ku em li wan bihizirin wê ji aliyên civaknasî, derûnî û hwd ve wê, di dîmenekê de wê bê dîtina ku wê bi encamên xwe re wê, bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, jîyankirinên ku ew dibin wê xêvek derûnî û civaknasî wê, di wê rewşê de wê weke ku wê biafirênê û wê di wê xêvê û serboriyên wê de wê, kes wê xwe çawa wê bibînê, hîsbikê û wê xwediyê rengekê çawa ê bi dîtina xwe bixwe re bê wê, di wê rengê de wê weke aliyê dîyarker ên ku mirov wê di wê rewşê de wê bi wê re fahmbikê û werênê ser ziman bin.

Di wê rewşê de wê ev jî wê bi wê re wê, bibê û wê xwe bide dîyarkirin ku wê mijare civakê wê bi wê rengê wê, bingihekê wê yê weke yê hev fahmkirinê wê bi wê re wê biafirê. Wê dema ku em bahsa aliyê çandî bikin wê tenê wê bi hinek têtînan weke bi kevneşopî, orfûadetan û hwd re ku ew wê bi wan bijî û hwd re bi tenê wê nikaribê fahmbikê. Ji wê zêdetirî wê bi aliyên din ên derûnî, civaknasî, û gelek xosletên din ên ku em dikarin bi têtînan weke bi hiş û zêhnî û hwd di wê rewşê û awayekê de werênina ser ziman wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bibê. Ev jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê, xwe di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di wê rewşê de wê jî mirov dikarê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare civakî de wê, ev ali wê weke aliyna bi derûnî û civaknasî wê bandûra wan wê di têkiliyên mirov ên nava civakê û rehetiya mirovî û hwd de jî wê bandûrê wê li wan bikê bê. Di wê rewşê de wê, rewşên weke karina xwe hanîna ser ziman û bi destûrî û kevneşopî, û orfûadetên civakî û hwd re ku ew temenê wê ji mirov re bibê û hwd re wê, di wê temenê de wê weke aliyên wê yê giring bin ku mirov wê karibê wê di wê temenê de bi wê re li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare civakê de wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bide dîyarkirin ku wê çawa wê weke rewşek giring wê di dewama wê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Rewşa civakê wê, di wê çerçoveyê de wê, li ser wan aliyan re wê, ji du aliyan ve wê bi têngî wê weke ku me li jor wê hanî ser ziman wê karibê xwe bide dîyarkirin ku ew were fahmkirin. Aliyê pêşî wê bi tûra tøkili û rengên salixkirinên wan ên bi hiş û zêhnî û fahmkirinên ji wan û hwd re bê. Aliyê din jî wê, ji aliyê hebûna civakê, yekiti û hwd re bê. Wê di wê temenê de wê ev aliyên ku wê di her rewşê de wê, derkevina li pêşîya kes û wê, di nava wan de wê bixwezê ku ew xwe di dîmen û awayekê de ew xwe bide dîyarkirin û werênê ser ziman. Aliyê pêşî wê bi bi têngîna tøkili û bandûrîya civaknasî re wê karibê bi têngînek hişmendî, zêhnî û teorikî wê fahmbikê. Aliyê duyem jî wê li ser temenê hebûn û dîroka civakî û hwd re wê bi têngînen weke aliyên bi yekîtiya civaknasî û hwd re wê, bi dîmenekê teorikî û hwd re wê karibê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Di mijare yekitiya civakî de wê weke aliyê wê yê giring wê, mijarên weke rengê hizirkirinên bi wê ên zêhnî wele bi ramyarî bê, olî bê, çandî bê, kevneşopî û orfûadetî û hwd bê wê, bi wê re wê, di reng û awayekê de wê bibê. Ew jî wê weke aliyên ku wê bi wê re wê karibê li wan were lê hizirkirin bin. Di mijare civakî de wê, di wê nûqte wê, çawa jîyankirin wê weke pirsek giring wê di wê çerçoveyê de wê, weke ku wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê mijare civakê wê, li ser wan aliyan re wê, bi rêgezên ku wê, kes wê weke li gorî wan tevbigirihê û ankû bijî û hwd re wê bibê.

Di wê rewşê de wê, di nava wê pêvajoya jîyane civakî de wê bi wan aliyan wê bihizirê û wê çerçoveya xwe ya jîyanî wê biafirênê. Wê di wê rewşê de wê ji wê aliyê ve wê weke ku wê bibê xwediyê reng û awayekê jîyanî ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê ev rengên bi têngînî û zêhnî wê, di zikhev de wê derbas bibin û wê bi têtikiliya wan a bi hev re bê û ankû bi awayên bi bandûr û têtikiliya wan a bi hev re wê, di nava jîyanê û sazûmana wê ya civakî de wê bibina xwediyê bandûra ku ew wê bidina çêkirin. Wê di wê çerçoveyê de wê hevrasta wê, di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di nava jîyane civakî de wê, yekitiya wê, di wê temenê de wê, bi aliyên wê yên ku ew wê werina fahmkirin wê, ji du aliyan ve wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Aliyê pêşî wê bi hebûna wê ya fizîkî û girseyîya wê û temen û bingihê fizîkî ê têtikildanînê û hwd bê. Di wê temenê de wê hemû endamên wê di wê çerçoveyê de wê bi dîtina hev, bihîstina hev, dengkirina ji hev û hwd re wê, bi hev re wê bijîn. Bêgûman wê ev rewş wê li ser rewşa derûniya mirov wê bandûra wan wê pîrr zêde wê hebê. Ji bili encamên wê yên bi bandûrkinê wê encamên wê yên bi zêhnî, hişmendî û hwd jî wê di wê çerçoveyê de wê bi temenê darazî û nerînî gihiştina fahmkirinê re wê biafirênê. Kes wê weke ferd wê xwediyê hebûna xwe ya zindiyî ku ew bi wê bibê xwediyê çerçoveyek civaknasî bê. Wê bi wê re wê pêwîstîya xwe hanîna ser ziman ji wan aliyên ku me bi navkir û hwd re wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Li ser wê temenê wê, ew têtikili û xwe hanîna ser ziman wê, êdî wê, ne tenê wê weke xwe hanînek ser ziman bê. Du kes wê dema ku wê bi hev re wê danûstandinê wê bi axiftinê wê bikin wê çî ji hev deng bikin û ankû wê bibînin û hwd re wê, ew wê, di serê wan de wê bimênê û wê di temenê fahmkirinê wan ên ji hev û ankû di derbarê hev de jî wê di dîmenekê civaknasî û hwd de wê weke ku wê bibê xwediyê temenekê.

Di wê rewşê de wê kes wê, di rengê de wê, dema ku wê xwebênê ser ziman wê, di rengê de wê, ew xwe hanîna kes a li ser ziman wê, ne tenê wê weke henîna ser ziman a bi wî re bi sînor wê bimênê. Wê kesên ku ew bihîstin di nava wê têtikiliya civaknasî de wê, di wê çerçoveyê de wê bi encam û bandûrên wê yên bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Ji wê aliyê ve wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, rewşa civakî wê ev aliyên xwe di nava wê de hanîna ser ziman wê weke platformek civaknasî ku wê xwe di wê de wê weke ku wê kes bi ferdiyeta xwe ya civakî û civaknasî re wê bi wê re wê nasbikê. Wê di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê, aliyên wê platforma xwe di wê de hanîna ser ziman wê weke ku wê hebê. Ew jî wê di wê temenê de wê di rengê de wê

weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di mijare hevnasîna bi kesyetî de wê, di wê rewşê de wê ew ragihandin wê, weke rewşên fahmkirinê ên ji hev û bi rewşa civakî ku ew di wê de dibin jî bin. Wê di wê rewşê de wê di wê de wê bi intibayî bê û ankû bi şêwayên din ên fahmkirinê û hwd bê wê, kes wê di wê de wê çawa wê baş bê û ankû nebaş bê wê, bi wê re jî wê bi wê re wê di rengekê de wê were pênasîn. Di wê rewşê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê ku wê ji aliyê tégînî ve ku wê di çerçoveya wê tégîha yekitiya wê re wê karibê bê hildan li dest bê. Di fahmkirinên nava wê de wê, di wê rewşê de wê kes wê, bi wê re wê, xwe bigihênê. Wê di wê çerçoveyê de wê, bi wê re wê, di dîmenekê de wê bigihijê rewşek fahmkirinê. Civaknasî wê di wê rewşê de wê, mantiqê wê hinekê jî wê di wê navendê de wê li ser temenê têkilidanîna bi hev re a bi fîzîkî û tégînî û hwd wê ava bê.

Di wê rewşê de wê, ji wê aliyê ve wê mijare kes wê, di wê rewşê de wê, pêvajoyên xwe yên ku ew bi xwe re dijî wê ew jî wê weke aliyekê wê yên din ku wê di çerçoveya wê tégîna civaknasî de ji aliyên civaknasî û derûnî û hwd de bi hev re û di zikhev de di dîmenekê de wê fahmbikê. Ew pêvajoyên wê yên ku ew jînkirina wê weke şûnpê û dîroka kes a ku ew wê bi wê re wê rû bi rû wê bimînê û wê di wê rewşê de wê bi wê re wê, çawa wê, di awayekê de wê bibê wê, bide nîşandin. Kes wê, di wê rewşê de wê, pêvajoyên hizirkirinê, hîskirinê, hêstiyarê, û gelek aliyên din ku ew jînkirina wê, di xêva wî de wê, bibin û wê ji wan dûr nebê. Wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve jî bi wan re jî wê xwe nasbikê.

Di wê rewşê de wê li ser wê temenê hebûna bi kesbûniya mirovî de wê, ew pêvajoya civakî wê ne li ser temenê yekîtîya pirrkes û girseyên bi hev re dijî lê wê, di wê pêvajoya ku ew bi wê dijî a di xwe de ku ew mejuyekê bi wê diafirênê bê. Wê ji aliyê tégîna civakî a tégînî ve wê, ji wê aliyê ve wê di aslê xwe de wê, weke pêvajoyek fahmkirinê a giring bê ku mirov wê di dewama wê de ku mirov wê li ser wê bisekinê û wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê fahmbikê bê.

Civakbûn wê, di wê temenê de wê, dema ku wê bi tégîna yekitiya wê re wê were ser ziman wê di rastiyê de wê, di wê rengê de wê bi wê re wê bi wê aliyê wê yê tégînî, hişmendî, zêhnî û hwd re wê, di wê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Ji wê aliyê ve hizirkirinên di nava wê de wê, di wê rengê de wê, bi hişmendî û zêhnî wê, pêvajoyên hizirkirina bi civakî bin. Wê di wê rewşê de wê, di nava wê pêvajoyê de wê mirov wê dema ku wê başî û nebaşiyên xwe bi rengekî restî ê darazî û hwd ku ew afirand

jî wê di wê çerçoveya wê yekitiya wê ya civakî de wê weke ku wê hebê û ankû wê bibê xwediyê hebûnekê weke ferdekê.

Di wê rewşê de wê mijare civakê wê, ji aliyê wê yê têngînî ve wê, weke mijare zêde pirr kûr bê. Wê di pêvajoyên wê yên destpêkê de wê, ji demên seretayî (primitiv) ve wê, di wê çerçoveyê de wê pêvajoyên alimandinê wê di nava xwe de wê bijî. Wê ji wê aliyê ve wê, xwe bi wê re wê bialimênê. Di nava xwezeya xwe ya derve û ya civakî de wê bi wê rengê wê xwe bigihênê û weke hehebûnek ferdî û bi keseyetî wê bide dîyarkirin.

Pêvajoyên piştê wê hin bi hin ev pêvajo wê di çerçoveya dîyarkirina rengên jîyanê de wê, bina temenê bersivên weke çawa jîyankirinê jî. Di wê çerçoveyê de wê, di wê de wê, bi awayekê azmûnkirinê û ceribandîna a di zikhev de wê ew wan pêvajoyên jîyanê wê bi fêrbûnê wê re wê, bikê û wê bi wê re wê bigihêjê rastî û ne rastiyên wê çerçoveyê ku ew bi wê re dijî.

Di awayekê de wê ti rastiyên weke rastî ên dihên fahmkirinên civakî wê ne teqez û mayindabin. Wê di pêvajoyên gûharînê de bin. Ya ku wê temenê wê pêvajoya gûharênê wê çêbikê jî wê ji aliyekê ve wê ew pêvajoyên jîyankirinê ên bi jîyane bi hev re û awayên wê yên nû û kirin û kiryarên ku ew pêşdikevin û ankû ew dihên pêşxistin jî wê biafirênê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê pêşî wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê karibê wê fahmbikê. Civakbûn wê bi keseyetiyê re wê bibê. Civak jî wê ji kesan wê pêkwere. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê di gotina pêşî de wê têngîna nitelikê wê di wê rengê de wê bi têngîn û têngîha civakî û civakbûnê û hwd re wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê xwe bi wê re wê weke bide dîyarkirin.

Civakbûn wê, di wê rewşê de wê piştî wê, têngihên weke hiş û zêhn ku wê rengê jîyane wê weke bi têngînên weke çand, rewîstê, kevneşopîyan, destûr, ol û hwd re wê bidina dîyarkirin wê bi wê re wê bibin û wê di dewama wê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di mijare civakbûnê de wê, di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa jîyane kes wê êdî wê were kirin wê di wê çerçoveyê de wê çawa wê li gorî wê civakbûnê pêwîstî û ankû pêdîvîyên wê bijî û wê bigihê rengekê jîyanê wê bi wê re wê, di wê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin.

Di mijare civaketiye de wê, aliyên wê yên hişmendî û zêhnî wê bi kesetiye û afirîna wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê xwe di reng

û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di wê şewayê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Di awayekê de wê, di wê çerçoveyê de jîyankirin wê weke bi wê civakbûnê û jîyankirinê wê bi xwe re wê werênê. Derketina dervî wê û ne li gorî restî û pîvanên wê bûyin wê weke ji wê 'dûrketinê' wê were pênasekirin. Lê ev gotina dûrketinê wê di aslê xwe de wê weke gotinek ku wê pêwîst bê ku mirov wê ji hinek aliyan ve wê di çerçoveya mijarê de wê li ser wê bisekinê bê. Li vir wê gotina dûrketinê wê çi karibê wê di destpêkê de wê di çerçoveya mijarê de wê were ji wê fahmkirin? Di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê hinekê wê ji wê aliyê ve wê li wê bihizirê bê.

Nêzîkbûn wê, di kirde û wateyên wê de wê, di nava jîyane civaknasî de wê, bi zêdeyê engajebûyin, aktivbûyin bi fîzîkî û zêhnî û hwd re wê, weke xwediyê hinek fêrsên fahmkirinê ên ku em bi wê re ji wê fahmbikin bê. Di wê rewşê de wê, di awayekê din de jî wê, mijare gotina dûrketinê wê, di rengekê de wê vajî wê di dîmenekê de wê têgih û rengekê fahmkirinê wê karibê ew bi xwe re wê bide me. Di fêrsa fahmkirinê a ji gotina nêzbûnê de wê, di serî de wê, têgînên weke yên ku ew werina fahmkirin wê di wê temenê de bê ku wê, di derbarê aliyên wê yên zêhnî û hwd de ew li wê serwer û serdest û tê bigihê û bigihijê fahmkirinê bi wê ên di nava civakê de. Di wê rewşê de wê, civakbûn wê di wê warê de wê bi têgînek civaknasî wê, xwediyê têgihekê were fahmkirin.

Mijare civaknasîyê wê, bi têgînek zêhnî û fîzîkî a di zikhev de wê xwediyê şewayekê fahmkirinê bê. Wê dema ku em, bahsa aliyê wê yê bi têgîna zêhnê û hwd bikin wê bi temenekê fîzîkî û zêhnî wê ji aliyê zêhnî ve wê di wê de wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê were fahmkirin. Di wê nûqtayê de wê aliyê fîzîkî ê di gotina zêhnê de ku ew bi diyardeyî û ankû fenomenî were fahmkirin wê bi têgînek azmûnî ku wê ji wê were girtin wê di dîmenekê fahmkirinê de wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, karibê wan weke diyarde û fenomenên civaknasîyê û ankû têgîna wê di şewayekê de fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ji aliyê wê ve wê, bi zêhnî û di navaroka wê de wê dema ku ew werina hildan li dest wê, di wê temenê de wê weke di rengekê bi bûjenên kirdeyî û ankû rewşên fîzîkî ên kirdeyî wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di meji de wê bidina dîyarkirin.

Lê wê dema ku em ji aliyê fîzîkî ve wê gotina fîzîkî û zêhnê bi hev re wan hildana li dest wê, di wê temenê de wê hinek encamên wê yên cihê

wê bi wê re wê were dîtin ku wê bide me. Minaq wê di wê çerçoveyê de wê, hebûnên hena ên bi fîzîkî û bûjenî ên di nava jîyanê de ku ew hena wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê bi wê re wê weke ku wê karibê ew wê, di şewayekê de wê bi renekê di fahmkirinê de bide me. Minaq wê di nava jîyanê de wê her tiştê ku ew hena ew di derbarê wê de gihiştina hişmendiyekê weke ku ew çî ya û çawa ya wê, di wê çerçoveyê de wê karibê wê fahmbikê û wê di reng û awayekê de wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê hilde li dest bê.

Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di wê rewşê de wê ew bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê bi wê re wê xwe di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hişmendiya me ya di derbarê tiştên derve wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Di wê temenê de di nava têtikiliyên tiştên derve û hişmendiyê de wê têtikiliya ku ew dibê wê bi wê re wê çawa wê tişt wê were fahmkirin û wê karibê were fahmkirin wê bi wê re wê were û bibê. Minaq wê, em tiştê wê dema ku ew wê pênase dikin, bi nav dikin wê di wê de wê bi awayekê morfolojikî wê, weke têtînekê bi hiş a ku em di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê bê. Wê dema ku em minaq kesekê din weke ku em xoslet û qarakterê wê ji aliyekê ve pênase bikin ku em navlêkirinan dikin weke pê hanîna ser ziman a nitelikan wê di wê rengê de wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê bi wê re wê, fahmbikê. Ji aliyê zêhnê ve wê çawa wê bi fenomenên zêhnê û hişmendiya wê re wê, di aliyê hundurîn de wê bi wê têtikiliyê wê bibê wê ji aliyê ya fîzîkî û derve ve wê, bi hiş û hebûna heyî wê bi têtikiliyek fahmkiriinê wê di wê rengê de wê bi wê re wê weke ku wê bibê û wê xwe bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê di wê temenê de wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwa û renekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di mijare salixkirinên me yên bi fahmkirinê de wê wateya wan wê çî bê bo fahmkirinên me yên civaknasî û ankû di nava jîyane me ya civaknasî de. Em di awayekê de wê weke ku em li ser dîmenekê kirinî re wê, di desptêkê de wê bi desptêka weke dîtina wê weke wê ku em di dîmenê pêşî de wê çawa wê dibînin wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê, salix dikin û wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê bi wê re wê dihênina ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê jî ez dikarim wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê di dewama wê de wê werênina ser ziman. Wê di wê nûqtayê de wê

mijare fahmkirinên me yên civaknasî wê ji aliyekê ve wê hem wê di dîmenekê de wê weke fêrsên fahmkirinê ên di derbarê tiştê û ji tiştê wê weke derhanînên me yên bi hizirkirinê bin di dîmenekê de. Wê ji ali û dîmenê din ê duyem ve jî wê weke têtînek darazî a ku mirov wê di wê temenê û çerçoveyê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê fahmbikê wê xwe bidina dîyarkirin.

Di wê rewşê de wê, jîyane civaknasî wê, hinekê jî wê, di wê temenê de wê, fahmkirinên darazî wê di dîmenekê de wê weke ku mirov wê, dibîne wê li pêştir bin. Çawa mirov dibîne, bi gotinekê wê çawa dihêne ser ziman, an jî wê dema ku bi wê gotinê em hatina hanîna ser ziman em çawa bi başî û nebaşî û hwd hanîna ser ziman û hwd wê weke aliyên ku wê bi wê re wê, di wê çerçoveyê de ku wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê karibin werina fahmkirin bin.

Di wê rewşê de wê jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, ji wê aliyê ve wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare civaknasîyê û fahmkirina civakî, fêrs û darazên wê yên bi aqilê fahmkirinê û dîtin û nerînên me yên bi wê û hwd re wê, di wê çerçoveyê de wê, encamên wê yên ku ew dibin jî wê, ji me re û têtîliyên me yên ku em bi wan dijîn û pêşdixin re wê weke aliyna temenî wê weyn wê bi wê re wê bileyizin.

Di wê temenê de wê, di mijare jîyane civaknasî de wê ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di serî de wê, weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê hilde li dest ku wê çawa wê bi wê re wê çerçoveyek fahmkirinê wê bi afirê.

Di mijarên fahmkirinê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare civaknasîyê wê, di serî de wê, ji aliyê têtîliyên navxweyî û derveyî û hwd re wê, ji du aliyên ve wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, were dîtin ku wê were ser ziman. Wê bi pêşxistinên ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin wê bibê. Pêşxistinên bi têtîliyan wê di rengekê de wê, weke rewşên zêhnî û hişmendî ên ku wê bi hev re wê, di çerçoveya sekna me ya civaknasî û civakî de jî wê, weke aliyên ku wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Mijare kes bi serê xwe de jî wê di wê temenê de wê, karibê wê hilde li dest bê. Kes wê di nava wê rewşa civakî de wê hemû têtîgîn, zêhn, hiş û hwd wê, weke rewşên ku ew wê di xwe de wê bigihênê fahmkirinê. Di

wê çerçoveyê de wê, kesek wê di xwe de wê weke ku wê civakekê wê di wê rengê de wê bi têtîni wê biafirênê û wê bi wê re wê bijî. Ya ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê bê temenê wê kesê û jîyankirina wê jî wê di wê çerçoveyê de bi wê re wê ji aliyekê ve wê weke ku wê ev bê.

Kes wê, di wê rewşê de wê, bi serê xwe wê, ferdiyeta xwe ya ku ew afirand wê, weke ferdiyetek civakî bê. Wê bi wê re wê, xosletên civakî wê hebin. Wê girtinên bi fîzîkî ên xêva mirovê ku ew di nava civakê de wê bi wê bijî ku ew wê çawa wê, weke di rengê civakbûna wî mirovî de jî wê karibê wê fahmbikê. Weke çawa wê zaroyek ku ew hê di zikê dayika xwe de wê bidest fêrbûnên bi hiş û zimanî wê bikê wê, di wê rengê de wê, pêvajoyek bi wê rengê wê, di dewama wê de wê çawa wê bi wê rewşa civakî wê bi wê re wê bi xwe re wê, bijê. Qalibên fahmkirinê wê di wê temenê de wê, weke yên ku wê, di wê çerçoveya wan de wê, mirov wê bi hişkirin û bi wate kirin û şirovekirinên wan re wê xwe di rengekê de wê, bibin. Lê li vir wê, tiştêkê din jî wê bi têtîni wê hebê ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê bibê. Ew jî wê ew bê ku wê, di wê rewşê de wê kes wê, heman gotin û têtîni ku ew weke kesên din dizanê ku wê çendî wê zanibê jî lê wê bi fêr û azmûn û kirinên xwe re wê ew wan ji aliyê xwe ve wê bi wate û salixbikê. Di wê temenê de wê, ew di wê rengê de wê xoslet û teybetmendiyên fahmkirinê ên kes wê bi xwe re wê di rengekê de wê bi serê xwe wê bi wê pêşketina wê ya bi serê xwe re wê bi wê re wê êdî wê bide dîyarkirin ku ew diafirênê û dide dîyarkirin. Ew wê, di wê temenê de wê, bi renggirtina xoslet û teybetiyên me bin, rengê hizirkirin û nerînê bê, dîtîni û fahmkirinên me bin û hwd wê di wê temenê de wê bi serê xwe û teybetiyên me re wê bi serê xwe û weke xwe wê, di rengekê de wê, wate wê bistênê. Kesek wê ji wê aliyê ve wê bi gotina ku ew bikardihênê wê heri hindik ji wê aliyê ve dikarê ji du aliyên ve wê gotina ku ew bikardihênê wê fahmbikê. Yek wê bi wateya gotinê ku ew bi wê heya bê. Ya din wê bi rengê azmûnkirinên xwe û hwd ku ew bi wê jinûve wê, ji aliyê xwe ve wê salix dikê û hwd bê.

Li vir wê, di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din ê bi gotina 'weke hev fahmkirinê' wê pêwîst bê ku mirov wê di dewama wê de wê, li ser wê bisekinê. Di wê nûqtayê de wê, ev gotinên weke ku em di nava jîyane xwe de dibêjin û bikardihênin ên weke "ez weke wê dizanim", "ya ku ez dizanim ew jî dizanê", "weke hev em fahm dikin" û hwd wê, gotinên bi wê rengê wê çendî wê temenê wan wê hebê ji wê aliyê ve? Di aslê xwe de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, di dewama wê

de wê, di wê rengê de wê, karibê wê hinekê din wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê û wê hinekê wê fahmbikê.

Di awayekê de wê, gotinên 'weke hev' ku mirov wê dibêjê mirov wê dizanê wê, intibayek weke ku em bi gotinê heman wateyê, kirdeyê û hwd re wê dizanin wê di wê temenê de wê, di rengê de wê, bi wê re wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê. Lê di wê nûqteyê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, ew 'heman gotin' wê, di dîmenekê de wê ji aliyekê ve wê, di nava wê pêvajoya jîyane mirov de wê, weke ku wê bi xosletên me û hizirkirin, hîskirin, têgihîştin, bi hişkirin, bîrkirin û hwd re wê, di rengê de wê, reng û awa wê bistênê û wê, di wê çerçoveyê de wê ev karibê ji kes li kes ew di rengê de wê, cihêbûnê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Ber ku wê ti kesek wê jîyane ti kesekê wê neji, û wê ti kesek wê keseyetiya ti kesekê wê neji. Her kesek wê ya xwe û wê bi xwe wê bijî. Di w nûqteyê de wê azmûnkirin û fahmkiirinên me wê di wê çerçoveya fahmkirina me de wê, bi gelek aliyên ku wê di wê de wê bina xwedî bandûr û weke temen bibin wê bi wê re wê bi me re wê bibin û wê hebin.

Mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wê di pêvajoya jîyankirinên me de wê, çawa wê jîyankirinê wê bikê wê, di wê temenê de wê, di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Wê demê wê ev pirsê ku me bi awayekê li jor wê kir wê dikarê wê li vir wê dubare wê bikê. Wê di wê nûqteyê de wê, wateya wê têgîna 'fahmkirina hevbeş', 'fahmkirina wekehev' û hwd wê çî bê. Wê di wê temenê de wê çî ji wê karibê were fahmkirin. Di gotina pêşî a 'fahmkirina hevbeş'îyê de wê ew wê karibê wê bi wê re were fahmkirin wê, di awayekê de wê, di kirdeya 'hevbeşîyê' de wê wekehevi ji wê zêdetirî wê çerçoveyek pirralî a ku wê bi wê re wê, were fahmkirin wê bi wê re wê were fahmkirin wê weke ku wê, gotin wê di xwe de wê bi kirde bikê û wê fahmbikê. Li ser wê re wê di rengê de wê, weke di wê hevbeşîyê de wê fahmkirin wê karibê weke wekhev jî bê û ne weke hev jî bê. Wê di wê rengê de wê di awayekê de wê karibê wê bi wê re wê, di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Lê di her halûkarê de wê, di têgîna hevbeşîyê de wê têgihêk 'wekehev' fahmkirinê û ankû ya ku wê kesekê din ew fahmkirî ew jî wê fahmbikê û hwd wê, di wê temenê de wê, bi morfolojikî wê di xwe de wê bihawênê ku mirov wê ji wê fahmbikê.

Aliyê din bi gotina weke hev fahmkirinê wê karibê wê di dewama wê de wê hinekê din wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Wê di wê nûqteyê de wê, di aslê xwe de wê ev gotin wê di wê rengê de wê pirr zêde wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, diawayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê di mijare fahmkirina wê de wê, di renekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê mijare fahmkirinê wê, têngîna 'wekeheviyê' fahmkirinê wê bi morfolojikî wê têngîhekê wê di wê rengê de wê weke ku wê bi xwe re wê, di awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Lê di wê nûqteyê de wê di mijare fahmkirina wê de wê, têngîna wekehev fahmkirin wê di renekê de wê, weke têngîhek intibayî jî wê di dîmenekê dîtbarî ê fahmkirinê de wê xwe bi rewşa wê ya fahmkirinê re wê weke ku wê bi wê çerçoveyê re wê bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê, tiştên ku em weke hev di şibênin wê karibin ew weke hev bin? Yan jî ew bi hinek xosletna weke ku ew di rengê hev de û di heman ahengeê û hevrastê û hwd de ew têngînekê û şêwayekê fahmkirinê di bi hev re di levkirinekê de didina mirov. Di serî de wê, di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, weke ku wê aliyekê wê yê fahmkirinê wê hebê wê têngîhiştineka fahmkirinê wê bi xwe re wê bide mirov. Lê ji du aliyên ve em nikarin ti tiştê weke hev ku wê heman tiştê bê wê bibîne. Yek wê tişt wê di dema wê de wê, hertimî wê, ji hev cihê bê. Ji aliyê din jî wê, herdu tişt wê, her yekê wê bi cih, çîwar, wûcan û mekan û demê re wê, di renekê de wê, cihê bin. Wê bi azmûn kirinên kesekê re ku em hildina li dest wê, kes wê, di wê rengê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê, di çerçoveya wê jîyankirin û azmûnkirina kes de wê karibê wê fahmbikê. Herkes wê ji aliyê xwe ve wê tiştê wê azmûn bikê. Wê di wê temenê de wê, weke hev bûn û ankû di rewşek rûdanî de wê heman rewş dubare bûyina wê, ji wê aliyê ve wê weke ku wê ne bi derfet bê ku mirov wê ji wê aliyê ve wê karibê wê bahsa wê bikê bê.

Di wê nûqteyê de wê demê wê xosletên wê têngîna û temenê wê rengê fahmkirina wekeheviyê wê didina çêkirin wê weke aliyê wê yê din bin ku em wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di nava jîyane civaknasî de wê, di wê temenê de wê, ew levkirin û ankû 'weke wê bûyin' û ankû wê di wê çerçoveya wê ahenge weke ya rêgezê û hwd de wê, bi wê hizirkirinê ku em bahsa wê dikin wê di wê temenê de wê di wê cihêbûnek ku em di wê temenê de wê bahsa wê bikin wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, di dîmenekê civaknasî de wê, kesek wê weke ku wê 'dervî rêgezê wê yê weke wê tevbigerihe' ku wê bahsa wê were kirin wê di wê temenê de wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, fahmbikê û wê di reng û awayekê de wê, bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, di mijare fahmkirina civaknasî de wê, tişt wê, di mijare weke wê bûyinê û ankû weke wê dîtinê û ankû weke wê binerîn bûyinê, dîtinê û hwd re wê, di dîmenekê de wê ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê lêpîrsînê wê di mijare fahmkirinê de wê xwe bi wê re wê, di şêwayekê de wê bide dîyarkirin.

Di astek giştî de wê, weke di heman hevrastê de wê bûyina wê jî wê di wê temenê de wê, weke wê, di wê rengê de wê karibê wê bibê. Minaq wê, civakek wê weke heman zimanê wê bi wê biafirê û wê heman gotinên ziman wê bi hev re wê dema ku ew didin û distênin wê bikarbênin. Lê wê, di wê nûqteyê de wê, di awayekê de wê, her yê ku ew wê gotinê wê bikarbênê wê di wê rengê de wê, ji azmûna xwe wê, di wê temenê de wê bi wê re wê weke ku wê bi wê re wê biaxifê û wê bi wê re wê hizra xwe wê werênê ser ziman.

Di nava têngîna civaknasî de wê dema ku em bahsa nerînên cihê dikin jî wê di wê temenê de wê ji du aliyan ve wê dikarin wê fahmbikin. Yekê ji wê aliyê ve wê ji temen ve wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ya din jî wê ji aliyê çerçoveya giştî a destûrî û hwd de ku wê weke ku wê, weke ne di hevrastê û ahegekê û hwd de wê bibê û wê bi hizir û nerîn bibê re wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman.

Di wê rewşê de wê, rêgezên zêhnî bi fenomen û dîyardeyên wan ew ku ew temen û bingihê nerîn û dîtinên me diafirênin wê di wê temenê de wê, karibê wê ji aliyekê din ve wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê fahmbikê. Em dema ku em bahsa malekê dikin wê herkesek wê weke di malekê de wê bijî bê û wê xwediyê male xwe bê. Wê demê wê kes wê di asta pêşî de wê, ew male ku ew di wê de dijî û ankû ew rewşa malê ku ew di wê de dijî wê sereka wê pêşî wê were li bîrê. Di wê nûqteyê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê ku wê, di wê temenê de wê, karibê wê bi wê re wê li

wê bihizirê ku wê, gotina 'malê' wê di wê nûqteyê de wê ji aliyekê ve wê weke razber bimênê û wê herkesek wê bi ya xwe re wê ew wê bigihênê şenberîyekê'. Ev wê weke xosletekê bi gotinê a bi wê fahmkirinê jî bê. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê bi wê re wê, xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di wê rengê de wê gotinên me yên civaknasî ku em cihê û cihê ji aliyên kesên cihê ve bikardihênin wê di darêjk û navaroka wan darêjkên wê yên ku ew kes wê ji aliyê xwe ve wê biarbênê wê cihê wê xwediyê azmûnkirinekê bê. Di wê çerçoveyê de wê, ev wê di wê çerçoveyê de wê, di rewşa fahmkirinê de wê, weke aliyekê pirranî û ankû ku em gotinek mecazî bibêjin wê weke aliyekê ku wê bi dewlemendiya hizirkirin û azmûnkirinên me re wê di reng û şewayekê de wê bi wê re wê xwe di renekê de wê weke aliyên wê yên ku em karibin wê bi wê re wê, fahmbikin û wê werênina ser ziman. Li ser temenekê rakendî re ku em gotinekê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê bibêjin wê ji destpêka bûyinê û her bûyin ku wê bi pêvajoyên wê yên jîyankirinê wê bibê re ku em li wê bihizirin wê ji hev bûyina mirovan weke bi zindiyî wê çawa wê, bi rakendî wê, ew darêjkên wê di dîmenekê de wê weke werina derbaskirin wê bi wê re wê, xwe di dîmenekê de wê, bide dîyarkirin. Her demê wê, ji asta ku ew hebûya wê, bûyin wê bibê. Minaq wê ji mirovekê wê homo hebilisek wê nebê. Ji homo habilisek wê mirovê roja me wê nebê. Yan jî ji mirovê roja me wê homo afrîqanûsek wê nebê. Di wê temenê de wê rewşa pîvanê wê di hebûnê de wê bi berhevbûnê wê ku ew bûna wê, di wê temenê de wê di rewşa pêşxistinê de wê ew jî wê ji aliyekê din ê wê bi azmûnkirinên demî ên piştê wê di her demê de wê weke bingihêkê wê karibê bibê. Ber vê yekê wê pêvajoyên xêvê ku ew bi wan re wê ji mirov derbasî berî wî a dêûbav bê û ankû wan jî li dapîr û bapîran û hwd ve diçe û bi wê rengê çendî dikarê kevntir di çerçoveyek tevneke bûyinê de ew bibê wê, di wê de wê, karibê weke aliyekê wê yê din ê ku mriov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ya ku wê filosofên weke locke ku wê bi tgêian "tabula rasa" ku wê bi mijare xêva vala' re wê werênina ser ziman jî wê, di wê demê de wê di mijare azmûnên me de wê, di renekê de wê li ser wê re wê di şewayekê de wê weke ku mirov wê karibê bi wê demê û awayê û pîvane wê re wê fahmbikê bê.

Di pêvajoya pêşveçûnên civakî de civakbûn

Di pêvajoya têgîna dîrokê de wê dema ku mirov wê bahsa hebûna civakê wê bikê wê, di wê rewşê de wê, karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê çawa wê xwediye pêvajoyek pêşketinê bê. Wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê hinekê wê bi pêvajoyên wê yên pêşketinê re wê li wê bihizirê bê. Wê dema ku em di destpêkê de wê bahsa pêvajoyên civakê bi pêşketinên wê re wê, dikarê wê ji du aliyan ve wê pêşî wê kifşbikê û wê werênê ser ziman. Aliyê pêşî wê bi têgîna civakî û pêvajoyên wê yên pêşketinê ên wê demê ku wê di nava xwe de wê weke xwediye ponijinekê bê û wê bi wê re wê weke rengêkê pêşketina wê ku ew di nava xwe de wê çê dikê wê dikarê wê werênê ser ziman. Di wê pêvajoyê de wê, di wê rengê de wê jîyankirin, dîtin, hizirkirin, û ankû hîskirin, hêst û hwd wê, di wê temenê de wê, bi gelek aliyên din ên ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de bi wan re bihizirê û fahmbikê bê.

Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê pêwîst bê ku mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê ku wê mijare civakê wê, di wê çerçoveyê de wê, kesên nava wê, bi wê re wê, xwe nasbikin û wê bigihijina çerçoveyek fahmkirinê. Ne tenê wê bi fahmkirin, hiş û têgihîştinên ku ew dibin re wê ew wê bibê. Wê her wusa wê di dewama wê de wê li ser temenekê zindiyî wê bi aliyên weke yên fîzîkî bi alimandinê, fêrbûnê û hwd re wê, di wê, di nava wê rewşa civakî de wê weke ku wê bikeve rewşek fahmkirinê û li wê têgihîştinê.

Wê bi wê re wê, di rengêkê de wê weke ku wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê di rengêkê de wê weke ku wê bi wê re wê bijî. Di mijare hebûna civakî de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê fahmbikê bê. Naskirina xwe di nava rewşek civakî de wê bi wê re wê weke pênasekirineke di nava wê kesê û di nava wê rewşa civakî de ku ew bi wê re wê xwe bibînê û di wê de wê bi xwe re wê bigihêjê hêst û rehetiyên bi wê re jî.

Di wê rewşê de wê, di wê temenê de wê rehetiyên keseyetî ên fîzîkî wê hinekê jî wê di wê nûqteyê de wê weke ku mirov dikarê fahmbikê wê têkiliyek wan a ku wê bi rewşa fahmkirin, alimandin û hêstên me yên jî wê ku wê mirov wê bi wan re wê bigihijê ve girêdayî jî wê weke ku wê hebê. Di wê nûqteyê de kes wê, di rengêkê de wê weke ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rewşekê de wê, xwediye rewşekê bê. Wê dema

ku wê, bahsa serkeftinên kes ên di nava jîyane kes de bikin wê ev ali wê weke aliyna ku wê di temenê aqilê hêstiyarî û hîsî û hwd de wê weke ku wê weynek zêde giring wê bi mirov re wê ji temen ve wê bi wê re wê weke ku wê bileyizê bê. Di wê çerçoveyê de wê, rehetiya nava mirov wê, bi rewşa civakî ku wê bi têgînî a weke ku wê bi wê re wê xwe li wê bigihêne û wê bi wê re wê weke ku wê bigihijê mejiyekê civakî. Di wê temenê de wê ji gotina mejiyê civakî wê çî karibê wê di wê nûqtayê de bi wê re wê karibê were fahmkirin? Di serî de wê, ya ku wê weke ku wê karibê ew pêşî were fahmkirin wê, di wê çerçoveyê de wê, di nava wê rewşa civakî de ku ew bi wê re wê li wê bigihijê û wê bi fêrsên xwe yên fahmkirinê û hwd re wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê bijî. Di wê çerçoveyê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku kes wê, di rengekê de wê, bi aliyên ku ew wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê bijî wê, di wê şêwayê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman ku wê rewşa jîyane mirov wê, bi wê re wê bi bend û girêdanên bi fahmkirinê û hwd re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê bibê. Kes wê çendî ku wê bi tenê jî bê wê bi mejiyê civakî wê weke ku ew ne bi tenê bê. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bibê û wê karibê bi wê re ew were fahmkirin. Ji wê aliyê ve wê xwe naskirin, pênasekirin, fahmkirin, têgihîştin, hiş, hêst, û hwd wê weke aliyên ku wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, karibê wê fahmbikê bê.

Kes wê dema ku ew wê di nava wê rewşa civakî de wê, bijî û wê, bi wê re wê weke dixwezê ku ew carna bi serê xwe bimênê jî wê, di wê rewşê de wê nikaribê di wê rewşê de bi tenetîya mirov re wê tenêbûnê fahmbikê. Ber ku ew wê di wê temenê de wê bi wê re wê di mejiyê xwe de wê hebê û wê bi fêrbûn û alimandinên bi wê re wê bibê. Herî hindik di nava malbatekê de wê, zaroke wê dema ku wê bijî wê, bi girêdanên xwe yên bi dê û bav re wê hebê. Çendî ku ew mazin bibê wê, di wê temenê de wê, hertimî wê weke ku ew wê bi wî re bin wê di fêrsekê û hêstekê de wê di fahmkirina xwe de wê bi wan re wê hebê. Ev wê, dema ku wê di asta dawî de wê di nava giştîya civakî de wê bibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, bibê.

Kes wê dema ku w bixwezê ku ew bi tenê bibê û wê weke ku ew ji nava civakê û girseyê weke xwe bide alikî jî wê di aslê xwe de wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê hebê. Wê ji wê dûr keve. Wê hertimî wê

weke ku ew wê bi wê re wê bibê. Di wê nûqteyê de wê xwestina bi tenê bûnê wê, ji aliyekê ve jî wê bi hebûna keseyetiyê û pêşketina wê ferdiyetê a bi mirov re ku ew wê dixwezê wê bi xwe re wê bijî wê bi wê ve girêdayî bê.

Lê di wê nûqteyê de jî wê kes wê xwe dervî wê hebûnê wê ne hizirê. Wê di wê temenê de wê ber ku wê weke zindiyek civaknasî bê û wê pêwîstîya danûstandinê û ankû axiftinê, û bi şewayên din ên weke bi têkiliyê û hwd re wê di xwe de wê hîs bikê. Di wê nûqteyê de ku çendî wê çend mirovên li rex hev dimênin û hev nasnekin û weke bi hev re neaxifin jî lê wê dema ku ew bê ku ew nas dikin ew dengê hev weke mirov ku ew dikin wê, çendî ew dengê mirovî wê di mirov de wê hêst û hîsekê wê di temenekê ku wê ewlehiyekê û bi gelek hêstên ên ku ew bi wan ve rabê wê bide mirov wê gihijê wan. Kesekê ku ew ji nava rewşa wî ya civakî dûrket û ket giravek bi tenê ku wê ti dengê mirov di wê de nebê û mirov nebînê wê di demên pêşî de wê di mejiyê xwe de wê di bîrhanînên xwe de wê bi mirovên ku ew dihênê aqilê xwe re wê bijî. Lê wê piştî demekê wê ew têrê nekê. Piştî wê êdî wê di demekê piştî wê bêrî, û xwestinên bi fizîkî ên hebûna mirovî û rewşên weke têgînî weke bi nitelikî û hwd wê di xwe de wê hîs bikê. Wê pêwîstîya wan di xwe de wê hîsbikê. Di wê temenê de wê, pêwîstîya dengê kesekê weke xwe mirov dervî xwe wê bikê. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê bixwezê ku ew bi wê re rabê.

Di wê temenê de wê, hewldana dîna rûdêna kesekê dervî xwe wê, di wê temenê de wê çendî ku mirov wê hev nasnekê jî wê ji aliyê ve wê têrbûnek hêstiyarî, bêrîyî, têgînî û ankû bi hinek nitelikên din ên weke wan re wê pêşwazî bikê. Wê bi wan re wê, mirov wê bixwezê ku ew di wê temenê de ew bi wê re rabê. Wê di wê rengê de wê, di nava civakê de wê, têgîna civakî a bi kes re wê hertimî wê ji du aliyan ve wê weke ku wê ji wê aliyê ve wê were fahmkirin wê bi wê were jîyankirin. Yek wê bi hebûna fizîkî a bi hev re bûyinê bê. Aliyê din jî wê bi aliyê têgînî wê bi girtinên weke xêvî û hwd ku ew wê weke xêva civakî û hwd jî wê karibê wê ji aliyekê ve wê pênasebikê wê bi wê re wê bibê. Ji aliyê duyem ve ku mirov wê hilde li dest û bi wê gotinekê wê pêşî wê bibêjê wê karibê wê di wê regekê de wê bibêjê ku wê kes wê hebûna xwe ya fizîkî ku ew di nava hev de dijî wê ji wê girtinên di mejî de û weke mejiyê xwe yê ku ew wê weke li wê hoyandî ku ew bi wê dijî û hwd re wê pêwîstî û pêdîvîyên xwe yên weke bi derûnî û hwd wê ji wê pêşwazî wê bikê. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê weke ku wê xwediyê rewşekê bê ku mirov wê

karibê wê bi mirov re fahmbikê bê. Mirov wê civaknasîya xwe wê hem bi fîzîkî û hem jî wê bi têngînî wê di wê temenê de wê bi wê rengê wê bijî. Ji aliyê fîzîkî wê hebûna kes wê dema ku em wê derbasî têngîna nitelikî wê bibê wê bi têngihîştina keseyetî wê were pêşwazîkirin. Di wê temenê û rengê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di temenê wê de wê bi wê re wê ji aliyekê ve wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di nava jîyane civaknasî de wê, ev ali wê weke aliyên wê yên giring bin ku mirov wan li ser temenekê fahmkirinê hilde li dest bê. hebûna civakê ku wê weke ji kesan wê pêkwere wê bi têngîna civaknasî wê weke bi rengê jîyanê, têkilidanînê a bi hev re û hwd re wê di wê temenê û çerçoveyê de wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin û wê were fahmkirin.

Di nava jîyane civakî de wê weke aliyên wê yên ku mirov di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, aliyên wê yên weke yên civaknasîya wê wê bê. Di wê temenê de wê bi aliyê duyem re wê, dema ku em bi aliyên weke bi xêvî, jîyankirinê, pêvajoyên fahmkirinê û hwd re wê fahmbikê wê ji xwe wê, karibê bi rehetî rastî wê encamê bi fahmkirinê were ku wê encamek ku wê di nava jîyanê de wê, hertimî wê bi rengên nû re wê xwe di şewayekê de wê bide dîyarkirin wê bi wê re wê bibê wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ji wê aliyê ve wê, pêvajoyên gûharînê wê, di wê navberê de wê bi mirov re wê bibin. Lê di wê xate civakî de wê dema ku em bahsa wê bikin wê di dewama wê de wê du aliyên din jî wê bi mijare rengê pêşketina bi gûharînên cihêyî ku wê bi wê re wê bibin wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Aliyê pêşî wê di wê rengê de wê pêşî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Weki din jî wê jî wê dikarê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê ew bê ku wê mijare fahmkirinê wê xwe di wê temenê de wê, di nava wê xate civakî a pêşketinê de wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bibê.

Di mijare gûharênê de wê, weke ku me li jor wê di çerçoveya aliyên din ên bi gûharînî ku em wan fahmbikin wê dikarê wê di wê şewayê de wê werênê ser ziman ku wê aliyekê wê di wê xate civakî de wê, bi pêvajoyên

wê yên gûharînê ên bi pêşketina wê bê. Ew wê, di wê xate wê de wê bibê û wê, di wê çerçoveyê de wê ew wê, bi pêvajoyên wê yên ku ew bi wê re ew dibin bi wê rengê wan fahmbikê bê. Lê aliyê din ê weke ji xwe weke bûna yek din û ankû weke yekê din wê di wê temenê de wê, weke ji wê rastiya ku ew bi wê re bûya wê, di wê temenê de wê di dîmenekê de wê karibê wê xwe bi wê re wê, fahmbikê bê.

Minaq kesekê ku ew di nava civakê de ew sedsalê berê dijî û yekê sedsalê piştê dijî wê di rengekê de wê, di wê xatê de wê cihêbûnekê wê bi xwe re wê bi wê rewşa xwe re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Wê weke du kesên ji hev cihê wê di dîmen û pêvajoyên xwe yên pêşketinê de wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bidina diyarkirin bin. Lê wê dema ku ew bi rewşên weke bişavtinê û hwd ew bû wê di wê temenê de wê ew xate pêşketinê a bi pêvajoyê gûharînê re ew bû wê di rengekê de wê weke ku ew wê ji wê dîrkeve. Di xate pêşî a li ser temenê xwe ku wê bi pêvajoyên gûharînê re wê bibê wê xêvek civakî wê di temenê wê de wê bi pêşketina wê re wê hebê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di wê ahenge wê de wê bi wê re wê fahmbikê wê hebê. Lê di ya rewşa din de jî wê ew xêv wê di rengekê de wê weke ku wê deeriyê wê were girtin. Wê weke ku ew ji wê dîrkeve û wê, di wê temenê de wê weke gulilkek ku ew ji rayê wê hatî qatandin wê li wê were. Di wê rewşê de wê ew wê, di reng û awayekê din de wê, xwe bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, bi aliyê din ê duyem re ku wê weke ji temenê wê hatî qûtkirin û ankû ji ra weke ku ew ji koka wê hatî qatandin ku ew dibê wê, di wê temen de temenê wê di rengekê de wê bibê. Di ya pêşî de wê weke 'qûtkirin' û di ya duyem de wê weke kirdeya 'ji ra hatî qatandin' wê bi wê re wê hebê. Wê di wê temenê de wê, aliyê din ê duyem wê dema ku weke ku me li jor bi têngîna çerçoveya mijarê re wê hanî ser ziman wê di çerçoveya têngîna xwekuştina civakî de wê weke têngînek ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê, bi wê re wê re wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê di dewama wê de wê êdî wê bi wê re wê, werênê ser ziman.

Ji wê aliyê ve jî wê dikarê wê bi wê re wê, ji wê aliyê ve wê li wê bihizirê ku wê mijare têngîna fahmkirinên me yên civakî û hwd de jî wê, di rewşên me yên aktivî û hwd de jî wê aliyê pêşî wê hertimî wê di çerçoveya jîyane me ya civaknasî de wê weke ku wê Emile durkheim jî wê di xabate xwe ya 'xwekuştinê' de wê werênê ser ziman de wê di dîmnenekê de ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê weke weynekê wê di

şêwayekê de wê weke ku wê bileyizê. Ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê ku wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, karibê wê bi wê re wê, fahmbikê û wê hinekê din wê di çerçoveya demên hemdem û mijarên weke yên 'goçberî' û ankû 'pênaberîyên' ku ew dibin û hwd jî di wê çerçoveyê de wê ji aliyekê ve têkilidar bikê û bi wê re karibê werênê ser ziman.

Kesekê ku ew ji nava jîyane xwe ya ku ew di nava wê de mazinbû û piştî wê ku ew ji nava wê dûrket wê, di wê temenê de wê weke masiyê ku ew ji nava avê hati derxistin wê li lê were. Wê di wê temenê de wê weke ku wê hemû deriyên fahmkirinê, zimanî û hwd wê li lê werina girtin. Wê di wê çerçoveyê de wê, bikeve rewşek ku ew di nava jîyane xwe de ew xwe weke beyenî hîsbikê û ankû ew bibînê wê li lê were. Di wê çerçoveyê de wê, di nava wê jîyanê de wê, di xwe de wê bi tenêbûn û di xwe de wê weke were girtin wê li lê wê were.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê fahmbikê ku wê mijare dûrketinê a bi ji ra hatina qatandinê wê di wê temenê de wê encamên wê yên giring ên temenî wê bibin û wê bi tememî wê bingihê jîyane civaknasî û hwd wê ji hemû aliyên wê ve wê weke ku wê ji holê rabikê.

Di rewşa kesekê ku ew tabîî pêvajoyek bi şavtinê dihê li ser têgînek birdozî bê û ankû weke di nava sînorekê têgînek netewî a bi wê rengê dihê afirandin û hwd bê wê di wê temenê de wê weke ku wê bibê.

Di wê çerçoveyê de wê pêvajoyên jîyankirinê û fahmkirinê wê, weke ku wê ji hev biqatihin. Di awayekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê pêvajoyên jîyankirinê û fahmkirinê wê di dîmenekê de wê hertimê wê li ser wê temenê wan pêvajoyên derbaskirinê û pêşketin û pêşveçûnê de wê hev bi temen bikin. Em dema ku em gotina fahmkirinê li pêşîya ya gotina jîyankirinê dênin jî wê weke gotina fahmkirinê a ku ew li paşîya gotina jîyankirinê wê were danîn wê bi heman rengê wê di wê temenê de wê bi encamên wê yên dîrokî û giring wê bo hebûnê wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Ji herdû aliyem ve wê jî wê dikarê wê di wê temenê de wê fahmbikê ku wê aliyek wê bi pêvajoyên wê yên fahmkirinê ên ku ew derbaskirina û li şûn xwe hiştîya û weke meju û xêvek ku ew li ser wê re ku ew bi hiş û raman û hwd bibê bê. Aliyê din ê duyem jî wê weke ku wê ji wê gav biavêjê bi pêşde bi fahmkirinên ku ew weke ji wê derdihênê re wê, jîyane xwe wê ne tenê wê bi idemkirina wê re wê bikê wê her wusa wê bi wê

re wê, bingihê wê yê bi hişmendî jî û pêşxistinên wê yên bi wê re jî wê biafirênê.

Di wê çerçoveyê de wê têkiliya gotina fahmkirinê a li pêşîya ya jîyankirinê wê bi ya paşîya wê re wê, di temenekê herikina jîyanê de wê xwediye bingihekê bi pêvajoyên pêşketinê ên fahmkirinê re bê. Wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê, di renekê de wê bi wê re wê karibê wê di şewayekê de wê bi wê re wê, di renekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê li ser ziman bê.

Ya pêşîya wê ku ew hat tûna kirin wê ya paşîya wê jî wê zêde wê weke derfeta jîyanê wê ji xwe re wê nebînê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, bi pêvajoyên bişavtinê re wê çawa wê xêv û mejuya kes û civakî û hwd wê ji destê û temenê wê yê pêşketinê wê were girtin wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di pêvajoyên civakî de wê, kes wê bi wan temen û pêvajoyên xwe yên civakî ên şûnmayî re wê, bi temenekê xêvî û hwd re wê weke ku wê bi wê re wê bijî. Di wê temenê de wê, dema ku ew ji wê ne hat qatandin weke ji ra wê di dewama wê de wê, bi wê pêvajoyê re wê, xwe bide dîyarkirin û pêvajoyên pêşketinê wê ji temen ve wê bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê her pêvajoyên weke bi bişavtinê û hwd ên gûharandinê bê û ankû pêvajoyên weke bi rewşên weke yên xwe kuştina civakî a bi ji kok û rayê wê kirinê û hwd re wê weke rewşen mudahaleyên ji temen ve ên ku wê li hebûna civakê ku wê li pêşketina wê û pêvajoyên wê yên pêşketinê ku wê ji temen ve wê weke ku wê werina kirin jî bin. Di awayekê de wê dikarê wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê bi wê re wê dikarê wê fahmbikê ku wê, pêvajoyên civakî wê bi wan pêvajoyan wê temenê xwe yê pêşketinê bi hiş û hwd wê ji temen ve wê bi xwe re wê di renekê de wê weke ku wê bide çêkirin. Wê encamên wê yên wê yên bi civakî bi herênê û neyînê wê bibin. Wê di wê çerçoveyê de wê pêvajoyên jîyane civakî wê çawa wê piştî wan pêvajoyên ji holê rakirinê wê rewşen xirab ên weke neyinê ên bi civaknasî û ankû wê weke tûnabûna wê temenê civaknasî û hwd ku wê bijî wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê pêwîst bê ku wê hinekê din wê li ser wê bisekinê bê.

Ji aliyên têkiliyên nava civakê de wê bi jîyankirinê, axiftin, aktivbûn û hwd re jî wê hilde li dest wê giring bê. Di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê giring wê ew wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin ku wê,

çawa wê, di çerçoveya pêşveçûna mirov de wê, mejuya mirov a xêvî bi kesî û civakî û hwd re wê, di temenê fahmkirinên me yên girtî û hwd de wê weynekê wê di pêşketina mirov de wê bileyizin bin.

Di wê rewşê de wê ev wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê karibê wê bide dîyarkirin. Em rewşa kesekê pêner dikarin di wê nûqtayê de wê, dema ku ew çawa ku ew ji temenê xwe bû wê çawa wê bingihê xwe yê pêşketinê, bi gelek aliyên zêhnî, hişmendî, zimanî û hwd wê winda bikê û wê di wê temenê de wê, weke temenê xwe hanîna ser ziman û hwd wê bi wê re wê nemênê wê karibê wê bide.

Di wê, rewşê de wê rewşa têkiliyên me yên bi civakî jî wê wusa bê. Wê, dema ku mirov wê bi darazekê, têgînekê, û ankû kifşkirinekê û hwd wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di regekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Kes wê, di wê çerçoveyê de wê, di wan fêrbûnên xwe yên zimanî de bê û ankû yên weke yên din ên ku em dikarin wan fahmbikin û hwd re wê, di regekê de wê, weke ku wê bide dîyarkirin.

Di mijare fahmkirinên me yên civaknasî de jî wê ji temen ve em nikaribin ji wê dûr bikin. Her wusa wê pêvajoyên xwe afirandinên bi civaknasî û ankû hanînên ser ziman wê bi wê ve girêdayî wê di reng û awayekê de wê, dikarê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman û wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, fahmbikê bê.

Di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê ku wê mijare têkiliyên me yên civakî de wê di wê çerçoveyê de wê rewşa civaketiya me bi zêhnî û mejuya wê ya bi hişmendî û hwd weke bi fêrbûnên me re wê, di wê de wê weke weynek zêde giring wê bileyizê. Ber vê yekê wê nikaribê wê ji wê dûr wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyekê wê yê giring wê bi afirênê ku wê kes wê, dema ku wê xwe werênê ser ziman wê di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Weki din jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê civakê wê, dema ku em bahsa wê dikin wê weke hev bi hev re têkili danînê, axiftinê û bi girseyî bi hev re di nava hev de jîyankirinê wê weke aliyekê wê yê giring wê biafirênê. Lê di aslê xwe de wê weke aliyê wê yê din ê giring ku wê ne kêmî wê xwediyê wê giringiyê bê wê aliyê têgînî ê weke bi zêhnî û hwd bê. Wê di wê çerçoveyê de wê ev wê, di mijare rewşa civakê de wê bi wê re wê, di

rengê de wê weke ku wê bi wê re wê, di awayekê de wê weynekê giring wê di temenê pêşketina mirov de wê bileyzê. Her wusa wê di rewşa stabiliteya mirovî a bi hebûnî a weke bi derûnî, civaknasî û hwd de jî wê weke aliyekê giring wê karibê wê fahmbikê. Di awayekê din de jî wê di dewama wê de wê di hizirkirin û pêşxistinên bi hişmendî û bi wê re ku mirov bi pêşve herê jî wê di wê temenê de wê xwediyê çerçoveyek fahmkirinê ku mirov wê bi teybetî bin wê xat bikê bê.

Di dewama wê de wê, mijare têkiliyên me yên bi civaknasî wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê, di wê rewşê de wê weke ku wê, karibin bidina dîyarkirin. Minaq kesek wê dema ku ew bi yên din re dijî wê bi wan re wê di nava rewşek fahmkirinê a bi danûstandinê û hwd de bê. Wê aliyên din ên weke bi hebûnê ku mirov wê bi wê re wê, bibê û wê di wê temenê de wê bi wê re wê xwediyê rewşekê bê. Wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê. Di mijare civaknasîyê de wê, ji wê aliyê ve wê weke fektorek ku mirov wê ji wê aliyê ve wê bi hinek aliyan li ser mijare fahmkirinê re wê fahmbikê bê. Wê di wê çerçoveyê de wê serbestbûna civakî wê hinekê jî wê ji du aliyan ve wê herî hindik wê di wê nûqtayê de wê pêwîstîya fahmkirina wê hebê. Yek wê ji aliyê bi rêgez, destûr û rewşên weke yên rewîstî û hwd ku ew rengê têkiliyan bi wê re didina dîyarkirin ku ew pêşîya xwe hanîna ser ziman ew di awayekê de wê asteng nekin û ankû ew ji wê re hertimî wê weke rewşek bi piştgir bibin bin. Aliyê din jî wê weke rewşa hebûna civakî a giştî bi çerçoveya wê re ku ew li wê bihizirê bê. Wê dema ku ew civak wê, di wê temenê de wê mafê weke bi serê xwe jîyankirinê bi wê re nebê û mudahela li jîyane wê ya temenî ew hebin wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyên ku ew wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê fahmbikê bê. Civak wê ji wê aliyê duyem ve wê bi serê xwebûn û serbestbûna wê, yekser wê pêşîya pêşketina wê bi wê re wê bide vekirin. Wê bi wê re wê têkiliyên wê di nava wê de ku ew dibin wê kes wê xwe bi wan re wê hîsbikê ku ew dihênê ser ziman. Ew bi wê re dihê fahmkirin. Ew hîsiyet wê weke hisiyatên giring bin ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê fahmbikê bê.

Di wê çerçoveyê de wê dema ku wê kes wê di nava civakê de wê, xwe rehet hîskir û xwe hanî ser ziman û derfeta wê dît wê bi wê re wê weke ku wê êdî wê pêşîya di xwe de xwekuştinên civakî jî wê di rengê de wê

bigirê. Wê demê wê xwe neavêjê dervî civakê. Wê di wê temenê de wê li ser temenê xate pêşketina xwe re wê, xwe werênê ser ziman û wê bijî. Di wê rewşê de wê di wê rengê de wê pêvajoyên şer ên li hemberî hebûna civakê bin, rewşên weke yên bi tengezeriyên aborî û hwd ku ew wê nikaribê bi wê debare xwe bikê û hwd wê, weke rewşên xwekuştinên civakî ku ew bîn jîyankirin jî wê di awayekê de wê biafirênin bin.

Li kurdistanê wê herdû wê, weke ku mirov wê dibînê wê, bi pêvajoyên şer ên rejimên herêmê ên weke rejima tirk li hemberî hebûna civakê ku ew dimeşên bi awayekê pirrali û rewşên weke yên ji temen ve ku ew bi wan mudahaleyê li jîyane civakê ji temen ve bi awayekê zanînê wê dikin wê weke aliyên ku wê di wê çerçoveyê de wê karibê bi giringî bi kirpênê bin.

Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê, di wê rewşê de wê, rewşên weke qadaxayên zimanî û hwd ku ew wê di wê temenê de wê di renekê de wê, bijî wê di bin wan de wê pêvajoyên tûndûtûjîyê ku wê bi wê werina hanîn li serê kes û endamên civakê wê, di wê rengê de wê weke ali û fektorên ku ew bi wan dixwezînin ku ew bi wê rengê encamên weke xwekuştina civakî bi wê were jîyankirin bin.

Ev wê ne aliyên xwezayê û ji xwe re ku ew dibin bin. Wê weke aliyên ku ew bi awayekê û plansaziyekê ku ew dihên kirin û dihên hanîn li serê civakê bê. Di wê temenê de wê, bi wê re wê pêşîya xwe bi zimanê xwe yê civakî hanîna ser ziman girtinê bi wê û di wê temenê de wê, rewşên weke yên şerkirinê ên li hemberî wê, di wê temenê de wê, weke aliyên ku wê di wê çerçoveyê de weke fektorên ku ew dikarin werina fahmkirin bin. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê mijare civakê wê bi têkiliyên nava wê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê karibê wê bide dîyarkirin bê. Têkiliyên nava civakê bi civaknasî wê hem çavkaniya wan û hem jî zimanê wan wê di wê temenê de wê dema ku em bahsa wan bikin wê ji hinek aliyan ve wê pêwîst bin ku ew werina fahmkirin. Aliyê zimanî ku mirov wê hilde li dest wê dikarê pêşî ji du aliyan ve wê hilde li dest aliyê pêşî bi yê hev fahmkirinê û aliyê din wê weke bi têgînên weke kodkîrinê bi fahmkirinê ku ew wê bi wê re wê xwediyê mejuyekê bin. Wê, di wê çerçoveyê de wê, bi hîskirin, hêstîyarî û hwd wê bi wê re wê xwe wê werênê ser ziman. Wê li ser wê re wê têkiliya ku ew didênê wê bi wê re wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê werênê ser ziman. Di mijare xwe hanîna ser ziman de wê biqasî ku wê giring bê wê mijare fahmkirinê û lê têgîhiştin û lê bihişbûnê a têkiliyên nava wê re wê weke

aliyekê wê yê giring wê weke ku wê biafirênê bê. Di dewama wê de wê jî wê dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê fahmbikê bê. Têkiliyên bi fahmkirinê wê hertimî wê di xwe de wê kûrbûn û berdewambûnê wê werênin. Wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê, çerçoveyek wan a afriner a bi civakî wê di ahenge wê de wê bibê.

Li vir wê dema ku em bahsa têkiliyên nava civakê bikin wê demê wê weke aliyekê wê yê giring wê weke gotinek giring wê gotina 'têkiliyên bi fahmkirinê' wê, xwe di rengekê giring de wê bi wê re wê weke ku wê di şêwayekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, di nava têkiliyê de wê dema ku em bahsa bûyina wê û ankû wê weke ku wê di nava civakê de wê bahsa wê were kirin wê li daristina wê li ser temenekê fahmkirinê wê weke ku wê ava bê. Wê bi wê temenê û têngîna wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê xwe di reng û awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, di têkiliyê de wê gotina fahmkirinê wê dikarê wê ji gelek aliyên ve wê hilde li dest. Ji aliyê pêşî ve wê bi têkiliyên weke yên ontolojîkî û epistemîkî re wê fahmbikê. Wekî din ji aliyê kes ve jî wê ji aliyê xwe dana fahmkirinê û ankû hatina fahmkirinê û hwd re wê karibê wê ji aliyên din ve wê di awayekê bi hev re wê, hilde li dest.

Di wê rewşê de wê gotina fahmkirinê wê weke gotinek ku wê, di wê rewşê de wê weke ku wê di çerçoveya mijare me de wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê were dîtin wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di çerçoveya mijarê de wê bide dîyarkirin û wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê êdî wê jî wê aliyê ve wê hinekê wê li ser wê wê bisekinê bê.

Wekî din wê di wê nûqteyê de wê ev jî wê weke ku wê dikarê wê fahmbikê wê mijare hev fahmkirinê ku em wê bi gotinê wê hildina li dest de wê, di gotina 'hev' û ankû 'hev fahmkirinê' de wê beremberê hev fahmkirinekê ku wê ji hev wê di kirdeya gotinekê de wê were fahmkirin wê bi xwe re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di reng û awayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Weki din wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê giring wê mijare fahmkirinê wê di rewşa têtikiliyan de wê dema ku em wê fahmbikin wê di awayekê de wê weke awayekê motorikî wê xwe di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Wê di domandina wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Wekî din wê ji aliyekê din ve jî wê bi wê re wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê fahmbikê ku wê mijare fahmkirina wê di wê temenê de wê xwe di awayekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê fahmbikê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare gotina fahmkirinê a di nava têtikiliyan de wê, weke temenekê bi wê re wê, hem ya pêşketinê û hem jî ya pêşveçûnê weke bi domandina wê û hwd re wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin. Di nava têtikiliyên komekê de jî ku wê, kesek wê hîs bikê ku ew newê fahmkirin wê bixwezê ku ew xwe ji komê dûrbikê û ankû ew têtikiliyên xwe di nava wê de êdî ew pêşnexê. Ev wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di w temenê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare têtikiliya nava komê de wê, hertimî wê kes wê bixwezê ku ew were fahmkirin û fahmbikê. Wê hev herdû ali wê ne tenê wê bi fahmkirinê wê bi hêstiyarî û derûnî û hwd jî wê di wê rewşa têtikiliyên civaknasî de wê bandûra wan wê bi wê re wê hebê. Wê, di wê rewşê de wê, fahmkirinên ji nava têtikiliyên civaknasî wê li ser wê temenê wê hem bi fahmkirinê û hem jî bi rewşên weke bi hêstiyarî û derûnî û hwd re wê bandûra xwe wê, li ser mirov wê bidina dîyarkirin. Kes wê di wê nûqtayê de wê, di mijare fahmkirinê de wê, dema ku ew wê, di wê têtikiliyê de wê xwediyê xwestinekê û ankû nexwestinekê bê wê, di wê rewşê de wê, bi wê rewşa bandûrê û rengê wê ve girêdayî wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê, di awayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Têtikiliyên nava civakê wê bi civaknasî wê, aliyên wê yên derûnî û fahmkirinê wê ji aliyekê ve wê di zikhev de wê derbas bibin û wê di wê temenê de wê di çerçoveya wê fahmkirinê de wê li ev dana kişandinê bê û ankû ji hev dûrkinê û hwd ve wê di wan de wê weyn wê bileyizê. Di

rewşên weke yên ku mirov wê, di wê çerçoveyê de bi wê aliyê ve di çerçoveya mijare xwe de wê werênina ser ziman wê hinekê jî wê hem li ser temenê fahmkirinê wê xwe bidina dîyarkirin û hem jî wê li ser aliyên derûnî, hêstîyarî û hîskirinên me û hwd re wê, di rengê de wê xwe di şêwayekê de wê bi wê re wê bidina dîyarkirin.

Di mijare fahmkirinê de wê ev alî wê weke aliyana giring ên ku mirov dikarê di serî de bi wê re wê, di şêwayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê mijare fahmkirinê wê xwe bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê

Fahmkirinên bi civaknasî wê, di wê rewşê de wê, bandûra wan ji wan aliyên weke yên bi derûnî û hêstîyarî û hwd re wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê ji xwe re wê, di rengê de wê, weke ku wê were dîtîn wê kes wê hertimî wê berê xwe bide aliyê fahmkirinê. Di nava têkiliyan de wê ji kijan aliyê ve û ji aliyê kê ve ku wê were fahmkirin û ew wê, xwe di wê fahmkirinê de weke ku ew hîsdikê bi derûnîya xwe ku ew di wê de bibînê wê êdî wê berê xwe wê weke ku wê bide bi wê aliyê ve. Wê di wê rewşê de wê têkiliyek ku wê di rewşa têkiliyên me yên civaknasî de wê bibê wê bi fahmkirinê re wê di wê temenê de wê êdî wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê biafirê û wê xwe di reng û awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di mijare fahmkirina wê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê di wê şêwayê de wê, di rengê de wê karibê xwe bide dîyarkirin.

Fahmkirinên di nava tûra têkiliyên civaknasî de ku wê bibin wê aliyê wan ê din jî wê bi dîyarkirinên wan ve girêdayî wê aliyên wê yên ku ew wê xwe bidina dîyarkirin wê bibin. Wê di wê temenê de wê, di wê rewşê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê xwe bide dîyarkirin.

Di nava tûrên têkiliyên civaknasî de wê, gelek têgînên, weke yên rengên bi baweriyî ramyarî, rewîstî û hwd wê bi gelek aliyên din jî wê di wê de wê karibin weke aliyên ku wê ji aliyekê din ve wê sînoren wê biafirênin bin. Wê di wê çerçoveyê de wê ev sînoren civaknasî ku wê bi awayekê wê bibin wê di mijare fahmkirinê de wê di rengê fahmkirinê de wê xwe di reng û awayekê de wê bidina dîyarkirin.

Mijare fahmkirinê û di nava têkiliyên me yê civaknasî de wê, ji wê aliyê ve wê, hinek aliyên wê yê bi zimanî û hwd re jî wê hebin ku mirov wê di dewama wê de wê bi mijarê fahmkirinê û rengê wê re wê, fahmbikê û wê bi wê re wê bibin. Wê di wê temenê de wê gihiştina bi hêstkirinê, fahmkirinê bi hêstkirinê û fêrsên wê yê cihê û hwd re wê, di wê de wê, temenekê wê yê ku mirov wê ji bingihînî ve wê fahmbikê û wê hilde li dest wê bi wê re wê weke ku wê hebê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di renekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare fahmkirinên me yê civaknasî de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ziman wê, hem wê reng û awayê têkiliyê ê bi hev re danînê bê û hem jî wê weke rengê fahmkirinê û hwd wê bi xwe re wê di şewayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Wê di wê rewşê de wê mijare ziman wê, bi pêvajoyên kes ên ku ew bi wê re derbas dikê û ankû rewşên malbatî û mejuyên civakî û keseyetî ku mirov wê bi wê re hilde li dest wê bi wê re wê weke ku wê çerçoveyek berfireh a ku em wê bi temen û çerçoveyek bingihînî a ku mirov wê bi wê re wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin wê bibê.

Di mijare fahmkirinê û di rewşa civaknasî de wê, mijare ziman wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê fahmbikê bê.

Ziman di serî de ku em di wê çerçoveyê de wê pêşî bo wê gotinekê wê bibêjin em dikarin wê bibêjin ku wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê ku wê, rewşa civakê wê di wê rengê de wê xwe bi wê re wê, bi wê re wê weke ji hinek aliyên ve wê bide dîyarkirin. Ew aliyên wê, bo ku ew werina fahmkirin wê pêşî aliyên wê yê bi fahmkirinê ew pêşî divê ku ew ji aliyekê ve werina ji hev derxistin.

Di mijare fahmkirinê û ziman de wê, pêşî wê ziman wê weke temenê têkilidanînê wê derkeve li pêş. BI gotin û wateyên ku ew di gotinê de dihên ser ziman ên hevbeş re wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê temenê wê were çêkirin. Di gotinekê de wê du kes wê dema ku em wê li wê dihizirin ku wê herdu kes wê weke ji wê heman gotinê wê weke "heman tiştê wê fahmbikin" wê çawa wê karibê wê şirovebikê? Yan jî li ser wê rewşa fahmkirina weke di dîmenekê hevbeş de dibê wê

dikarê pêşî pirsekê li wê bikê û wê di wê çerçoveyê de wê pêşî wê ji wê aliyê ve wê fahmbikê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê ku wê pêşî wê hinekê wê li ser wê bisekinê û wê fahmbikê.

Di mijare ziman û fahmkirinê a ji wê ya bi fahmkirinên weke hev de wê, di serî de wê hinek aliyên ku em di temenekê civaknasî de wê li ser aliyên azmûnê û çavdêrfiyên me û hwd de ku mirov wê bi wan wê li wê bihizirê wê hebê. Di wê nûqteyê de wê pirsê pêşî wê ew wê ku wê, dema ku em mijare azmûnê û çavdêrfiyên xwe ji wê re bikina temenê û bipirsînê û em dikaribin bibêjin ku wê du kesên ku wê weke heman tiştê hanîna ser ziman wê ew tişt wê weke heman tişt bê bê? Wê di serî de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê bê. Weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di serî de wê ji wê aliyê ve wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê di rengê û wayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di serî de wê werênê ser ziman bê.

Di mijare fahmkirinê me yê civaknasî de wê, di wê temenê de wê, ew wê hebê ku em fahmbikin wê, weke aliyên wê yê ku em 'weke hev dikin ku em bihizirin' em di aslê xwe de ne weke hev dihizirin. Bi gotinekê din wê di wê nûqteyê de wê, hinek rêgezên din ên bo fahmkirinê wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê bikevina dewrê de. Rêgezên ku wê bikevina dewrê de wê weke rêgezên ku wê hinekî wê di temenekê rasyonali û mantiqî û hwd wê di zikhev de wê di dîmenekê de wê weke ku wê bi wê re wê werê dîtin ku wê bikevina dewrê de. Em dema ku wê dubare têgînekê ku emê werênina ser zimanê û ankû du kes wê weke 'weke hev wê bihizirin' û ankû wê hizra xwe wê werênina ser ziman wê di wê nûqteyê de wê, li ser temenê hinek rêgezên hizirkirinê di wê çerçoveya ku me di wê vê paragrafê de li jor hanî ser ziman wê bi têgînên rastî û vacî û hwd de wê, di levkirinekê de ku wê werênê ser zimanê û wê ne di dîmenekê ku ew bi hev re weke ne di nava ne levkirinekê de bê û ankû bi hev re ne di nava nakokiyê û hwd de bê wê bi wê re wê bikê ku ew wê werênê ser ziman. Ji wê aliyê ve wê ji mijare weke hev hanîna ser zimanê û ankû wê weke wê hanîna ser ziman wê di wê rengê de wê dîr wê weke aliyên din ên weke bi çerçoveyên hizirkirinê re wê bibin.

Di wê çerçoveyê de wê weke aliyên wê yê din jî wê di wê temenê de wê, di mijare hizirkirinê û fahmkirinê de wê bi wê re wê bi mijare fahmkirinê û salixkirinê ku wê kes wê bikê wê bi demkî û temenê

azmûnkirinê û awayê wê û çavdêrîyên me û hwd ve wê ne bi deerfet bê ku em weke hev bibînin û wê weke hev wê werênina ser ziman. Ku çavê kesekê din çavê min bê û em wek ehev heman tiştê bibînin emê dîsa karibin weke hev werênina ser ziman wê dîsa wê ev nûqte bixwe jî wê weke nûqteyek ku wê karibê bibê mijare lêpîrsînê û hizirkirinê a ji hev cihê.

Di wê temenê de wê ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di dîmen û awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê ew were hanîn li ser ziman bibê.

Di mijare fahmkirinên me yên bi civaknasiyî de wê ji wê aliyê ve wê azmûnên me yên ku em weke ku em bi gotin dikin wê cihê bin. Em dibê ku em heman gotinê wê bikardihênin. Kesekê dîtî jî wê gotina 'jîyankirinê wê bikarbênê û ez jî wê bikarbênim. Lê wê jîyane me û hevrast û awa û şêwayê wê ne weke hev bê. Ku em li heman herêmê, demê û qadê jî bin. Lê wê di wê temenê de wê ew ji hev cihêbûn wê weke cihêbûnên ku ew bi jîyankirinê ên cihê bin. Ew gotina 'jîyanê' ku kesê din hanî ser ziman û gotina "jîyanê" ku min hanî ser ziman wê di wê de wê di navaroka wê de wê kirde, wate, dîtî, azmûn û hwd wê gelek aliyên ku em cihê ji hev cihê wê karibin wê werina ser ziman wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê hebin ku mirov ji temen ve wê bi wê re wê fahmbikê bin.

Ev jî wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê werênê ser ziman ku wê, di heman gotinê de wê serborî û jîyankirinên cihê wê bi wê re wê di wê de wê hebin. Wê demê wê di nava gotinên me û şibandinên û ji wê derhanînen me yên ku em dikin de ku em dikarin wê li wê bihizirin wê di wê temenê de wê çawa wê weke ku wê xwediyê ali û awayekê fahmkirinê bê. Wê di wê rewşê de wê, di wê rengê de wê, kirpendinên bi gotinê ku wê kes wê bikê wê ji aliyê xwe û jîyankirin dîtî, azmûn û çavdêrîyên xwe ve wê di wê de wê bikê. Wê demê wê, di her gotinê de wê, di wê de wê cihêbûn wê bixwezê û nexwezê jî wê weke ku wê, weke xosletekê wê yê ku ew bi wê re wê her hebê bê. Di wê temenê de wê çavkaniya wê jî wê di awayekê de wê jîyankirinên me bin. Wê azmûn kirin û ceribandinên me bin. Di wê çerçoveyê de wê ji wê aliyê ve wê dîmenekê empirîkî wê weke ku wê xwe bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Wê dema ku em ji wê gavê biavêjin û wê li wê bihizirin wê ev wê bi wê re wê, xwe di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di mijare şêwayên fahmkirinê de wê, di wê temenê de wê, di nava platforma civaknasî a ku mirov wê xwe dihîne ser ziman de wê bi wê re wê ew wê weke cihêyiyên ku ew dihêna ser ziman wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bibin. Wê di wê temenê de wê hev fahmkirina ji gotinên hev ku ew gotin weke hev jî bin wê li ser wê temenê wê cihê bê û wê weke ku mirov wê têbigihê wê mirov wê bigihêne hizrên cihê, fêrbûnên cihê azmûnên cihê û derkkirinên bi hiş û hwd ên cihê. Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku em wê dikarin wê bi wê re wê fahmbikin.

Gotina zimanî wê di rengekê de em wê dema ku em bi wê re wê, rewşa ku em dikin wê werênina ser ziman em bi wê werênina ser ziman em bi xosletê wê fahmkirinê di nava gotinê û rewşê de di levkirinekê de lêdigerihin û bi wê re em wê dihênina ser ziman. Di wê rewşê de wê gotinên me wê di wê rengê de wê, di şêwayê de wê mijare fahmkirinê wê dema ku ew dihênina ser ziman wê di mijare şibînê de wê, dihênina ser ziman. Di mijare ziman de wê, rewşek komplika bi gotinê û wê rewşê wê bi hev re wê hebê. Di wê rewşê de wê, rengê hişmendiya ji gotinê ku weke ku em li wê serwaxt in wê bi wê re wê mirov wê dema ku em digihijina nerînekê û fahmkirinê wê weke ji aliyê wê gotinê ve em fahmdikin wê, dîmenekê de wê were fahmkirin. Lê wê weke du aliyên ku ew li hev diherikin wê bibê û wê di wê temenê de wê ji aliyê ya ku ew fahmdikê û ji aliyê ya ku ew dihê fahmkirin ve wê bi wê rengê wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di wê şêwayê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di mijare ziman û ankû gotinê û bi wê fahmkirinên me û lêhatiniyên di nava rewşan û fahma gotinê û hwd de wê weke aliyên wê yên ku wê, di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê hê ku ew werina fahmkirin wê hebin. Di dewama wê de wê weke ku mirov wê pêwîst bê hinekê din jî bi wê yekê di dewama wê de wê hinekê din jî li ser mijare fahmkirinê re wê di wê çerçoveyê de ku mirov wê werênê ser ziman bibê.

Di mijare gotinê de wê di destpêkê de wê, di karê wê di destpêkê de wê bi wateya ku em wê li gotinê dikin wê ji du aliyan ve wê di rewşa pêşî de wê fahmbikin. Aliyê pêşî wê di rengekê de wê rewşa ku em wê bi wê dihizirin û ankû weke ku em dihizirin wê bi wê re wê, di rengekê de wê çawa wê, di awayekê de wê weke ku wê xwediyê rewşek weke ya lêhatinî bê. Di wateya gotinê de wê ew intiba wê di wê lêhatiniya bi

fahmkirinê a rewşê re ku em dikin wê ji aliyekê din ve wê weke ku em di gotinê de jî wê bi wê re weke ku em rewşek bi hiş a ku em wê fahmbikin weke ku em wê kifşdikin wê bi wê re wê, xwe di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di mijare fahmkirinê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, bi wê re wê xwediyê rewşek fahmkirinê bê. Ji aliyê têngîna ku em di gotinê de wê weke ku wê bi wê re wê bi wê têngîna ahengê wê kifşdikin wê rewşa hiş û fahmkirinê wê bi wê re wê, di rengekê de wê biafirê. Rewşa ku ew dihê derhanîn bi wê fahmkirinê wê, di rengekê de wê, di çerçoveya wê fahmkirinê de wê bi wê re wê bibê. Rewş wê weke çerçoveyek sînorê wê fahmkirina wê çerçoveya wateyê a di gotinê de wê biafirênê. Wê di wê nûqteyê de wê bi heman rengê wê heman intiba wê ji aliyê din ve jî wê bi xwe re wê bide me. Lê ji aliyê wê rewşa wê ya hiş ve wê, ew têngin wê di rengek de wê, di wê de wê bi mijare kûrbûnê û fahmkirina têkili û element û fenomenên wê yên bi fahmkirinê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê bibê.

Fahmkirinên me yên civaknasî wê, di rengekê de wê, di salixkirinên me yên bi gotinê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê bibin. Lê ji aliyekê din ve jî wê mijare têngînên weke yên orfûadet, rewîst û hwd wê, di wê temenê de wê çawa wê rêgezên wê di wê nûqteyê de wê werina fahmkirin? Ji wê aliyê ve wê, di serî de wê, bi hinek aliyên ku wê weke bi kirinê ku ew bûna weke 'rast hatina dîtî' û hwd re wê, di wê temenê de wê bibin. Rêgezên weke yên kevneşopîyê, rewîstê û hwd wê bi têngînî wê weke nûqteyna fahmkirinê ên objektiv wê di rengekê de wê xwe bidina dîyarkirin. Wê ji kû mirov dikarê wê fahmbikê? Ji wê nûqteyê wê dikarê wê fahmbikê ku wê, çawa ku wê li gorî kesekê wê ew rast bê wê karibê li gorî yekê din ew ne rast jî were dîtî bibê. Wê demê wê weke têngînek objeyî wê, ew wê çawa wê pêşdibînê di kirinê de wê, bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bibê xwediyê temenekê darazî. Wê demê ku ew di kirinê de wê bi wê rengê wê ji aliyê ve wê karibê bibê xwediyê temenekê darazê wê, demê wê dikirinê de wê bi wê re wê temenekê wê yê gûharîner jî wê bi wê re wê karibê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê dikarê wê fahmbikê ku wê çend kiryar, kirin û ankû piretik ku ew bi wê re hatina ser ziman wê ew kirin û piretik wê bi çavkanî û temenê xwe û hwd re wê, karibê xwediyê ali û çavkaniyên ji hev cihê bin. Wê demê wê bi wê re wê ji wan aliyan ve wê, her rewş bi wê ku ew têkiliyên ku ew bi hev re hatina danîn re wê, çerçove û ankû pêşnûmayên fahmkirinê ên cihê wê di reng û

awayekê de wê weke ku wê bi xwe re wê karibin biafirênin. Di wê nûqtayê de wê bi rêgezekê ku ew orfûadetî bê û ankû rewîstî û hwd bê wê karibê di wê temenê de wê, aliyên wê yên cihêyî wê hem di heman demê de bi awayekê berfirehî û bi demê re wê di demên piştre weke ku wê bi direjehiya demî û hwd re bi wê re biafirin û werina ser ziman. Di wê temenê de wê, mijare çavkaniyên rewşên bi kirinê wê ji wê aliyê ve wê bi salixkirinên wan re wê weke aliyna wê yên giring ên ku mirov wê bi wê re wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di her gotinê de wê, di renekê de wê, di nava wê û kirinê de wê têkilidanîna wê hertimî wê aliyên wê yên cihê wê di wê temenê de wê karibê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Weki din di piretikê û ankû kirinê de wê di jîyanê de wê pêşveçûn û awayên jîyanî û hwd wê, di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyên wê yên din ên ku mirov wê karibê wê didewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqtayê de wê, di rengê gotinê de wê, rengê kirinê wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ew reng jî wê ji kirinê li kirinê wê karibê di wê de wê gûharînê bide dîyarkirin ku ew çendî weke bi wê re di ahengekê û lêhatinekê weke ku wê bê û bibê jî.

Di mijare kevneşopîyê de wê di mijare civakê de wê, di wê temenê de gotin wê di wê temenê de wê weke kombinasjonna zêhnî û hişmendî ê sazûmanî ku wê bi wê re wê bi hizirkirinê û hwd re wê çerçoveya wê ji aliyekê ve wê weke ku wê biafirênin bin. Ziman wê, di wê rengê de wê, bingihê fahmkirinê wê biafirênê. Wekî din wê bi wê re wê, karibê bê gotin ku wê sînorê wê jî wê ji aliyekê ve wê biafirênê.

Di nava jîyane civaknasî de wê, derhanînên me yên weke ku wê bi fahmkirinên nû ên ji gotinê û hwd ku wê werina derhanîn wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bide dîyarkirin. Di fahmkirinên me de wê, di renekê de wê bi wê re wê, xwe di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di nava jîyanê de wê, zimanê me wê, dema ku wê were ser ziman wê di renekê de wê xwediyê şewayekê çawa ê hizirkirinê bê ku em bi wê re wê, karibin bi wê re kifşbikin bin. Minaq wê, di nerîna me ya zayendî de wê, kesek wê hêstên xwe wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê, gotin wê, sînorê wê di renekê de wê bide dîyarkirin. Wê xwediyê nerinek çawa a zayendî bê wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê kifşbikê.

Kesekê ku ew weke li gorî zimanê bavixsalerî diaxîfê wê di wê temenê de wê bê xwediyê hêst, hiş û fahmkirinên ku ew bi wê xwe werênê ser ziman bê. Vajî wê kesek ku ew xwediyê zimanekê dayixsalerî bê wê di wê temenê de wê li gorî wê xwediyê hîs, hêst, hiş û fahmkirinekê bê. Wê bi wê rengê wê xwe werênê ser ziman.

Di wê rengê de wê, ji wê aliyê ve wê, rengê xwe hanina me ya di nava jîyane civaknasî de wê, ji wê aliyê ve jî wê bi têngînên me yên bi fahmkirinê re wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê bide dîyarkirin. Salixkirinên me yên bi zimanî wê, di wê çerçoveyê de wê, rengê têtikiliyên me û sînôrên me jî di nava wê de wê di wê rengê de wê karibê wê biafirênê.

Di mijare ziman û ankû têngînek pirzimanî de wê, bandûra wê ya ji temen ve ku wê li fahmkirina me wê bibê wê ji wê aliyê ve jî wê xwe di dîmen û rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê, di rengekê de wê kes wê, çawa wê xwe serbest wê hîsbikê ku ew werênê ser ziman û ankû wê nikaribê wê werênê ser ziman wê, di wê rewşê de wê, salixkirinên di gotinê de ku wê werina kirin jî wê di wê de wê, weke hinek aliyên ku ew wê dîyarkirinê wê bidina çêkirin bin. Di çerçoveyek zimanî a dîtbarî de wê bi hizrî wê, rengê nerîna mirov wê bi wê re wê, di wê çerçoveyê de wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin. Weki din ji aliyê civakî ve wê, di nava civakê de wê, têngînek weke ya ku em bi têngiha restên civakî re wê bi wê re wê karibin fahmbikin wê bi wê re wê, di rewşa salixkirinên bi gotinên zimanî re wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ji wê aliyê ve wê têtikiliya ziman û civaknasîyê û ankû li ser wê re ku em bahsa zimanekê civaknasî û hwd bikin wê weke aliyekê wê yê giring xwe di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di awayekê zimanî de em di nava hev de pîrr zimanan di nava hev de bikardihênin û wê ji wan wê fahmkirinên ku em digirin em li hev diragihênin. Ev wê, ji wê aliyê ve wê biriqîna xwe wê li têtikiliyên me yên civaknasî jî wê di şêwayekê de wê, bide dîyarkirin. Di awayekê de wê mijare gûhartinên bi zimanî jî wê weke gotinekê ku karibin li ser wateyê re wê weke 'li gorî wê axiftinê' ku wê bi wê re wê pêşbixê wê, di çerçoveyê û awayê de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê bibê. Ev wê hem ji aliyê zanîna zimanî û hem jî ya civaknasî û hwd re wê, bi têngînên teorikî ên cihê re wê were li lê hizirkirin.

Di awayekê de wê di nava jîyane civaknasî de wê kes wê hertimî wê bixwezê ku ew xwe di awayekê têtê de werênê ser ziman. Bi wê yekê wê, di rengekê de wê, xwe têtê û weke xwe hanîna ser ziman wê di nava

hewldana wê de bê. Wê dema ku wê bi zimanê xwe ku ew xwe têr û weke kê m hanî ser ziman wê bi wê re wê ji zimanên din û ankû di zimanekê de ji zaravayên din wê gotinê wê hilbijêrên û wê bi wê re wê xwe werênina ser ziman. Di wê temenê de wê, ev wê, hem gûharînekê û hem li nava hev ragihandinekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Weki din wê di awayekê de wê di nava jîyane civaknasî de em wê dema ku em li hev dihisênin em, ji rengê gotinên ku em bikardihênin û ankû gotinên ku ew li hemberî mirov dihên bikarhanên wê rengê helwesta kes jî bi wê re wê dikin ku wê fahmbikin û em ji wê digihijina hinek fahmkirinan. Di wê temenê de wê, di gotinê de wê ji wê derhanînên ku wê bi wê rengê wê di wê de wê bibin wê weke aliyên wê yên ku em bi wê re wê karibin wê bi wê rengê wê li wê bihizirin û wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin bin.

Di gotinê de wê, ne tenê wê ya ku em weke ku em dixwezin vebêjin û ankû wê bidina fahmkirin wê bi wê re wê ji wê di wê dema ragihandinê de wê were fahmkirin. Di wê çerçoveyê de wê ev rewş wê, weke rewşek ku wê têkiliyên me yên nava hev jî wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ankû wê helwesta mirov a li hemberî hev jî wê di renekê de wê bi xwe re wê rengê wê bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê dema ku em di nava têkiliyek civaknasî de em bersivê didina hev em çawa bersivê didina hev? Di wê nûqtayê de wê aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di mijare ragihandinê de wê, rewşên axiftinê ên weke di nava wê de weke bi mimik, rengê deng dengderxistinê û hwd jî wê weke aliyên ku wê bi gotinê re wê hinek peyaman wê bi xwe re wê li yên ku ew dihênin wê weke ku wê bide dîyarkirin. Kesek wê dema ku wê gotinekê bi dengê bilind wê bide gotin wê kes wê li wê bihizirê ku ew çima dengê xwe bilind dikê. Ew li wan dengê xwe bilind dikê û ankû ew bi wê rengê dixwezê biafirê? Wê weke aliyên ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê. Aliyê din jî wê, di rewşên rengên axiftinê de wê, di wê temenê de wê carna wê peyamên ku ew bi awayê wê re wê bi wê rengê wê bibê wê karibê peyema esasî û ankû wateya gotinê ku ew pêwîsta were fahmkirin wê li şûnê bide hiştin û ankû ew newê farqkirin. Di wê rewşê de wê, di mijare farqkirinê a bi hiş de wê, kirpendinên me yên bi deng, mimik û hwd wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê weyn bileyizin.

Di dema ku em wê diaxifin em gelek gotinan divebêjin. Lê di wê de wê, ya ku em weke peyam bêjin wê bi wê re wê weke fêrsek fahmkirinê wê karibê derkeve li pêşîya wê. Di wê rengê de wê xwe bi wê re wê, ev wê, di regekê de wê weke aliyekê bi fahmkirinên me re wê weke rewşek zêde giring ku wê weyn bileyizê wê karibê wê bi kirpênê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare fahmkirinên me yên bi zimanî û fahmkirinên ku ew bi rêya gotinên zimanî em didin hanên ser ziman wê di wê çerçoveyê de wê aliyên wan ên ku wê bi teybetî wê weke pêwîst bin ku ew bi wê re werina fahmkirin wê hebin. Wê, ev ali wê di fahmkirinên me yên li hev de wê weke ku wê were dîtin wê weynna zêde giring wê bi wê re wê bileyizin. Wê di wê temenê de wê, rewşên weke yên deng bilindkirin û nimzkinê wê, di wê temenê de wê di rengê peyamên me yên bi gotinê ku em didin de wê, di şewa û awayê wan ên fahmkirinê de wê weke ku wê weyne giring wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê weke ku wê bileyizê. Di wê temenê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê ku em di wê temenê de wê, bi wê re wê karibin wê fahmbikin bin. Lê dîsa wê mijarek ku me hinekê li jor wê hanî ser ziman a bûhûrîna ji ziman li ziman ku wê bi awayê weke gûhartinên ku ew wê di fahmkirinê de wê bi wê re wê bibin ku wê bi wê re wê, hinek aliyên ku ew pêwîstin weke werina fahmkirin wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê hebin.

Di mijare têgîna zimanî de wê, weke aliyekê wê yê din jî ku wê di nava rewşa xwe hanîna wê ya li ser ziman de wê bi kes re wê were dîtin. Minaq kesekê ku ew du zimanan û ankû ji du zimanan zêdetirî ku ew dizanê wê dema ku ew di zimanekê de xwe dihênê ser ziman wê, ew bi wê fêrbûna xwe ya ji wan zimanan hemûyan wê di wê zimanê de wê werênê ser ziman. Ev wê weke rewşek ku wê bi wê re wê, di regekê de wê weke ku wê bi wê re wê bi rewşa zimanî re wê bide dîyarkirin. Di literatura wê de wê bi gotina û 'koda gûharînê(in: Code-switching)' re wê di rewşa ziman û xwe hanîna li ser ziman de wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê were ser ziman.

Ev wê ne tenê di rewşên ragihandinê de lê wê, di rewşên weke bi watekirinê, fahmkirinê, salixkirinê, û şewayên weke bi ironî û ankû literatûrî û hwd ku wê werê ser ziman de wê di regekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin. Ev wê di reng û awayekê de wê, weke mijarek bi rengê fahmkirinê re ku wê di rewşên hanîna ser ziman û qalib û darêjkên fahmkirinê û hwd re jî wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin.

Di zimanekê de wê dema ku wê bahsa awayekê fahmkirinê wê were kirin de wê, di wê zimanê de hanîna ser ziman wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Minaq di rewşên weke di zimanekê de hanîna ser ziman a têgînekê û hwd de wê, bi gotinên ku wê, bên deynkirin ji zimanên din û hwd re wê, di wê temenê de wê karibê wê ji aliyekê din ve jî wê fahmbikê. Yan jî wê di rengên salixkirinê û fahmkirinê de wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di mijare têgîna zanîna zimanî de wê ji aliyê fenomenî ve ku wê hilde li dest wê, ev wê weke rewşek ku mirov wê karibê wê bi teybetî di rewşên fahmkirinê de ku wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê, weke ku wê bidina dîyarkirin wê bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di wê temenê de lê bûhûrînê û bi wê ragihandinê û hwd re wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê ev di şewayekê de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê, di şewayekê de wê, bide gûharandin. Wê di wê nûqtayê de wê, weke rewşek li hev bandûrê wê di şewayekê de wê xwe bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de mirov, dikarê di nava gotina bandûrê û ya gûharînê de wê, bi hev re di çerçoveya têkilidanînê de wê, di şewa û renekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê.

Di nava jîyane civaknasî de wê ev weke aliyekê wê yê din jî wê mijare salixkirinên bi fahmkirinên rewşî wê, di wê temenê de wê, ji aliyekê ve wê bi aliyê ku ew wê bi gotinê were salixkirin re wê, aliyekê wê yê sînorî wê weke ku wê bi wê re wê hebê.

Di awayekê de wê gelek zimanzan jî wê dema ku wê bahsa rewşê û salixkirinê bi gotinê wê bikin wê, cihê salixkirinên ku ew wê werina kirin wê bi wê re wê balê bikişênina li ser wê. Di wê wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê bi demê re wê bi sînor bê wê karibê wê di reng û awayekê de wê fahmbikê bê. Di gotinê de wê, di şewayekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê bi şewayê salixkirinê û fahmkirinên rewşî re wê, di temenê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirin.

Di nava têgîna fenomenên wekehev de wê, çawa wê xwediyê rewşekê bê wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di nava wê rewşê de wê aliyên weke bi aqil ên weke intiba, biriqîn, derhanîn wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê rengê de wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê di renekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di wê rewşê de wê, çawa wê, weke mijarek fahmkirinê wê bikê. Ziman wê di mijare fahmkirinên bi wê re wê, rengên salixkirinê û hwd de wê, hem

ji kes û hem ji li kes wê, di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di awayekê de wê, di mijare pêşketinên di ziman de wê, dema ku em di çerçoveya civaketiya wê de wê, hildina li dest wê ji yekê li ya din wê hertimîwê di wê de wê ji du aliyên ve wê hertimî wê cihêbûn wê bibê. Yek wê di ast û rêjeya pêşketinê a bi demê re bê. A din jî wê di rengê jîyankirinên wê û rewşên wê û awayên wê yên bi jîyankirinê û hwd bin. Ew wê, di wê de wê weke rewşên azmûnî ên ku wê bi wê re wê, di zimên de wê xwe bi wê re wê, di rengê de wê bide dîyarkirin. di rewşa têtikiliya zimanî a bi hev re de wê, bi fenomenolojikî wê di rewş û rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring de wê di wê temenê de wê bi wê re wê, xwe di reng û awayekê de wê weke wê bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di ragihandinên li hev ên ji zimanekê li zimanê de wê, di nava wê rewşa wê bi wê hanîna ser ziman de wê di wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê dema ku wê di rêjeyekê de wê yek ji ya din wê bi rêjeya xwe û rengê pêşketina xwe ji ya din xwe diyê cihêbûnan bê wê bi wê re wê di rengê û awayekê de wê bi wê re wê, ew têtikiliya nava wan û gûharînen ku wê di zimanekê wê li ya din wê bibin wê di wê ragihandina bi wê ya ku ew di wê de heya ku ew di ya din de werina ser ziman re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di şewayekê û reng û awayekê de wê bi wê re wê weke ku wê bibin.

Di mijare ragihandina zimanî de wê, di wê rengê de wê, ji hevgirtin wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, di wê de hanîna ser ziman a pêşketinên din de jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê, xwe bi wê re wê, bi gotinê re wê bide dîyarkirin. Di wê rengê de wê, civaknasiya gotinê û azmûnên wê bi teybetî wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ev rewş wê, bêgûman wê di mijare ziman de wê, ji rewşên weke ji şewayên axiftinê û heta rengên devokên wê û awayên û hwd re jî wê xwe di dîmenekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, pêşketinên civaknasiya gotinê wê bi temenê wê yê azmûnî ê civakî û hwd re wê, cihêbûnên wê di wê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê hilde li dest û wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê rewşa ragihandina li hev de wê awayekê wê dîyar û şenber wê nebê. Lê wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman wê weke ku wê kes û kom wê çawa wê fahmbikin wê bi wê fahmkirinê re wê, hin bi hin wê, di bandûra wê ya li mejiyê hizirkirinê û jîyankirinê û hwd ku wê bibê wê, di wê temenê de wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di mijare têtikiliya zimanan a bi hev re de wê, di wê temenê de wê ev wê weke rewşek ku wê bandûra wê di wê de wê, xwe di renekê de wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Salixkirinên civakî wê, di wê temenê de wê bi pêvajoyên wê yên jîyankirinê re bin û wê di wê temenê de wê bi wê re wê weke ku wê xwediya awayekê fahmkirinê ê ku mirov wê dikarê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê, rewşên weke yên bi jîyanê wê weke rewşna ku mirov wê karibê ji aliyekê ve jî weke rewşna ji ziman wêdetirî jî ku mirov wê karibê salixbikê bê. Wê di wê temenê de wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê kariibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di mijare têtîgîna wate gûharinê de wê bi gotinê û zimanî wê, ji du aliyan ve wê herî hindik wê dikarê wê li wê bihizirê. Aliyê pêşî wê bi reng û awayên watelêkirinên ku wê bi wê re wê werina kirin bin. Ya dîn jî wê di wê çerçoveyê û rengê de wê, wergerênin ku wê di wê temenê de wê bi gotinê wê bi têtîgî û wateyên cihê wê bi wê re wê werina kirin bin. Ev jî wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Di mijare zimanan de wê, di rengê salixkirinê de wê, rewşên rêzimanî û hwd ên bi wê re ên cihê wê hebin. Di wê çerçoveyê de wê ev di rengên salixkirin û afirandin û bi hûrgilî û hûrî hizirkirinên ku em dikarin wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare fahmkirinê û gûharînên bi wê re wê gotin wê bi me re wê çêbikê û ankû wê di gotinê de wê salixkirin û wateyên ku ew dihên kirin wê bi wê re wê di renekê de wê bide kirin? Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têtikiliya nava herdû aliyan wê pirrali bê û wê fenomenolojikî bê. Di fahmkirinê de wê, dema ku wê nîşeyekê û bi girtinê û hwd wê bikê wê di

kodkirinên fahmkirinê awa û rengên wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê gûharînê wê werênê. Yan jî wê hevrastên wê yên weke bi ali, mêyl û hwd re ên fahmkirinê re wê rê û awayên wê bi wê re wê, bide nîşandin û dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Wê dema ku em bahsa i kodkirinên bi zimanî bikin wê, di wê rengê de wê mijarên nivîsandinê jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê di dewama mijarê de wê li wê bihizirê. Nîşegirtin û ankû weke bi çavkaniyekê nivîsandin wê di serî de wê serwerîyek zêde giring wê bi fahmkirinê wê weke ku wê ji mirov wê bixwezê. Di wê nûqtayê de wê, girtina ku em wê dikin û ankû wê rengê çavkaniyê wê di kirdeya fahmkirinên me de wê, renekê fahmkirinê a teybet wê weke ku wê bi wê re wê biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê mijare fahmkirinê wê bi xwe re wê bi aliyên wê yên din re jî wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê mijare fahmkirinê wê bi rewşa wê ya girtinê û rengê hanîna ser ziman û ahenge nava wan re jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê li berçav bigirê û wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Di çerçoveya ku mirov wê dihênê ser ziman de wê, çerçoveya ku em wê dihênina ser ziman wê bi nîşegirtinên me re wê, di awayekê de wê aliyên wê yên bi têgînî ên bi aliyên din ve girêdayî wê, di wê rengê de ku wê werina fahmkirin wê bi wê re wê weke ku wê bibin.

Di dewama wê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê bi wê re wê fahmbikê bê. Yek wê di çerçoveya nîşegirtinê de wê bi aliyê salixkirinê wê hebê. Aliyê din jî wê bi pêşxistina çerçoveya wê ya fahmkirinê re wê hebê. Ev herdû ali wê di mijarê de wê hinek aliyên wan ên weke bi dêmenî û hwd ên ku mirov wê karibê di çerçoveya mijarê de fahmbikê wê bi wê re wê hebin.

Rewşên weke yên zimanî û hwd wê, di awayekê de wê weke rewşên me yên pênasekirinê û fahmkirinê bin. Di wê temenê de wê, di mijare salixkirinê de wê ev herdû ali wê di çerçoveya civakî de wê weke aliyên ku mirov wê karibê hilde li dest bin. Di awayekê de wê dema ku wê ji nava komekê wê li ya din wê pênasekirin wê bibê wê li ser wan aliyên wê yên ku mirov wê karibê bi wê re li wan bihizirê wê di wê temenê de wê di renekê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Ji wê nûqtayê em dikarin dûbare li nûqtaya ku me li ser wê hanî ser ziman wê hinekê li wê vegehirin. Minaq wê di çerçoveya girtinek bi nîşeyî de wê, referansek ku wê bê afirandin wê bi wê re wê xort kirin û ankû lawazkirin wê di têgînê de wê bi hişmendiyekê wê weke ku wê were kirin. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di awayê zimanî de wê, dema ku em ji zimanekê din wê weke sûd girtin wê ev aliyên wê yên ku wê weke di çerçoveyek teknikî de wê bibin wê bi wê re wê di wê temenê de wê direngê de wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê were pêşxistin. Di rewşek ragihandinê a gotinê de wê, di awayekê de wê minaq di rewşên weke wergerêndinê de wê 'weke wê' çawa wê were ragihandin û ankû bûhûrandin wê li ser wê were sekin in. Di awayekê de wê, di gotinê de wê, dema ku ew wê ji gotina zimanekê li ya zimanê din wê bê bûhûrîn wê çendî wê weke ku wê weke wê di heman wateyê de wê karibê wê, bi wê re wê, were ragihandin. Yan jî wê çendî wê weke wê ew wê were kirin. Wê di aslê xwe de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê kaeribê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Weke wê bûhûrandin wê, di wê temenê de wê dema ku wê bibê û wê weke ragihandinekê wê bibê wê, di wê temenê de wê, di wê zimanê ku ew pêşî di wê de ya wê çî intiba, fahmkirin, rengê hişmendiye û hwd wê bi wê biafirê û wê çî minaq, azmûnê û hwd wê bide dîyarkirin? Wê dema ku ew li zimanê din bû wê ew wê bi heman rengê wê çî wê bi xwe re wê bi wê re wê bide dîyarkirin.? Ev wê weke aliyên ku wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke aliyên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Di awayekê de wê, di wê çerçoveyê de wê, levkîrin û ankû levhanîn wê, carna wê di wê wateyê de wê weke aliyên ku wê di wê temenê de wê weke ku wê werina pêşxistin bin. Di awayê levhanînê de wê weke wê çawa wê bibê? Ankû bo levhanînê di çî rengê û awayê dewê rewîze û hwd wê bi wê re wê were kirin? Ev wê weke aliyên ku wê bi wê re wê weke aliyên mihtemel ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ev aliyên zimanî ku me hanîna ser ziman wê bi gelek aliyên din re jî wê di rewşên me yên civaknasî û ragihandinên me yên di wê de wê xwe di dîmen û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê bidina dîyarkirin.

Di mijare civaknasîyê de wê, ev alî wê di mijare rengê fahmkirinê salixkirinê û pênasekirinê û hwd de wê weke aliyên ku wê bi wê re wê, di

reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin. Di nava jîyane civaknasî de wê, di wê rewşê de wê ne rengên kirinên me ku em, wan salixdikin wê ji wê aliyê ve wê rengê fahmkirinê ê ku ew wê weke bi biriîqînî, jê derhanîî û hwd wê were kiran wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bibê.

Yan jî di awayekê de wê weke ku pêşîya darazên sergirtî bigirê û ankû vekê wê di renekê de wê bi wê re wê, ragihandinên bi wate lê gûharandinê re wê ew wê were kiran. Di awayekê de wê, di çerçoveya têtînekê û ankû rewşekê de wê çawa wê di çerçoveyek ahengî de wê were lê hizirkirin wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê, di demên bi karhanîne de wê, bi kirpendinên di gotinê de ên weke bi rewşa şenber û ankû rewşa ne şenber re wê bê lê hizirkirin.

Di nava jîyane civaknasî de wê, ev rewş wê weke aliyna ku wê di mijare fahmkirinê de wê weke ku wê were dîtin wê di reng û awayekê de wê weke ku wê li berçav wê were girtin. Wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê were lê hizirkirin.

Di mijare fahmkirinê a di nava jîyanê de wê, derkkirin û şêwayên me yên bi dîtinê wê di renekê de wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Di mijare salixkirinên me yên civaknasî de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê were ser ziman wê bi rewşên ku ew dihên jîyankirin û têtîliya wan bi rengê fahmkirinê re wê bi danîne re wê di renekê de wê, were kiran. Ev têtînek û rêgezê ku wê 'weke pêwîst' bê ku ew li gorî wê were hizirkirin bê û ankû yek weke li dervî wê bê.

Di nava jîyane civaknasî de wê fahmkirinên me wê di wê rengê de wê bi gotinê û rengê salixkirinê re wê ji aliyekê ve wê weke renekê wê yê ku mirov wê fahmbikê wê bi wê re wê hebê. Wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Têtîliya mirov a bi hewirdora mirov wê, di renekê de wê li ser têtîgîn û renekê hişmendiyê ê fahmkirinê re wê di renekê de wê weke ku wê bibê.

Di rewşa zimanê me de wê, rengê derkkirinên me yên bi civaknasî wê di renekê de wê bi şêwayên me yên hizirkirinê re wê bide dîyarkirin. Gotina civaknasîyê wê, li ser wê temenê wê bi têtîgîna civaknasîya herênî û civaknasîya nêrênî û hwd re wê, ji aliyên din ve jî wê di wê temenê de wê, bi aqîlekê civaknasî re wê temen û çerçoveyek wê ya hizirkirinê û ya fahmkirinê wê weke ku wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê, mijarên têtîgînên weke yên bi nerênî (negativ) û hêrênî (positiv) û hwd re ku wê were lê

hizirkirin wê di wê rewşê de wê di rengê de wê, efektên weke bi têkilidanînê û rengên fahmkirinê û hwd re wê, weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di nava jîyane mirov de wê aliyên herênî û nerênî wê hebin û wê ev wê di rengê fahmkirina me de wê xwe di dîmenekê de wê, bi wê re wê karibin bidina dîyarkirin. Yanî mirov wê çawa wê fahmbikê wê bi wê re wê, di dîmenekê de wê bide dîyarkirin. Minaq di dîmenê civaknasîya herênî de wê dikarê wê ji çend aliyên ve bi serekeyî wê di dîmenekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê weke ya bi nerînek baş û li ser aliyên wê yên baş re ku wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, ne di temenekê rexnegirî de wê xwediyê dîmenekê wê yê fahmkirinê bê. Ber ku wê dîmenê rexnegirî û hwd wê, weke dîmenekê ji hev dûrkirinê jî wê di rengê de wê weyn bileyizê û ankû wê, di şewayekê de wê weke pêşlêgrtina fahmkirinê wê, bigirê re jî wê were li holê ku mirov wê fahmbikê.

Civaknasîya herênî wê di rengê de wê, di çerçoveya herênî û xwezaya wê re wê, di dîmenekê de wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Bi wê re wê aliyên weke başbûn, qancbûn, empatidanîn, hêvîkirin û bi hêvî bûn, û her demê bi ya baş re wê bi têgînek baş salixkirin û dîyarkirin wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê çerçoveyê de wê, li ser têgîna bawerîyan û rewşên weke wan û hwd de jî wê, di dîmen û têgîn û çerçoveyek baş, herênî û hwd de wê şîrovekirin, û bi watekirin û nêzbûna li hev wê bi wê re wê, di dîmenekê de wê li berçav wê bigirê. Di wê çerçoveyê de wê, li ser hev û ya ne weke ya xwe û ankû xwe wê, li wê bi gotinên vajî û dijber şîrovekirinê wê, di rengê de wê xwe ji wê dûrbigirê.

Di wê temenê de wê, ber hertiştê wê hebûna mirov wê weke kirdeyekê wê, ku ew dîyardikê., dide dîyarkirin û bi wate dikê li ser temenekê herênî wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê şîrovebikê û salixbikê. Di wê çerçoveyê de wê, di nava têgînek civaknasî û derka wê de wê, salixkirin û fahmkirin û di wê temenê de wê, bi awayekê di hewldana fahmkirinê de bûyinê re wê, xwediyê nêzîkatîyekê û rengê fahmkirinê bê.

Di serî de wê, armanca sereka a civaknasîya herênî wê di rengê de wê ew bê ku ew wê, li ser temenekê baş û têr wê bikê ku ew wê bigihênê bingihêkê û çerçoveyekê fahmkirinê. Di wê çerçoveyê de wê, di nava jîyane xwe de wê, xwe weke xwe dîtin û hanîna ser ziman û bi wê re wê,

bi t kiliyek bař re w  bik  ku ew were řırovekirin   b  han n li ser ziman.

Di nava t g n n baweriy n kevn de j  w  weke aliyek  ku w  mirov dikar  w  li ser temen   t g nek bař re w , fahmbik    w  karib  bi hinek awayna wer n  ser ziman b . Di ř wayek  de w , li ser w  temen  w  di renek  de w  aliy  menew    hwd w , weke bi heb na mirov a z hn , hiřmend    hwd re w  li berçav bigir . Seligman   peterson w  di l kol n n xwe y n ku w  li ser w  n qtay  bi civaknas y  re w  bikin w , heb na mirov w  çawa w  weke nirxek  w  bi w  re w  were d tin w  bi w  re w  bikin ku ew li ser w  bisekin in.

Di w  çerçovey  de w , aliy n din  n weke di derbar  hev de bi bařb n  hizirkirin,   bař n zb n   hwd w , weke aliy n w  y n ku irov w  karib  w  di w  temen  de w  bi w  re w  li w  bihizir    w  karib  w  fahmbik .

Di awayek  din de w  ji aliy  gotin  ve w  bi her n  hizirkirin   salixkirin n w  re w , li w  were l  hizirkirin. Di w  rewř  de w , bi gotin  re w  hizirkirin n bi gotina civaknas y  re w , reng  bi reng  t kiliy n me y n ku em w  bi w  re w  p řbixin re j  w  di d menek  de w  bide d yarkirin. Minaq w , dema ku w , gotinên dijber   weke y n řikandin    ank  xamginkirin  werina bikarhan n w  di w  temenê de w , weke encamên w  y n ku ew w  bibin w  çawa w , di nava w  de w , weke di renekê de w , bide fahmkirin w  bib .

Di awayekê de w , ner n n weke y n ku ew dibin w  di renekê de w  bi gotinên weke bi bař  dihênina ser ziman   y n ku w  ne bi bař  w  werênina ser ziman w  bi hev re w , di d menek  de w  xwediyê ř way n xwe y n bařkirin    bi w  re  n d yarkirin  bin.

Ji aliy  pozitiv  re w  di nava j yan  de w  bi ner nek felsefey    hwd w  li watel kirin  l gerin    hwd re w , di d menek  de w  bi w  re w  xwe bide d yarkirin. Di nava j yan  de w , her tiřt  w  bi t g nek    çerçoveyek fahmkirinê a her n  w  weke ku w  bi w  re w , di ř wayek  de w  bi w  re w  salixbikê. W  bi w  re w , wer n  ser ziman. W  ti tiřt w  li got  w  ne b  h ja b . W  her tiřt w  xwediy  h jayiyek ku ew bi w  re were fahmkirin w  bi w  re w , di renek  de w  weke ku w  bib .

Di nava j yan  de w , bi watel kirin  w  weke ku w  xwe j  w  di d menek  watey  de w  bi w  re w  bi cih   temen bik  w  bib . Di w  çerçovey  de w , ji w  aliy  ve w  civaknas ya her n  w  bi bař    hwd re w , salixkirin   bi watel kirin n w  re w , di ř wayek  de w  weke ku

wê, weke renekê fahmkirinê ê baş bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê bê. Ji aliyê herênî ve wê weke dîmenekê aktiv û afrînerî wê bi hebûnê re jî wê bi wê re wê weke ku wê were kifşkirin. Mirov bi ya baş hertimî lêgerînê re wê ne tenê wê bi wê re wê weke ku wê bibê xwediyê nerînek baş û hwd wê, her wusa wê di têkili û rewşên xwe yên jîyanî û hwd de jî wê bi wê rengê wê, pêşxistinekê wê di fahmkirin û jîyane xwe de wê pêşbixê. Hertimî bi wê re wê weke ku wê xwediyê hêstên baş bê. Li gorî wê têngînê weke ku wê dikarê wê fahmbikê wê bi rastî û başiya hundurê xwe re û bi wê rengê zanîna xwe re wê fahm bikê û salixbikê. Wê weke rengê wê yê fahmkirinê wê bi civaknasî wê biafirênê û wê encamên wê bi xwe re wê werênê.

Di mijare têngîna civaknasiyê û nerîna herênî û nêrînî de wê di renekê de wê karibê wê ji hinek aliyên ku em dikarin di çerçoveya mijare xwe de wê hildina li dest û wê fahmbikin wê bi wê re wê hebin. Di awayekê de wê, di nava jîyane wê ya civaknasî de wê, di awayekê de wê dema ku wê, di ahenge xwe ya jîyanî de derfeta jîyanê ji xwe re nedît û ankû muhdaleyê bi armancên cihê li navaroka wê jîyanî hatina kirin wê bi wê re wê, êdî wê di wê temenê de wê, encamên neyînî wê bi xwe re wê werênê li holê. Neyinîti û ankû nagativî wê di renekê de wê çavkaniya xwe ji encamên xirab ên bi têngînî û jîyanî ên ku ew hatina û rûdana wê bigirê û wê bi wê re wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di mijare hizirkirinê a li têngîna civaknasiyê de wê, aliyekê wê yê giring wê xwe di nava wê de bi reng û têngînê a xwe hanîna ser ziman wê biafirênê. Ji aliyê din ve jî wê bi têngînên weke yên dilxweşî, dilşahiye û hwd ku wê bibin wê, di wê temenê de wê, dema ku ew wê pêşiya wan hat kirin wê, mejiyê mirov û civakî wê li nerînek nagativî wê were mahkumkirin wê bi wê re wê di şêwayekê û renekê de wê weke bingihê mudahaleyên li jîyanê wê bi wê re wê, di renekê kûr de wê weke ku wê bi wê re wê li wê werina kirin. Ev bi zanebûnî bê û ne bi zanebûnî bê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di wê rewşê de wê fahmbikê bê.

Civaknasî wê weke têngînek bi lêkolîna fenomen û dîyardeyên civakî û civaknasî û hwd re wê, di wê temenê de wê, mijarên weke xwe di nava wê de wê bi dîtîne, hanîna ser ziman, rengên fahmkiriinê, şêwayên bandûrê û hwd wê weke aliyên ku wê bi wê re wê li wan wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê, mijare aliyê civaknasî wê, di serî de wê, ji du aliyên û dîmenan ve wê dikarê wê di zikhev de wê pêşî wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê. Aliyê pêşî wê di wê temenê de wê bi têngîna civaknasîyê a civakî ku wê di çerçoveya giştî û têkiliyên nava wê û mijarên weke yên bandûrê û hwd re wê, xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Di nava wê civaknasîyê de wê, hem aliyekê ku wê dem bi dem wê kes wê li gorî xwe wê negativ jî wê weke rewşek çewisendî û hwd wê bibînê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê hanîn li ser ziman. Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare civakî wê, di rengê xwe hanîna ser ziman û temenê wê û aheenge wê, di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê weke ku wê biafirênê. Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku kes wê, ji aliyê din ve jî wê di xwe de wê, dema ku ew dihizirê wê bi derûnîya girseyî ku ew xwe di nava wê de wê hîs dikê û ew bi wê re weke bi civakî û civaknasî pênase dikê re wê, di wê temenê de wê bigihijê rengekê fahmkirinê û mejiyekê. Ji aliyê din ve jî wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê, bi wê re ku wê xwe bide dîyarkirin wê, bi serê xwe weke bi keseyet bûyin û cihêbûyin û cihê hizirkirin, hîskirin û hwd re ku wê bixwezê ew bi xwe re di nava wê çerçoveyê de wê bijî. Wê bi wê re wê, di nava wê de wê karibê bi hêstîyarî û hwd ew bi wê temenê û hwd re were hemberî hev. Lê çendî ku ew were hemberî hev jî wê nexwezê ku ew di dîmenekê de ew dervî wê bijî. Di wê temenê de wê, rewşa ku ew wê, di wê de dijî bi civakî wê bi hêstîyarî û hwd re wê ji aliyekê din ve jî wê karibê wê xwe bigihênê fahmkirinê têrbûnê bi hêstîyarî û hwd. Di wê rewşê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin.

Di mijare civaknasî de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê civaknasî wê weke têngînek ku wê, di wê temenê de wê weke fahmkirina jîyankirina mirov wê, xwe di dîmenekê fahmkirinê de wê xwe bide dîyarkirin. Kes wê, dema ku ew di nava civake xwe de ku ew weke ku me ew hanî ser ziman ku ew bikeve nakokiyê û hwd de jî wê di nava wê de wê bi hêstîyarîya ku ew li ser rewşên weke yên fahmkirinê û hwd re wê bigirê jî wê bixwezê ku ew di dewama wê de ew bi wê re bijî. Hinek sedemên wê yên biolojikî, antropolojikî, dîrokî, civakî û hwd wê di zikhev de wê bi wê re wê hebin. Di wê nûqtayê de wê, ti carî wê çendî ku wê bi wê re wê, ew wê bijî wê ne di wê xwestinê de bê ku ew ew xwe

biavêjê dervî wê. Wê di wê xwestinê de bê ku ew were herê kirin û ew di nava wê de bi hêstîyariyên herênî û baş ew di rewşa xwe de were pêşwazî kirin û bi wate kirin. Wê di wê temenê de wê di xwe de wê di nava bendewariyê de bê.

Di wê temenê de wê, dema ku wê xwe biavêjê dervî civaketiyê wê êdf wê di wê temenê de wê, di xwe de wê weke ku wê bi xwezayî wê xwekustinekê wê di xwe de wê bide çêkirin. Ew xwe avêstina derve ku ew weke xwe avêtina nava civakekek din jî bê û ankû ew bi kesekê din ê weke ji civakek din re zewicî jî bê.

Wê di wê nûqteyê de wê, hinek sedemên wê hebin. Wê di serî de wê, pêvajoyên weke rakendî ên bi fîzîkî û têgînî ên ku wê bi xwe re wê bijî wê, dema ku ew derket dervî wan wê di wê temenê de wê êdf wê, ew wê, wê bi tenêtiya xwe wê hîsbikê. Wê di wê temenê de wê, xwe ji hêstîyên di xwe de bi baş hizirkirinê, hîskirinê, xwe dilxweşkirinê û hwd wê weke dûr bigirê. Di wê temenê de wê, di xwe de wê, çendî ku wê dervî wê bijî jî wê ji aliyekê din ve wê, di rengekê de wê di aqilê xwe de, di mejiyê xwe de, di hîskirin û hêstên xwe de wê li wê ya ji jê çûyi wê li wê bigerihê. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê li wê bihizirê bê.

Wekî din ew jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê hebê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare hizirkirinê wê di wê rengê de wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di mijare dilnexweşiyê de wê, aliyekê din ê ku wê civaknasî wê bi wê re wê rewşên weke civaknasîya negativ wê werênê ser ziman ên weke bêzariyê, nexweşiyê, xizaniyê û hwd ku wê weke temenê ji jîyanê têj negirtinê wê biafirênin û wê heta ku wê car bi car wê karibin bibina sedema dawî li jîyane xwe hanîne jî.

Hêstên nava civakê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Ew jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê. Di awayekê de wê, di rengekê de wê, mijarên weke yên pêşdarazên bîrdozîkî bin, pîrsgirêkên teorikî ên mijarê bin û ankû sedemên pragmatîkî û hwd wê, bi zêdeyî wê were dîtin ku wê di gelek waran de wê derkevina li pêşîya fahmkirina mirov a jîyanî û ankû a mirov xwe bixwe. Wê di wê temenê de wê, di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê kes wê, di wê temenê de wê, di nava

jîyane xwe ya civaknasî de jî wê pirr caran wê di xwe hanîna ser ziman û mijarên fahmkirinê û hwd de wê li wan aliyan wê bialiqê. Weke ku wê Ruut Veenhoven wê werênê ser ziman wê, di çerçoveya mijarên civaknasî de ku wê werina ser ziman wê di mijare levkirina civaknasî, di nava komekê de wekheviya civaknasî (carna ku ew dikarê di çerçoveyek têtgînî a bîrdozikî de jî were fahmkirin) û tabaqabûyinê re wê li ser wê di dîmenekê de wê were dîtîn ku wê bi zêdeyî wê li ser wê bisekin in. Ji aliyekê din ve jî wê, rewşên weke pîrsgirêkên dixweşiyê û hwd ku ew wê werênê ser ziman wê bi rewşên weke yên jîyane aborî, û ankû refahê ve girêdayî wê di dîmenekê de wê bixwezê wê werênê ser ziman. Lê ji aliyê din ve jî wê mijarên weke bi fahmkirinê û rengên wê ve girêdayî û ji wan ku wê çavkaniya xwe bigirê rewşên weke yên bi mudahaleyê ên xwezayî û ne xwezayê ku wê di rengekê sazûmanî de wê li jîyane wê werina kirin wê weke aliyên din bin ku em di dewama wê de karibin werênina ser ziman bin. Emile durkhenim wê di xabate xwe ya bi navê “hevbeşîya civakî” de wê mijarên weke yên hevbeşiyên weke organikî, mekanikî û zêhnî û hwd re wê, li ser wan bisekinê. Bi wê re wê, di warê hêstîyarî de bi xweseîrbûyina mirov re wê, di dewama wê de wê bixwezê ku ew li ser wê bisekinê. Mijare weke kesbûnê ku wê li ser wê bisekinê wê di çerçoveya têtgîna gûharînê de wê çawa wê, weke rengekê mijarî ê patolojikî wê bistênê wê li ser wê bisekinê.

Çavkanî:

- *Harriford, Diane Sue; Thomson, Becky W. (2008). *When the Center is on Fire : Passionate Social Theory for Our Times*. Austin: University of Texas Press
- * Johnson D, Barclay. D. (1965). "Durkheim's One Cause of Suicide". *American Sociological Review*, Published By: American Sociological Association
- *Pearce, F. (1987). "A reworking of Durkheim's suicide." *Economy and Society*
- *Pope, Whitney; Danigelis, Nick (1981). "Sociology's One Law". *Social Forces*
- *Berk, Bernard B. (2006). "Macro-Micro Relationships in Durkheim's Analysis of Egoistic Suicide". *Sociological Theory*.
- *Gutierrez-Clellen, V. (1999). "Language choice in intervention with bilingual children". *American Journal of Speech-Language Pathology*
- * Crystal, David (2010). *The Cambridge encyclopedia of language* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- *Gumperz, John J. (1982). *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- *Myers-Scotton, Carol (1993). *Social Motivations for Codeswitching: Evidence from Africa*. Oxford: Clarendon
- *Pickering, W.S.F.; Walford, Geoffrey (2000). *Durkheim's Suicide: A Century of Research and Debate*. Routledge
- *H. C. Selvin. (1965). "Durkheim's Suicide:Further Thoughts on a Methodological Classic"
- *Durkheim, Emile : *Selvmordet. En sosiologisk undersøkelse*, (norsk oversettelse, Oslo 2000), gylandal
- *O'Connor, Peter A. (1985). *Understanding Jung, understanding yourself*. New York, NY: Paulist Press.
- *Carl Gustav Jung, *Analytical Psychology: Its Theory and Practice (The Tavistock Lectures)* (Ark Paperbacks)
- *Fordham, Frieda (1966). *An Introduction to Jung's Psychology*. Harmondsworth: Penguin Books
- *Krimerman, L.I. (1969). *The nature and scope of social science: A critical anthology*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- *Backhouse, Roger E., and Philippe Fontaine(2014), eds. *A historiography of the modern social sciences*, Cambridge University Press,

* Schiefloe, Per Morten (2011). Mennesker og samfunn: innføring i sosiologisk forståelse (2 utg.). Bergen: Fagbokforlaget

*Nisbet, Robert A. 1967. The Sociological Tradition, London, Heinemann Educational Books

*Ritzer, George, and Douglas J. Goodman. 2004. Sociological Theory (6th ed.)

.
Abdusamet yigit, kurdistan, cizirabota, 2021